

Професор, доктор на филологическите науки Бла-
гой Шклифов е роден през 1935 г. в с. Черешница,
на гръцки Поликерасос, Костурско – Гърция. През
1948 г. по време на Гражданската война в Гърция
(1946–1949) е евакуиран в Унгария. Там завършва
средното и висшето си образование – руска и
българска филология. В продължение на седем го-
дини е преподавател по руски език в елтен тех-
никум по туризъм в Будапеща. През 1964 г. идва в
София за аспирантура. От 1971 г. е на работа в
Института за български език при БАН. Неговите
трудове „Костурският говор“, „Речник на Костур-
ския говор“, „Долнопреспанският говор“, „Пробле-
ми на българската диалектна и историческа фо-
нетика с оглед на македонските говори“, „Пас-
турската лексика в района на Вич планина (Кос-
турско–Леринско)“ са значими за езикознанието
ни. Той е един от най-цитираните български ав-

тори у нас и в чужбина. В областта на фонетиката скъсва със схеми-
те и аксиомите на слабистиката от XIX век, безкритично пренесени и
в българистичната наука. Към фонетичните явления прилага причинно-
следствен подход, изхождайки от разнообразието в диалектите в съ-
поставителен план със старобългарския език. В студията си „За раз-
ширението на диалектната основа на българския книжовен език и не-
говото обновление“ в синтезиран вид поставя отново въпроса за обо-
гатяването на книжовния език и неговото разнообразяване с лексика и
фонетични явления от българските говори в Македония.

В продължение на много години Б. Шклифов преподава история на
унгарския език и унгарска диалектология в СУ „Св. Климент Охридски“.

Екатерина Шклифова е родена през 1945 г. в с.
Иречеково, Ямболско. Средното си образование
получава във Френската езикова гимназия във
Варна. През 1970 г. завършва френска филология и
специалност български език в СУ „Св. Климент
Охридски“. Осем години е гимназиален преподава-
тел по френски език. От 1980 г. е специалист
филолог в Института за български език при БАН.
Събира диалектни материали сред бежанците от
Егейска Македония. Без нейните записи не би ви-
дях свят този труд.

6344 11.00

БЛАГОЙ ШКЛИФОВ · ЕКАТЕРИНА ШКЛИФОВА

БЪЛГАРСКИ ДИАЛЕКТНИ ТЕКСТОВЕ ОТ ЕГЕЙСКА МАКЕДОНИЯ

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО

ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF BULGARIAN LANGUAGE

*Blagoy Shklifov
Ekaterina Shklifova*

BULGARIAN DIALEKT TEXTS
FROM AESEAN MACEDONIA

Sofia • 2003
Professor MARIN DRINOV
ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

*Благой Шклифов
Екатерина Шклифова*

**БЪЛГАРСКИ
ДИАЛЕКТНИ
ТЕКСТОВЕ
ОТ ЕГЕЙСКА
МАКЕДОНИЯ**

София • 2003
АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „Проф. МАРИН ДРИНОВ“

Трудът отразява достоверно народния български език, историческите събития, духовния живот, надеждите и погрома на българите в Егейска Македония. Като чете диалектните текстове, всеки ще се потопи в атмосферата на времето. Те са достъпни не само за езиковеди, историци, етнографи, фолклористи и студенти по тези специалности, но и за всеки образован читател. Дадени са книжовните съответствия или тълкувания на народните думи, които се срещат в текстовете. Народните говори изобилстват с изразни средства, които в недостатъчна степен се използват в книжовния език. Те са постоянен източник за обогатяването и разнообразяването на литературния ни език. Писателите и журналистите могат да черпят немалко сюжети от тях.

В текстовете е запечатана историческата памет на поколения българи от този край. Тя не може да бъде променена със задна дата, както се мъчат да сторят това някои „учени“ в Скопие. Като се има предвид съдбата на българите в Егейска Македония, миналите събития трябва най-сетне да се оставят за историята. Посегателството върху миналото поражда само омраза и агресия, от които Балканите един път завинаги са длъжни да се освободят.

МАКЕДОНСКИ
ТЕКСТОВЕ
ОТ ЕГЕЙСКА
МАКЕДОНИЈА

© Благой Стефанов Шклифов, Екатерина Милчева Шклифова, 2003
© Мария Кириллова Китанова, автор на предговора, 2003
© Богдан Николаев Маврадинов, художник на корицата, 2003

ISBN 954-430-914-4

Лабро Королов

Лазо Лабров Королов
(1902—2002)

Книгата е отпечатана със спомоществователството на Лабро Королов от Канада в памет на неговия дядо Лабро Королов, родом от село Дреновени — Костурско, загинал със смъртта на храбрите по бойните полета на Балканската война като доброволец в Българската освободителна армия за обединението на българския народ, погребан в неизвестен общ гроб. Вечна му памет и признателност за изпълнен дълг към Род и Родина!

Този труд увековечава и паметта на скоро починалия в Торонто Лазо Лабров Королов (1902—2002) — радетел за единството на българската емиграция от Македония в Канада, защитник на българското име, на историческата памет и чест.

Достоен продължител на заветите на дядо и баща се явява днес Лабро Лазов Королов.

ЗНАЧЕНИЕТО ЗА НАУКАТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТНИ ТЕКСТОВЕ ОТ ЕГЕЙСКА МАКЕДОНИЯ

Пред нас е един сборник с текстове от Егейска Македония с автори Благой Шклифов и Екатерина Шклифова. Той е плод на дългогодишните им усилия и на теренни проучвания при изключително трудни условия. Само на непознаващите събирателската работата с преселници може да им се стори, че такава научна дейност не е достатъчно престижна. Добре събраните текстове са основа за всички диалектоложки, етноложки, етнографски, етнолингвистични, лингвогеографски и антропологични изследвания. Нещо повече, от качеството на коректно събрания материал зависи истинността на всички следващи теоретични изводи.

Бежанците от гръцката част на Македония са се преселили на няколко вълни след Илинденското въстание, Балканската, Междусъюзническата, Първата и Втората световна война, след Гражданската война в Гърция (1946—1949). Те са живели продължително време в контакт с носители на други български говори и междудиалектната интерференция, както и влиянието на книжовния език са били неизбежни. Голям шанс за българската диалектология е, че Благой Шклифов познава изключително добре говорите от тези райони и може да отдели специфичните им диалектни особености. Неговото име е гаранция за автентичността на представените текстове. А това ги прави изключително ценни за българската езиковедска наука. Той е автор на монографичните изследвания „Костурският говор“, „Речник на костурския говор“, „Долнопреспанският говор“, „Проблеми на българската диалектна и историческа фонетика с оглед на македонските говори“, „Пастирската лексика в района на Вич планина (Костурско — Леринско)“ и на шумялата студия „За разширението на диалектната основа на българския книжовен език и неговото обновление („Македонската“ азбука и книжовна норма са нелегитимни)“. Той беше ръководител и основен автор на втория том на „Атлас на българските диалекти в Егейска Македония“, обсъден за печат през 1980 г., но непубликуван не по негова вина.

Самите автори осъзнават огромната отговорност, която поемат, и подчертават, че са се старали да направят необходимите проверки на представения диалектен материал. В някои текстове

съзнателно не са напълно изключени книжовни особености (Боршница, Леринско, в речта на Пандо Филипov), тъй като те са „историческо доказателство за присъствието на книжовния български език в речта на някои информатори, учили в български училища до 1913 г., и на техния висок български дух“.

Текстовете от Костурско, Леринско и Долна Преспа преобладават. От Солунско са събрани материали от едно село — Градобор, чийто диалект е продължение на едиджевардарския и кукушкия говор, различен от този на Сухо, Висока и Зарово.

Текстовете са изключително интересни. Някои от тях имат и голяма историческа стойност. От тях разбираме за трагичната съдба на българското население в Егейска Македония, за опитите му да запази своята идентичност, за неговия висок български дух. В сборника срещаме лексика от Народния календар (Коледа, новогодишни обичаи, Василевден, Великден, Гергьовден, Водици, Лазаруване), от големи обредни комплекси като сватба, годеж, гървиче, погребение, както и от облекло, битова лексика. Представени са народни песни (обредни, юнашки) и народни приказки, които допълват етнокултурната картина на района. Това не е само сборник с диалектни текстове, това е и история на съдбата и културата на българското население от Егейска Македония.

Авторите са преценили, че е необходимо да опростят транскрипцията, която познаваме от Българския диалектен атлас и от всички други диалектоложки изследвания. Отбелязани са само т. нар. широки гласни (о, е) с кръгче под тях и за разлика от традицията се определят като лабиализовани, по-задно учленени и потесни в сравнени с о и е, лабиално а. Авторите обръщат голямо внимание на палаталността. Палаталността на к, г, н, т, д се отбелязва с ъ (къ, гъ, нь, тъ, дъ), отделя се палаталната съгласна л чрез ѝ (лй) от препалаталната (лъ) и от средносвров-пейската л (л). Избегнати са знаците за дз и дж. С малко тире (-) са обособени ритмоакцентните единици. Така сборникът може да бъде използван не само от езиковеди, той би представлявал интерес и за широк кръг читатели, които нямат езиковедска подготовка, но се интересуват от историята и културата на българското население в района, останали извън държавните граници.

Разгледани са диалектните особености, открити в текстовете. В частта за ударението е подчертано, че то е два типа — фиксирано, характерно за Костурско, Леринско и Долна Преспа и „относително свободно“, характерно за Воденско, Ениджевардарско и Солунско. Авторите вземат отношение към т. нар. двойно ударение, характерно за с. Нивици, Долна Преспа, като подчерта-

ват, че според тях става въпрос за удължаване на гласната от предпоследната сричка, когато думата се състои от три или повече срички.

Архаичния характер на тези български говори забелязваме при историческите промени във фонетиката. В Костурско се наблюдава разложен назализъм като застъпник и на двете носовки в ограничен брой думи. Застъпникът на ъ е о, а на ъ – е. Интерес представляват застъпниците на групите РЪ, РЪ, ЛЪ, ЛЪ предимно в Костурско, Долна Преспа и Леринско. При застъпниците на старобългарските групи ШТ, ЖД се наблюдава разнообразие. В Пълии, Долнопреспанско, са шт, жд; шч, ж – в Костурско и Леринско, в гр. Воден и в селата Месимер и Теово те са ѝкъ, ѝгъ, в Куфалово, Ениджевардарско – къ, гъ, в единични случаи са регистрирани примери с шкъ.

Като застъпник на стб. ЧРЪ, ЧРЪ най-често се среща чър. В костурските села Дреновени, Дъмбени и Смърдеш е чър, в Езерец – чор, а в Лудово чар.

В областта на морфологията интерес представлява окончателното за мн.ч. в долновардарските говори, което е -а (< е) в думи като *буџара кумита* и -и в *търци, гърци*.

Архаична е и формата на спомагателния глагол съм в югозападната част на Костурско – *ѣсти*, в Преспанско – *ѣт*, а в Куфалово – *ѣй, ѣ* (*стара ѣй, стара-ѣ*).

Интересна особеност е несъгласуването на прилагателните със съществителните от мъжки и среден род от типа на *цървено пипер, арно грам, топло лѣп* във Воденско и Ениджевардарско.

Разлика между отделните говори се наблюдават и в областта на лексиката (*чѳна, глѳфец*) – в западната част, а в източната *мѳна, мѳи*.

Езиковите бележки представят ясно особеностите на тези български диалекти.

Разбира се, най-ценното в сборника са изключително интересните автентични текстове, разкриващи голямото богатство на старинните българските говори от Егейска Македония. С него авторите дават възможност на всички, които се интересуват, да се запознаят с разнообразието на българския език в неговите етнически граници.

Ст.н.с. д-р М. Китанова

В сборника са включени подобрани диалектни текстове от Костурско, Леринско, Долнопреспанско, Воденско, Ениджевардарско и Солунско, които достоверно представят разнообразието в областта на фонетиката, акцентната система, морфологията и лексиката. Събирането им е резултат на дългогодишни усилия при изключително трудни условия. Трудът е предназначен за слависти, изучаващи богатството на българските говори, преки наследници на езика на Светите братя Кирил и Методий – единствена изходна достоверна основа за славянското историческо езикознание. Текстовете ще са полезни за историци, етнографи, писатели, студенти и за всеки, който се интересува от трагичната съдба, от духовната и материалната култура на българското население в този край. Нека разорението на българщината в Егейска Македония бъде предупреждение за всички, които не са си взели поука от междуетническата вражда на Балканите и от опасността, криеща се във фалшификациите и възраждането на всякакъв вид национализъм. Това се отнася преди всичко за „научната“ дейност на тържбите и тяхната креатура в Скопие.

Диалектните текстове отразяват акцентни, фонетични, морфологични, лексикални и словообразователни особености на микросистемата, от която са записани. Те имат и локален, и по-общ характер, тъй като названията костурски, лерински, долнопреспански, воденски, ениджевардарски и солунски диалект от строго научна гледна точка имат териториално значение. Единство на езиковите явления се открива само в микросистема. Налице е приливане на явления от една микросистема в друга. Естествено, сходните явления на микросистемите образуват диалектна общост с еднакви или сходни черти. Ениджевардарският говор и отчасти воденският са продължение на кукушкия и гевгелийския диалект (вж. И в а н о в, Д. Гевгелийският говор. С., 1932). Засега най-обстойно изследване е направено в Скопие от К. Пеев – „Кукушкият говор“, книга I, Скопје, 1987 (описание) и книга II, Скопје, 1988 (речник, фразеологичен речник, текстове). Естествено, имам забележки към двутомника на К. Пеев от научен и друг характер – откъсването от българската езикова общост, подчиняването на научната

обективност на великосръбските националистически интереси (по въпроса вж. Ш к л и ф о в, Бл. За разширението на диалектната основа на българския книжовен език и неговото обновление („Македонската“ азбука и книжовна норма са нелегитимни, С., 2002), но не може да се омаловажи неговото дело. Подобно всеобхватно проучване у нас не е правено, въпреки че бежанците от Кукушко след 1913. г. бяха преселени в България, а целият град Кукуш – в София. Част от тях се преселват в Струмишко, което до 1919 г. е в пределите на България, за да са по-близо до родния си край. К. Пеев е събрал от тези бежанци диалектния материал. Бездействието на българските езиковеди е доказателство за нехайството на нашата езиковедска общност. Буди недоумение фактът, че при наличие на хиляди бежанци от Ениджевардарско един от водещите езиковеди на времето – акад. Ст. Романски, прави описание на ениджевардарския говор само въз основа на архива на заслужилата за българщината в Македония босненски сърбин Ст. Веркович, автор на „Народне песме македонски Бугара“ (Београд, 1860) и др. (вж. Р о м а н с к и, С. Долновардарският говор. – Македонски преглед, 6, 1931, № 4, 91116; Македонски преглед, 8, 1932, № 1, 99–140). Ако беше събрал лично диалектен материал от бежанците в София, Пловдив или Асеновград и беше направил съпоставка с този на Ст. Веркович, неговото описание щеше да бъде на нужното научно равнище. За езика на Ст. Веркович проф. П. Диневков пише: „Той не е познавал добре българския език, бил е силно повлиян от сръбски, поради което е допуснал неточности и грешки при записването на материалите и при печатното предаване на текста им (вж. Стефан И. Веркович. Народни песни на македонските българи. Под ред. на Петър Диневков. С., 1966, с. 526).

При събирането на текстовете се ръководихме от принципа да бъдат по-широко представени посочените райони, но през 80-те години имахме такива административни пречки, иницирани от тогавашното ръководство на Института за български език, че бе направено всичко възможно с всякакъв незаповолен методи да не бъде изпълнена тази задача от национално значение, нетърпяща отлагане. Именно затова материалите от района не са равномерно разпределени. Бежанците от Ениджевардарско, Воденско и Солунско, носители все още на родните си диалекти, бяха в провинцията и имахме ограничен достъп до тях. Сега вече изпълнението на такава задача е невъзможно, мъртвите не говорят.

След Илинденското въстание, Балканските войни, Първата световна война и отчасти след Втората световна война са дошли стотици хиляди бежанци от Македония, но липсват текстове, запи-

сани от тях. Както изглежда, записването на диалектни текстове не е било считано за престижна научна работа, от една страна, а от друга – е свързано с много труд и извънкабинетна дейност. Всеизвестно е, че диалектните текстове са постоянен източник за научни разработки. Неслучайно полският славист М. Малецки през 1934 г. е направил записи на място от солунските села Сухо и Високока (Malecki, M. Dwie swary macedońskie (Suche i Wysoka w Soluńskim). Część 1. Texty. Kraków, 1934; Część 2. Słownik. Kraków, 1936), които са обект на постоянен интерес. С настоящия труд ние авторите желаем да компенсирате една малка част от безвъзвратно изгубеното.

Относно начина на събиране и обработка на материалите трябва да се изтъкне, че трудностите и отговорността са много големи. Бежанците живеят в нова езикова среда и е нужно да се познават особеностите на изследваните диалекти, съществителните форми и явления да се проверяват допълнително при информатора или при друг носител на говора. Постъпвали сме точно така. Искам да искажа най-сърдечна благодарност на Иван Бабев от Несебър, потъмък на бежанци от Ениджевардарско, основно запознат с диалекта и миналото на тоя край, който прегледа текстовете от района и коригира някои неточности. Под печат е неговата документална книга „Македонска голгота“. В областта на лексиката е невъзможно да бъдат отстранени всички книжовни наслоения поради липса на съответствия в дадения диалект. В езика на Пандо Филипов от Борешница, Леринско, са оставени явления и отделни думи от книжовния език, въпреки че изобщо не ми е било трудно с негово помощ да ги заменя с диалектни. Не го сторих, защото това е историческо доказателство за присъствието на книжовния български език в речта на Македония при възрастните, учили в български училища до 1913 г., носители на силен български дух.

През 1981 г. се бях подготвил за пълно описание на ениджевардарския говор. Престоявах дълго време в Равда, Несебър, Свети Влас и Асеновград, където имаше бежанци със запазен диалект. Не може да се пристъпва към описание на даден диалект, без да се усвои говоримо като самостоятелна система. Инцидентно записани или събрани диалектни материали не могат да се пускат в научен обръщение. Като илюстрация посочваме текст от с. Градобор, публикуван в СБНУ (III, 230–231), който използва акад. Ст. Младенов в статията си „Българската реч в Солун и Солунско“ (Сб. Солун. Издание на възпитателите и възпитаниците от солунските гимназии. С., 1934, 44–63). Същата статия е препечатана в поредицата „Българско езиковедско наследство“ (Избрани произведения. Ст.

Младенов. С. 1992, с. 346). В този текст почти всяка дума е погрешно записана, дори самото заглавие – „*Сиромахии и богатската шчерка*“ вместо „*Сирумăхит и-бузăйката кърка*“. Срещу мен неправомерно бяха взети административни мерки и не можах да осъществя тази сериозна научна задача. Всичко това стана заради моето отрицателно отношение към безпринципното и ненаучно участие на българската комисия в Общославянския лингвистичен атлас*. През същата година бях обсъден за печат и вторият том на атласа за говорите в Егейска Македония, на който бях основен автор и ръководител на темата. И той не видя бял свят по същите причини. Провалено бе и издаването на първия по рода си фразеологичен речник на микросистема – „Фразеологичен речник на говора на с. Черешница, Костурско“, съдържащ над 4000 фразеологични единици с богат илюстративен материал, върху който работих повече от десет години. По това време ръководители на Института за български език при БАН бяха проф. Тодорка Иванова-Мирчева и доц. Иван Кочев.

През пролетта на 2002 г. при гостуването ми при Иван Бабев в Свети Влас и Несебър бях приятно изненаден, че той е направил много записи, включително и в самото Ениджевардарско и е събрал значителен лексикален материал за диалектен речник. С още записи разполагаме и ние. Разбрахме се заедно да направим описание на говора, ако се осигури спонсорство.

Текстовете от Костурско, Леринско и Долна Преспа преобладават, защото имаме под ръка тук, в София, носители на диалектната реч. Искаме да изкажем нашата най-искрена благодарност на всички информатори, повечето вече покойници, за безграничната обич, с която разказваха за родния си край и мъката по него. Тяхната памет, запечатана в този труд, ще бъде вечна.

Диалектните записи на текстовете от селата Ошчима, Долно Котори, Смърдеш, Дъмбени, Лудово, Загоричени, Тиовлищца, Кондорби, Нивици, Градобор, Дамян отчасти, Литовой и Куфало-

* Участието на България в Общославянския лингвистичен атлас е провалено поради погрешна позиция относно историческите факти за българския характер на македонските диалекти, застъпена в уводното издание на Атласа. Член на редакционната колегия на това издание от българска страна е Ив. Кочев. По въпроса вж. Холд и о. л. ч. в. в. Хр. Общославянский лингвистический атлас. Вступительный выпуск. Общие принципы. Справочные материалы. М., Наука, 1978, 254 с.; Съпоставително езиковедие, 6, 1981, № 1, 90–96.

Ив. Кочев е и председател на българската национална комисия, в чийто състав влизат М. Троева, Т. Костова и Е. Кяева (вж. рецензирания труд от Христо Холиолчев, 21–22).

во са направени от Екатерина Шклифова, а останалите – от мен. Заедно ги проверяхме и транскрибирахме, заедно съставихме и речника. Само текстовете от Езерец са публикувани в монографията ми „Костурският говор“ (С., 1973, 160–161). Включвам ги с оглед на някои фонетични особености (*прѣф, кѣрф*). Тук искам да отбележа, че мой текст от Езерец, включен в тази монография, е публикуван и в труда на Б. Видоески „Диалектите на македонскиот јазик“ (т. 1. Скопје, 1999) на с.126–127 (срв. „Костурският говор“, с.160) без последния пасаж, а именно, че българският учител Мите Митревичин е бил пребит до смърт и оставил бременна вдовица. Всеизвестно е, че тогава учителите са били българи или гърци. Етноним македонец не е съществувал, бил е непознат до идването в Егејска Македонија на сръбските комунистически емисари към края на Втората световна война и по време на Гражданската война в Гърция (1946–1949). И именно сръбската експанзионистична и антибългарска политика допринесе за допълнителното разорение на българщината в Северна Гърция. Тук нека припомним, че по силата на Женевския договор от 1924 г., подписан между министрите на външните работи на България и Гърция, известен като Договор Калфов–Политис, Гърция признава българско малцинство на територията си. Той не е ратифициран поради острата реакция на Белград. Коректноста и достоверноста са основен принцип на всеки уважаващ себе си изследовател. Б. Видоески прави няколко промени в транскрипцията – задноучлененото е той променя с е, което било по-широко(?!), но не сочи източника, което е в разрез с научната етика и международната практика.

ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ В ТЕКСТОВЕТЕ

Акцентната система, зарегистрирана в текстовете, съвпада в общи линии с тази на диалектите в посочените райони. В сравнение с другите славянски езици ударението в български език е разнообразно, липсва единен тип ударение. Налице са руски, полски, чешко-словашки тип, открит от мен и негов вариант, но с удължена гласна в предпоследната сричка. Среща се и тип, при който третата сричка отзад напред е ударена. Това разнообразие на ударението, характерно за българския език, го има и в текстовете от предтаваната област. Акцентните типове могат да се разпределят в четири основни групи.

1. С ударение винаги върху първата сричка. Това се отнася за говора на с. Ошчима, Горна Корешча, например : *Кърстовден,*

планина – планината, кошница – кошницата, ноджина – ноджината, четириесе, първиче – първичето; неделята, подароците.

Тоя тип ударение е регистриран в труда ми „Костурският говор“ на с. 50. Разновидност на инициалното ударение като закономерно явление се среща в говора на с. Нивици, Долна Преспа – а именно удължаване на гласната от предпоследната сричка, когато думата се състои от три или повече срички: *вода – вода:та, Нивици, годи:на – годи:на:та.* Това явление за първи път е описано в друг мой труд – „Долнопреспанският говор“ (С., 1979, с. 41). Тая дължина придава напевен характер на микродиалекта, поради което жителите на околните села изразват иронично отношение към населените на говора. По този въпрос през април на 2002 г. в Будапеща се консултирах допълнително (поради неправилни констатации на Б. Видоески, преписани от Ив. Кочев) с журналиста Филип Пападопулов (Попов) – на 71 години, родом от Нивици и владеещ диалекта. Тук искам да му изкажа благодарност, заедно прегледа текстовете от с. Нивици, включени в този труд. Ив. Кочев без да цитира източник и без да има някакви лични наблюдения върху диалектното състояние в района, своеволно върху дължината слага ударение, преписвайки Б. Видоески, а именно погрешните му твърдения в статията „Акцентските системи во македонските диалекти во Грција (Егејска Македонија) и јужна Албанија“, публикувана в сп. „Македонски јазик“, (Скопје, 1986, 19–45). Б. Видоески на с. 42 твърди, че в говора на с. Нивици има два вида ударение – върху първата и предпоследната сричка (пенултема). Първото било по-слабо изразено, а второто по-силно, съпроводено с удължаване на гласната. ИЗОБЩО НЕ ЦИТИРА ТРУДА МИ ЗА ДОЛНА ПРЕСПА, ПУБЛИКУВАН ПРЕЗ 1979 Г. В „Диалектите на македонскиот јазик“ (Т. 1. Скопје, 1998) на с. 303 и на с. 125 (Т. 2, 1999). Видоески отново се спира върху акцента на говора на с. Нивици със същата постановка, но ме цитира, без да вземе конкретно отношение. Ив. Кочев в статията си „Тенденцията към стабилизирани на ударението върху постоянна некрайна сричка на думата в българския език (В: сб. Проблеми на българския език в Македонија. С., Изд. на Македонския научен институт, 1993) на с. 282 повтаря написаното от Видоески без да се позовава на него, нито на моята монография. Може ли ударението, било то дори слабо, да пада върху гласната в първата сричка и гласната от предпоследната сричка (*вода:та*) хем да бъде дълга, хем ударена! Проф. Ив. Кочев в същата статия на с. 281 пак преписва неточните твърдения на акад. Б. Видоески, отново без да се позовава на него. Инициалният акцентен тип при многосричните лексеми в Долна Преспа – в селата Граждено, Орово и Дробитница,

и където в отделни случаи в предпоследната сричка се среща дълга гласна (вж. „Долнопреспанският говор“, с. 23) няма закономерност, а зависи от проточения темп на говоренето и е извън системата. Върху инициалния тип ударение се спирам в труда ми за костурския диалект: „В костурската говорна област се среща и друг тип ударение, който не е отбелязан досега в литературата. В Горна Корешча (Руля, Бесвина, Търна и др.) ударението пада почти винаги върху първата сричка. То е характерно и за говора на някои села (Граждено) в Долна Преспа (вж. „Костурският говор“, с. 50). А какво разбирам под „др.“ точно е казано на с. 8 в същия труд: „В Горна Корешча влизат селата Желево, Ошчима, Руля, Търна и Бесвина, чийто говор е много близък с тоя на Долна Преспа“. Проф. М. Аригровски, родом от с. Ошчима, което сега административно принадлежи към Леринско, в статията си „Микротопонимията на леринското село Ошчима“ (В: Македонски јазик. Скопје, 1998, 243–260) потвърждава същото: „Една од позабележителните фонетски појави на овој говор секако е и иницијалниот акцент, например *Австралија*, *Америка*, *воденицата* и др.; сп. од микротопонимите *Гџерашицата*, *Лутиката* итн“ (с. 244). Б. Видоески в споменатата статия на с. 41–42 пише: „На еден тесен појас околу Малото Преспанско Езеро на правецот на селата Граждено — Руля — Ошчима — Желево имаме иницијален акцентски тип, сп. *мозок* — *мозоци* — *мозоците*.... Овој акцентски систем може да се смета за основен на тој терен. Меѓутоа во нашиот материјал може да се сретне и по некој пример со акцент на третият слог, а во Желево во четирисложните зборови имам забележано и примери со еден слаб втор акцент на пенултима, см. *ждригдвина*, *есејница* — Граждено, *џарембица*, *паџина* — Руля, *сфџришеница*, *џешилинџа* — Желево“. Срв. у Ив. Кочев: „Покрай инициалниот акцентен тип, основен за селата Граждено и Желево, в четирисричните (и повечесричните) думи е налице комбинација от инициално и паракситонно (по-слабо) ударение *сфџришеница* — *џешилинџа*“. Б. Видоески в труда „Дијалектите на македонскиот јазик“, (Т. 2. Скопје, 1999), на с. 126 публикува текста от Ошчима „*Попо сака маада неста*“, в който е регистрирано само инициално ударение. Самият Б. Видоески си противоречи относно характера на ударението в говора на с. Ошчима като твърди в същото издание (с. 106), че „во Ошчима се забележани и примери со еден слаб секундарен акцент на пенултима, сп. *сфџришеницата* — *џешилинџа*. Същата невярна постановка, без да се посочи източникът, се перифразира със същите примери от Ив. Кочев: „Покрай инициалниот акцентен тип, основен за селата Граждено и Желево, в четирисричните (и повечесричните) думи е налице комбинация от

инициално и паракситонно (по-слабо ударение): *сфџришеница* (такава дума е неизвестна в района, употребява се *џрмасница*; *џрмосница*; основната форма е *свџриша*, а не *сфџриша*), *џешилинџа*“ — примерите са преписани от Б. Видоески. Подобни своеобразни „теоретични приноси“ хвърлят основателни съмнения върху достоверността и научността на писанията на всеки автор. Не могат да се правят каквито и да било теоретични постановки на базата на недостовирен материал и без основно познаване на диалектното състояние. Прецизността е главно изискване. Но там, където има монопол, количеството е приоритетната величина, а не точността. Играта с т. н. двойно ударение е нужна за „теоретично“ доказателство за промени в ударението. Неточностите при Б. Видоески по всяка вероятност се дължат на диалектни материали, предоставени от студентите. Трябва дебело да се почертае, че без добросъвестна емпирична научна дейност няма никаква наука. Диалектологията преди всичко е емпирична наука.

Тук трябва да добавя, че речевата реализация при ударение върху първата сричка е по-бавна спрямо динамиката на речта в говорите със сравнително свободно ударение във Воденско и особено в Ениджевардарско. Този по-бавен изговор води до удължаване на някои гласни в следударно положение, предимно в предпоследната сричка, явление, което не подлежи на систематизиране (според догълнителните ми наблюдения). Пръв за инициално ударение в с. Бесвина пише видният наш специалист по класическите езици проф. А. Ничев, чийто баща беше родом от същото село (вж. Гръцките заемки в говора на с. Бесвина, Леринско — ИИБЕ № 8, 1962, 339–349). В представения словен инвентар от гръцки произход и в илюстративния материал той поставя ударението винаги върху първата сричка — независимо от броя на сричките: *џаскалица*, *џангурида*, *џскоматвам*, *прџкопиша* и др. Още на първата страница споменава, че било налице и вторично ударение в отделни случаи, но не го отбелязва в материала. По традиция у нас удължената гласна се възприема като вторично ударение, каквото всъщност няма в българския език.

2. С ударение върху третата сричка от края (характерно за тъй наречените централни македонски диалекти), присъщо за говора на селата Пъпли и Оровник — Долна Преспа: *гџдина* — *гџдината*, *неџта* — *неџтата*, *плайнина* — *плайнината*.

3. С ударение обикновено върху втората сричка от края, като не се вземат под внимание определителните морфемни — явление, характерно за костурските и повечето лерински селища без Ошчима (Горна Корешча): *плайнина* — *плайнината*, *прџгач* — *прџгачо*, *прџгачи*

– *прегăчите, чòрап – чòрапо, чорàпи – чорàпите*. В отделни случаи в селищата от североизточната част на Костурско (Черешница, Загоричини, Мокрени) и леринското село Зелениче са налице доста примери с ударение върху последната срчка: *нарòт, думазèт, сурзгуч, каймакàн*. В Костенарията (Лудово, Езерец – Долнокостурско) отклоненията са предимно при глаголните форми за минало несвършено време: *Слăмата-е-клăвеме на-плѣмната за-волòйте*. *Житото го-товàрвеме на-мѣските и-п̀р̀во на-џ̀борут – Езерец*.

4. С относително свободно ударение. Това е характерно за Воденско, Ениджевардарско и Солунско. Този тип ударение води и до някои прегласни промени на неударените **о** и **е**, които се прегласят в **у** и съответно в **и** или **а**. При съществителните от мъжки род ударението пада върху различни срчки: *чувѣ̀й/човѣ̀к, балзѣ̀р, брачѣ̀т, мисѣ̀р, нарòт, кулăк, фасѣ̀лй, пусетник, кожѣ̀х, назър, дукъ̀ан, бубăкѣ̀, погòн, шикѣ̀р, камѣ̀ш, паназѣ̀р, буна̀р; врѣ̀шник, бузàрин, читѣ̀вртук/четѣ̀вртук, пѣ̀тук* (Куфалово). При съществителните от женски и среден род в отделни случаи е красловно: *айманà, светлинà, кафѣ̀*. В повечето случаи ударението пада върху предпоследната срчка: *жѣ̀на, кѣ̀рка, сѣ̀стра, рѣ̀ка, бра̀шно, дѣ̀рво, сѣ̀рца, габай̀ница, òфца, кòза*, в други случаи върху третата срчка отзад напред: *тиквичка, тòрбичка, вòдичка, пòгачка, п̀риказна*. Има примери и с ударение върху четвъртата срчка от края – *Р̀истувица*. При образуването на множествено число на съществителните от среден род с окончание **-ийна**, ударението се премества с една срчка напред: *вѣ̀же – важий̀на, кулằке – кулачий̀на, бь̀рдѣ̀че – бь̀рдѣ̀чий̀на, маг̀ара – магарий̀на* (Ениджевардарско). Трябва да се отбележи, че в целия район в тия случаи не се среща окончание **-та** за мн. ч. Вместо *агнета* се казва *яг̀ниџа, яг̀нѝна, яг̀нѝйна* или *яг̀нѝца, аг̀нѝца*.

При глаголните форми в 1. л. ед. ч. ударението пада върху предпоследната срчка и е непроменливо в 1. и 2. л., мн. ч. – *испай̀гьам – испай̀гьама, расказѣ̀вам – расказѣ̀вате, лег̀нувам*. Промени на мястото на ударението настъпват при повелителните форми в мн. ч.: *лег̀нувам – лег̀нувай̀те, п̀равам – правѣ̀йте, òдѣ̀м – одѣ̀йте, фак̀вам – фак̀вай̀те*. При мин. св. време, 1 л., ед. ч. ударението пада върху крайната срчка и е непроменливо в останалите форми: *рабу̀тих, рабу̀тих̀ма/рабу̀тих̀на, утидѣ̀х – утидѣ̀ма, най̀дѣ̀х, ду̀идѣ̀х, каж̀ах* и т.н. Същото важи и за причастните форми на **-л**: *утидѣ̀л – утидѣ̀ла, утидѣ̀ло, утидѣ̀ли; каж̀ал, пад̀нал, фат̀ил*.

И при другите части на речта ударението е разнородно с превес върху предпоследната срчка.

Промените, настъпили в езика на района, се вплитат в развитието и състоянието на целокупния български език през вековете. В сравнение с другите славянски езици има различни и общи резултати от развойните процеси. Наличието на определен член, аналитизмът и отсъствието на инфинитив са основните различителни белези на българския език в сравнение с другите славянски езици. В изследвания район са налице и тези черти. При историческите фонетични промени в сравнение единствено със старобългарското състояние се срещат разнообразни рефлексии на отделни фонемни, известни като графемни или резултати от някои групи съгласни, или съчетания на съгласна с гласна, която също е известна като графема. Застъпникът на **Ѣ** в ударено положение е **ъ** почти във всички костурски пунктове, в долнопреданските села Пъ̀бли, Оровник и в леринския микродиалект на Зелениче. Същото важи и за селищата покрай Вардарито и Воденско: *п̀т, мѣ̀ка*. В костурското село Езерец и в Нивици – Долна Преспа, е **ѣ**, а в Лудово – **а**. Естествено в Костурско е налице в ограничен брой думи и разложен наализъм. В леринските села Долно Котори, Борешница и Армелорно е **а**: *дан, ма̀ка*. Застъпникът на **Ѡ** е **е**. В същите селищата, в които се среща разложен наализъм от **Ѡ**, се среща и от **Ѡ**.

Застъпникът на **Ѣ** е **о** – *сон, дои, м̀дзок, п̀ток* и съответно с преглас в **у** в неударена позиция. В някои костурски села (Кондорби, Езерец) при съюза **съ** се среща **а-са – са-чупата**. Застъпникът на **Ѣ** в цялата област е **е** – *ден, тес*. Само в някои селища в единични случаи е **ъ** – *т̀мни* (Загоричини), *тѣ̀нка* (Литовой).

Рефлексът на **ъ** е **е**. Следователно по този показател диалектите са от западнобългарски тип. В говора на Куфалово формите *сп̀ра̀та* (< стрядата), д̀я̀то (< дядото) са остатък от якане в миналото в резултат на изпадането на **д** след **я**, **я** не се преглася в **е** поради учленителна съгласуваност. Неучленуваните форми са *сп̀рѣ̀да, д̀ѣ̀до*.

Застъпниците на старобългарските съчетания **ШТ**, **ЖД** само в село Пъ̀бли са основно **шт, жд** – *лѣ̀шта, врѣ̀шта, свѣ̀шти, мѣ̀жда, вѣ̀жди*. В останалите селища се срещат следните техни разложени рефлексии като резултат на вътрешни развойни процеси, а не на някакво чуждо влияние: **шч** и **ж** в леринските и костурските селища (*свѣ̀шча, лѣ̀шча, мѣ̀жа, вѣ̀жа*). В град Воден и в селата Месимер и Теово застъпниците са **йкь, йгь** – *но̀йкь̀ата, п̀айгь̀а*. В Куфалово **кь, гь**, в отделни случаи и **йкь, йгь** : *но̀кь, нòкь̀ви, к̀уйкь̀а, ф̀айкь̀а, п̀ейки* (песийк), *свирѣ̀ки* (свирейки); *п̀йгь̀а, в̀агь̀ат, рогь̀ай̀на* (ражда̀не), *изв̀айгь̀а*. В единични случаи са регистрирани примери с **шкь** – *п̀ушкь̀ат, нòшкь̀а*. В Ениджевардарско в думата *чужда* се среща тракийското съчетание **зд** – *ч̀уд̀а*.

Застъпник на **ЧРЪ** и **ЧРЬ** в преобладаващите случаи е **цър** – *църно, църна, църгъм*. В костурските села Дъмбени, Смърдеш и Дреновени е **чър** – *чърно, в Езерец – чърно, в Лудово – чърно*.

Застъпник на **РЪ**, **РЬ** в костурските и леринските села е **ър** – *ърк, кърф, пърст, мърсно, пърстен, пърф, в Езерец е е, а в Лудово а – кърф, кърф*. В Ошчима, Дъмбени, Смърдеш и Дреновени лексемата кръст има фонетичен облик *крѣст*. Във Воденско застъпник е **ър**, или **ръ** – *ърк, прѣчка*. Същото състояние е и в Ениджевардарско – *ърк, прѣстин, мърсно, зръница, крѣчма, врѣшник*. В говора на с. Нивици застъпникът на съчетанията **РЪ**, **РЬ** в ударено положение е **ър** – с предноучленено **ъ** след предните експлозивни и по-напрягнато **р** (*пърф*), а пред другите съгласни е по-задноучленено **ъ** (*сърбин, ърк*). Графично това явление се отбелязва с чертичка под съчетанието – *първа:та, кърф*. В неударено положение по-особенният звук **ъ** споделя съдбата на **ъ** в другите говори – *свѣкъ:рва, свѣкарва:та, пѣгъ:рчен, пѣгарче:на*. В труда ми за Долна Преспа под въздействие на традицията давам т. нар. сричкотворно **р**.

Групите **ЛЪ**, **ЛЬ** в костурските села имат застъпник **ъл** – *ълк, пълна, вълна*. Същият застъпник се среща във Воденско, Ениджевардарско и Градобор. В Езерец е **ъл**, в Лудово **ъл** – *ълк, вълк*. В долнопреспанските села Пъбли, Оровник и в леринските пунктове без Зелениче е налице елизия на **л** – *вълк, мълча*, само пред **н** се запазва **л** – *вълна, кълна, пълна*. В говора на Нивици се срещат **џ** и **џл** в споменатите позиции.

Застъпникът на **ВН** в начална сричка в леринските села Долно Котори, Борешница, Арменоро, в ениджевардарските и воденските пунктове е **ѳ** (с гръцката графема **ѳ** се отбелязва лабиализовано **ѳ**) – *ѳнук, ѳнука*, а в средата на думата е **мн** – *гълмна*, но в Леринско се среща и съчетание **вн** – *плѣвна*. В Костурско във всички позиции е **мн** – *мнук, плѣмна, гълмна*.

Съгласна **х** в единични случаи се среща в говора на с. Лудово, а във Воденско и в Крайвардарското употребата е по-честа предимно в затворени срички – *бѣх, видѣх, бѣхме – бѣхма, бѣхна, пасѣх, урѣх*. Съгласната **х** е по-широко застъпена в говора на Градобор. В останалите пунктове не е запазена – изпаднала е, без да остави следи – *ърно, лѣн, убѣф, преминала е във ѳ или в – мѣф, мѣво (мѣо), офти-ка, бѣф* (Долна Преспа), *гълф, гълва (гълва)*, или удължила предходната гласна – *спѣ:ме, бра:ме, пѣ:ме*.

Интервокалното **в** обикновено изпада в леринските села Борешница, Арменоро, Долно Котори, в Долнопреспанско и Ошчима – *чѣек, гълва, сѣо, волдѣ – вѣлол, неѣта – неѣста, неѣ:ста*.

Неударените гласни **о** и **е** в селищата с разнородно ударение се прегласят отчасти. Това се отнася в по-голяма степен за пунктове-

те на Североизточно Костурско, Зелениче, Воденско и Крайвардарското. Неударената гласна **о** често се преглася в **у**, а **е** – в **и** или **а**. В досегашните публикации това явление се отбелязва с **ъ**. Неудареното **ъ** става по-широко, а **а** по-тясно, така че и двата звука имат общ вариант и намирам за по-целесъобразно да се отбелязва с неударено **а**. Текстостите избобилстват от подобни примери. С неакцентуваните гласни е свързана и елизията на много гласни и съгласни във воденските и крайвардарските диалекти. Трябва да се отбележи, че неударената гласна **е** в Ениджевардарско като окончание за среден род или мн. ч. на съществителните от среден род, се преглася в повечето случаи в **а** – *дѣта* (< *дѣте*), *сърца* (< *сърце*), *цвѣта* (< *цвѣте*), *врѣма* (< *врѣме*), *сърна* (< *сърне*), *зрънца* (< *зрънце*) *пиейна* (< *пиейне*), *ядѣйна* (< *ядѣйне*), *лѣйда* (< *лѣйде*), *мѣжа* (< *мѣже*), *адѣта* (< *адѣте*), *ергѣйна* (< *ергѣйне*), *гѣста* (< *гѣсте*), *вѣлува/вѣлуѣа* (< *вѣлуве, вѣлуѣе*) и т. н. Промениите при съществителните от среден род не водят до родово обръкване – *ърно дѣта, умно дѣта*. Членуват се с определителна морфема за среден род – *дѣйто, сирѣйнто, лѣуйто, пиейнто*.

В езика на Градобор – Солунско, гласната **е** в посочените позиции не се преглася в **а**, **а** в **и**, и то не във всички случаи: *ки-вичѣра-ми, ядѣхми, бѣхми, прискукнѣ прѣгут, иднѣ дѣти, но хайде, мѣлце, лѣпче, дѣеа, германцинто*. Гласната **о** в неударено положение в Градобор в повечето случаи преминава в **у**: *гудѣйни, рудѣну, дуйдѣ, дуйдѣха, уставѣха, бугѣти, чувѣци*, но в отделни примери се запазва неударено **о** – *дѣто, сѣто, ърно, брашно*.

В областта на морфологията можем да изтъкнем следните важни различия: в долновардарските говори мн. ч. на многосричните съществителни от мъжки род се образуват предимно с окончание **-а** (**-е**): *буѣра, анѣра, кумѣта, куриѣма, арнаѣта, но гърци, тѣрци, гѣпци*. В останалите пунктове е **-и**: *андари, кумѣти, комѣти куриѣми, арнаѣти* – с различно ударение. (вж. по-горе). Едносричните съществителни от мъжки род в Ениджевардарско се образуват с някои изключения (*гѣста*) с окончание **-ува** (*бѣвула, сѣнува* – Литовой), **-ова/ува** и рядко **-ове** (*пѣнува, краѣва, вѣловето* – Куфалово), а в осналите пуктове е **-ѣви, -ѣй, -ѣй**. Третолучните местоимения в крайвардарските диалекти и Воденско са *он, ѣна, то* в ед. ч. и *ѣни* в мн. ч., а в Костурско и Леринско – *той, тѣя/та, то; тѣя; тѣе*.

В костурския диалект, в Долна Преспа и в Долно Котори глаголите в 3 л., ед. ч. сег. вр., завършват на **-е, -и** и **-а** – *пѣе, нѣси, дѣва*, в леренските селища Борешница и Арменоро окончанието е **е**, и за първо и второ спрежение е **-е** – *пѣе, нѣсе*, а в трето спрежение – **-а** – *дѣва (дѣа), тѣрга*. Същото е положението и във воденското село Теово. Във Воден, Месимер и Ениджевардарско окончанието и за

трите спрежения е **-а** – *nèa/nèa* (< *nèe*), *nòsa* (< *nòse*), *dàva*, *stàva*. В костурските и леринските селища глаголите в 1 л., ед. ч. само при трето спрежение завършват на **-м**. В останалите селища и трите спрежения завършват на **-м** – *миям*, *нòсам*, *давам*. В Литовой окончание е предимно **-ум** – *миум*, *нòсум*, *давум*. Глаголите в 3 л., мн. ч., сег. вр. в костурските и долнопреспанските пунктове завършват на **е** – *мие*, *нòсе*, *даве*, а в Воденско, Ениджевардарско и Солунско – на **-ат**, **-ят** пред предните гласни или палаталните съгласни – *пèят*, *мият*; *нòсат*, *вèльат*. В леринските пунктове преобладава **-ат** – *пèят*, *миат*, *òдат*.

Интерес представляват и формите за 3 л., ед. ч. на спомагателния глагол *съм*. В Преспа е **ет** (рядко **е**), в Югазападно Костурско е *èсти*, в Североизточно Костурско и Леринско е **-е**. В град Воден е **и́е** (**и́е**). В Куфалово и Литовой след гласна е **-й**: *жèна-й*, *стàра-й*, *тўка-й*, а след съгласна е **ъй** (*стàръй* ‘стар е’).

В говора на град Воден окончанията на прилагателните от мъжки род са изравнени с тези на среден род – *цървèно пинèр*, *àрно град*, *мàло дукъан*, *тòпло лèп*. Това явление непоследователно се среща в говора на с. Месимер, Воденско, и в отделни случаи и в ениджевардарския говор – *ченìчкино лèп*. Същото важи и за числителните с родово окончание – *иднò чувèк*, *иднò арнаўтин* (Литовой), *двè-мèйци* (месеци).

Материалът не дава възможност за пълно описание на езиковите явления, а и целта не е тази, но съдържа достатъчно данни за съпоставка с други български диалекти, по-близки или по-отдалечени. В синтактично отношение диалектите на отделните селища са единни.

В областта на лексиката откриваме отделни различия. Например в западната част на ареала се срещат лексемите *чўна*, *глўфец*, а в източната – *мòма*, *миши*. На запад за гвоздей се употребява лексемата *шайка*, а в Куфалово – *карфия*. Там *шайка* означава *лодка*. Във Воденско и Крайвардарието за думата *търся* се използва *пàлам* или *пàлум*. В Борешница и Арменоро се употребява думата *пàлам* със същото значение. В останалите селища е *бàрам*. За *добитък* в Костурско е налице лексемата *пràвдо*, а в Леринско и Крайвардарието – *добиток*, *дубитук*. Специфични думи за Воденско и Крайвардарието са *нàпкум* (сетне, после) и *дзàстра* (сутрин). Жителите на Костурско и Леринско тъкмо с тези думи определят носителите на говора иронизирайки ги: „*Тийа-се ут-нàпкум и дзàстрата* (Черешница)“.

В речника са представени лексикалните особености, срещащи се в текстовете. Там могат да се направят съпоставки и сравнения на лексикално, семантично и словообразователно равнище. Речникът е преводен, а в отделни случаи и тълковен. Лексемата се дава

само със значението, срещащо се в текста. При глаголите по възможност се дават и двата вида – несвършен и свършен, разделени с наклонена черта. Считаю за излишни граматичните бележки. Акцентни различия не се отбелязват. Инцидентно употребените нови гръцки заемки не са включени в речника.

Към досегашните публикации не вземаме отношение. В тях има много неточности, както споменахме за текст от Градобор. Те са предмет на друг вид проучване.

ТРАНСКРИПЦИЯ

Палаталността на твърдите съгласни, които имат меки съответствия, се отбелязва с **ъ** след съгласната – *къ*, *гъ*, *нъ*, *тъ*, *дъ*. С оглед на достъпността се отбягва използването на диакритични знаци.

Палаталното **л**, което се среща в затворена сричка, се отбелязва с **й** след **л** – *сòлий*, *сòлийта*, *мòлийба*, *зèлийе* (*зели+йе*). Досега по този начин не е отбелязвана палаталността на **л**.

Препалаталното **л** се отбелязва с **лъ** – *мòльа*, *мòльам*, *мòльум*; *вèльа*, *вèльам*, *вèльум*, *недèльа*, *недèльа*, *нидèльа*, *но нидèльита*. В книжовния език функционира само препалатално **л** – *недèльа*. Това явление не се отбелязва пред **е** и **и**, защото е закономерно. Същото важи и за **к**, **г**.

Тъй нареченото средноевропейско **л** – т. е. алвеолно учленено **л** с върха на езика, се отбелязва с **l**.

Африкатите **s** и **ц** се дават както в книжовния език – **дз**, **дж**.

След предни експлозивни съгласни в неударено положение неударената гласна **а** при по-бърз изговор може да се преглася в предноучленено **ъ** – *стòпън*, *Пълъжени*, *пàднъм*. Същото важи и за затворена сричка между сонорите. Това явление не се отбелязва със специфичен диакритичен знак.

Съчетанията **я** и **ю** изцяло отговарят на **йа** (**ja**), **йю** (**ja**)

Дължината на гласните и фрикативните звучни съгласни пред беззвучни се отбелязва с две точки след тях (*влà:.*, *станà:ме*, *видè:ма*, *крав:та*, *кодз:та*).

При елизия на гласна пред звучен експлозив звучната експлозивна съгласна попада пред беззвучна (*бàба* – *б•àбта* – Воденско, Ениджевардарско, Черешница – Костурско), запазва гласежа си, т. е. не се обеззвучава. Ударената гласна променя характеристиките си – преобразува се в по-кратка и по-динамична. Графично това явление се отбелязва с точка пред гласната – *б•àбта*; *др•ўгто-пъ•т* (Воден). Това състояние за първи път е описано в монографията ми „Проблеми на българската диалектна и историческа фонетика

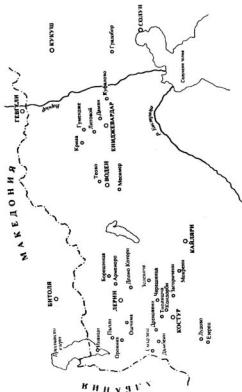
с оглед на македонските говори" С., 1995, 32-33, но се обелязва с дългичка под ударената гласна. Намирам за по-уместно означаването с точка пред гласната поради техническо удобство. Тук трябва да спомена, че в работата си се ръководим от постановките на този труд. Друго нововъведение е, че палаталната съгласна л се отбелязва с *лй* като противопоставяне на препалаталното л, което се дава с *л*. Тъй наречените в миналото широко *о* и широко *е* се отбелязват с кръгче отдолу, както лабиалното *а*.

Тъй нареченото широко *о* се дава с лабиално *о + кръгче* отдолу. По традиция *о* се определя като лабиална гласна редом с *у*. При учленението на *о* не се забелязва задължинелен елемент набъване на устните. При фонацията на лабиалното *о* говорният канал се удължава и задължително води до набъване на устните. Следователно *о* и *о̣* се различават по признак лабиалност и нелабиалност. Лабиалното *о̣* е по-тясно в сравнение с нелабиалното, по-напрегнато, по-задно учленено.

Тъй нареченото широко *е* е задноучленен звук и не влиза в корелация с предноучлененото *е*, което в сравнение с *и* е широко. Следователно терминът широко *е* не отговаря на фонационната реалност. В труда задноучлененото *е* се дава с *е̣*. Задноучлененото *е̣* има лабиален характер и е по-напрегнато и по-тясно от предноучлененото *е*. Транскрипцията, представена от Ст. Стойков (вж. Стойков в, Ст. Българска диалектология, С., 1968, 19-21) – която битува в нашата диалектология, не е резултат на задълбочени дискусии в научните печатни органи и в много отношения е неточна. Всички съгласни звукове имали палатални съответствия, които се отбелязват с апостроф в горния десен край на съответната твърда съгласна. В по-голямата си част *й* се заменя с апостроф. Може ли например *б* или *м* да се учленяват на палатума?! Трябва да се разработи и въведе нова, строго научна транскрипция, която да представя по-точно звуковете с наличните буквени и диакретични знаци, но да е общоразбираема и да бъде съобразена със сегашните технически постижения. Щом лабиалността се изразява с кръгче под буквеният знак, това кръгче трябва да се използва и при други вокали – т. е. да има системност. Дългите гласни не могат да се отбелязват с чертица над гласната, а с двоеточие след нея – *ваа:*. Налажително е да се уточни и уеднакви транскрипцията с оглед издаването на общобългарски диалектен речник – задача, закъсняла с цял век.

Съставните части на акцентноритмичните единици се свързват с тире – *нов-дем*. Акцентът на бившата ударена гласна се преобазува в удължение в сравнение с другите неударени гласни, което се отбелязва с точка в средно положение след гласната.

СКИЦА НА РАЙОНА

**СПИСЪК НА ИМЕНАТА НА СЕЛИЩАТА
НА БЪЛГАРСКИ И ГРЪЦКИ ЕЗИК**

Арменоро (Арменор)	Арμενοχώριον
Борешница	Παλαιστρα
Водеи	Ἔδεσσα
Градобор	Πεντάλαφος
Гумендже	Γουμένισσα
Дамья	Δαμιανόν
Долно Котори	Κάτω Υδρούσσα
Дреновени (Горно и Долно)	Κρανιώνας
Дъмбени	Δενδροχώριον
Езерец	Πετροπουλακίον
Енидже Вардар (Пазар)	Γιαννιτσά
Загоричени (Загоричане)	Βασιλείας
Зелениче (Зеленич)	Σκληθρον
Кондорби (Кондороби)	Μεταμόρφωσις
Костур	Καστορία
Крива	Γρίβα
Куфалово	Κουφαλία
Лерин	Φλώρινα
Лиговой	Λεπτοκαρυά
Месимер	Μεσημέριον
Мокрени	Βαρκόν
Нивници	Ψαράδες
Оровник	Καρυαί
Ошцима	Τριγώνον
Пъгли (Попли)	Λεύκων
Смърдеш	Κρυσταλοπηγή
Теоов (Тейво)	Καρυδιά
Тиовлишча (Тиолишча)	Τοιχιόν
Черешница	Πολυκέρασος

Имената, поставени в скоби, се срещат като варианти в различните източници. Гръдките названия на населените места са взети от двутомника на Тодор Христов Симовски „Населените места во Егејска Македонија“, издаден в Скопје през 1998 г. Българските селищни имена са заменени с гръцки през 1926 г. Околните се дават според традицията в българската наука в миналото. При новото гръцко административно деление са настъпили промени. Долна Преста (Пъгли, Оровник, Нивници и др.), Горна Корешча (Ошцима, Желево, Руля и др.) и Мокрени са включени към Леринско.

Благой Шклифов

КОСТУРСКО

ДРЕНОВЕНИ

Разказва Лабро Королов, роден в Канада през 1951 г., с висше филологическо образование.

Записът е направен през 2001 г. в София:

Татко-ми Лазо Кордлоф е-роден во-село Дреновени, во-гърната ма̀ла, чо-му-вѣлиме Гърно Дреновени. Се-знаѣ, чо-е-роден на-Голѣма Богорди́ца, а-годи́ната нѣ-си-е знаѣ то̀кму, за̀што ка-а-ла̀пниѣ гѣрците на̀шата Македони́а со-ѣрши́ца по̀мош, свѣчки цѣрквѣни кни́ги и-тефѣтери и-изгорѣе, за̀п-бѣе писани по-български. Ми́слиме, чо-е-роден на-ильа́да дѣветстотѣ-мѣи и-фѣтора годи́на и-сега ѣсти на-дѣнде́се и-дѣвет годи́ни. Прѣд-да-се фѣти Балка̀нцкѣо бо́й двана́йста годи́на дѣдо-ми Лабро Кордлоф бѣше на-чужѣна во-Ати́на каѣ-ма́йстор (*ма́йстор* ‘строител’). Ка-ра̀збра, чо-ке-е-ѣдѣре на-Турѣя, то́й го-ѣна (*ѣѣвам/ѣѣна* ‘качвам се’) на̀мпу̀ро за̀сно со-дрѣги на̀ши косто̀рчѣни пра̀во за-Варна и-се-писа доброво̀лец во-българската а́рмия да-се-бо̀ри за-слобо́дата на-Македони́а. Загѣна на-фрѣнто. То̀чно дѣха-му-с грѣбо, ни́кой не-знаѣ. Дѣдо-ми Лабро и-по-ра̀чно има́ше одѣно о Ати́на да-рабѣта. Стѣрите дреновѣчени во-Кана́да разка̀жѣѣ, чо-дѣдо-ми Лабро за̀рди ѣгзархо се-скѣрил со-не́коѣ-си фанати́к гѣрко во-Ати́на. Гѣрко му-рѐкол на-дѣдо-ми: „Да-ти-го ѣба българцкѣо ѣгзарх.“ То́гѣя му-отгѣрнал дѣдо-ми Лабро: „Да-му-се́ се́ра на-та́я вошлѣосѣна бра́да на-твоѣо гѣрцѣ патри́ка“. Почна́ле да-се-бѣе. Гѣрко од-дѣдо-ми Лабро ѣде бо́й со-ди. Гѣрко го-дѣшол дѣдо-ми на-ѣнди. Гѣрко на̀правил по̀плак (*но̀плак* ‘оплакване’), чо-дѣдо-ми го-испу̀лл патри́ката. Кади́ята го-пита̀л на-дѣдо-ми Лабро, за̀што го-ѣзби. Дѣдо-ми му-удѣ̀врнал, чо-то́й гѣрф ми-го испу̀л българцкѣо ѣгзарх и-гѣрф ме-ѣдри. Кади́ята санѣ̀ше пра̀во и-да̀де пра̀во на-дѣдо-ми Лабро. Ама го-ѣикнал скрѣшум да-му-ка̀жи, чо-ѣсти опа̀сно да-оста̀ни о-Ати́на, мо̀же да-го-спа̀стре (*спа̀стривам/спа̀стрира* ‘трѣпам, убивам’). И-та́ка дѣдо-ми бѣше при́нѣден да-се-вѣрни о-Дреновени. Ама по-вре́ме па-отѣшѣл во-Ати́на.

Ещё не-го имаше прежалено татко-му, айде на-осомнајста година майка-му, мојта баба Велика и-трите-ми стрикони – Трајче, Тоде и-Јане, умреле од-лошата грипна. Во-два дена четри мъртофци кренале от-Короловата къшча. Пълни сираци останале татко-ми и-сестра-му Димана. По-ена година дедо-му Митре а-омъжи тета Димана во-Скендерино, во-село Габреш, чо-ести до-Дреновони. Ама умре жълната (жълнџо, -на 'горкинт') на-родвание. Сега сестра-ми Димана, чо-живи во-Канада, му-го-носи темното (тѐмно, тѐмна 'техен, неин') име. Кѐку мѝки виде татко, ама нѐ-се отчай, многу куражлия човек ести. И-чо да-пра-й без-майка, бес-татко? Требаше да-стани офчар, за-да-си-го изваде лебо. Офчарцката живот не-беше лоша, вѐли татко-ми, мѝкар по-некој-пџт од-дожовите со-недели да-беше воден, кѝсло (кѝсло – неизм. прил. 'можър') до-кѝски. Офчарите си-крадѐе грџие от-лозия и-си-го клавѐе зимовишче (зимовишче 'зимнина'), добре покрѝе со-шума. Наду от-селото вѐтеро беше чѝст. Татко се-стрешниваше со-офчари од-други-сѐла. Имаше приятели от-село Жервени на-име Абдул Пѝноф. Жервѐнци се-потурѝе, тѝрѝка-вѐтра имале, ама си-и пазѐе старите балгѝрѝци прѝзвменишча. Вѐрата а-смениѐ, а-ѐзико нѐ.

Во-ильада дѐвет стотѝни и-двѝе и-трѐта година ѐна стара-баба от-село Джуѝанишча требаше да-џди при-синѝвите-му во-Плѝвѝдиф и-го-опѝта татко-ми дали ке-мѝжи да-а-провѝди до-Сѝлун. Татко се-согласѝа и-така двѝта ойдѐе во-Сѝлун. Таму имаше смесѝна балгѝро-грѝцка комѝја – балгѝрите од-Македѝни да-џде да-живе во-Балгѝра, а-гѝрѝците од-Балгѝра да-џде во-Гѝрѝца. Татко-ми и-бабата ойдѐе при-комѝсията и-ѐден човек му-вѐли на-татко-ми : „Момѝѐ, ѝскаш-ли да-се-пресѝлиш вав Бѝлгѝра? – Сакам, ка-да-не сакам, ама нѐмам пѝри. – У:, каза бабата, ѝс ѝмам пѝри, тѝ ми-е-мѝе сѝмче“. Вѝнаѐ двѝта на-трѐно на-пџт за-Плѝвѝдиф. На-Кѝлата до-Петрѝч слѐзе от-ѐден бѐл-кѝчи войѝвѝдата Пѝнѝлий Шѝшкоф од-лерѝнѝското село Екѝши-Су и-влѐзе во-трѐно. Татко-ми прѝстум (прѝстум 'прав, изправен') бѐше, а-имаше ѐн-стѝол прѝзен. И-Шѝшкоф му-вѐли на-татко-ми : „Абре дѐте, зашѝ стѝеш прѝстум? Има стѝл тѝка. – Ами тѝй чѝвеко таму нѐ-ме остава да-сѝна, рѐче татко. – Ами тѝ господѝне, зашѝ нѐ-го оставаш дѐтѝо да-сѝни? – Нѐ-го-пучѝш кѝ-е облѐчен? Мѝж-џа ѝма и-вошѝки. Тоџа му-рѐче Шѝшкоф : – Тѝ ке-стѝаниш и-дѐтѝо ке-сѝни“. И-така стѝна.

Прѝстигнаѐ татко-ми и-бабата на-Плѝвѝдиф и-пѝраво у-синѝвите. А-отѝоре тѝя вѝратѝа и-бабата му-вѐли : „Ено нѝво бѝратѝе ни-пѝса. Ако не-беше Лѝзето, ѝс нѐ-ке-можѝе да-дѝйда“. Цѝли двѐ недели на-гѝсти го-дѝрѝаѐ, го-наранаѐ, го-облекѝе и-сѝтѝе го-провѝдѝе на-гѝрата. И-татко џиде во-Вѝрна да-живи при-вѝйко-му Пѝнѝо. Добре,

ама во-Вѝрна немаше рабѝта. Нѝ во-двѝите годѝни Ататаѝурѝ граѝеше нѝва тѝрѝца стѝлица во- Анкара и-му-требаѐ майстѝори да-и-граѝе нѝвите зданиѝнишча. И-татко тѝрна со-ѐна дружина костуѝри майстѝори на-чужѝна во-далѝчна Анкара, „от-Анаџѝлу пѝ-дѝчу“, чо-велѝше баба-ми Цѝвета, на-майка-ми майка. А-татко-ми со-пѝрѝво носѝше кѝл на-майстѝорите, зашѝчо нѐ-го знаѝеше ѐмѝе занѝето. И-го-наѝучи занѝето. Нѐ-се знаѐе кѝ, нѝ помѝните од-Жѝрвени, чо бѐе испѝндѝени од-гѝрѝците во-Тѝрѝца каму-двѝаѐе и-четѝвѝрта годѝна, наукоѐ, чо-ѝма майстѝори от-Костѝурѝко о- Анкара. И-во- Анкара прѝстигнаѐ жервѐнци. Со-многу мѝка и-найџде на-нѝшите майстѝори, зашѝ жервѐнци сѝмо балгѝрѝци зборѝаѐе, не-знаѐе тѝрѝци. Со-сѝлѝзи на-очи му-рекѝе на-майстѝорите : „Абре, кѝ нѐ-стѝаѝа нѝшчо да-се-ослобѝди Македѝни. Зѝатѝно имѝаѝе си-устанѝ-ме за-тѝй пуѝти фѝс и-за-тѝ пуѝто фѝредѝе, сѝга и-тѝя тѝка ни-и-манаѐ“.

Ен-дѝни разбрѝе майстѝорите, чо-ке-прѝстигнаѝи Ататаѝурѝ, за-да-кѝлай (кѝлавам/кѝлаѝа 'поставям, слагам') пѝри во-темѝлите на-ѐно нѝво здѝние. Майстѝорите бѐе наредѝени ѐден до-дѝрук за-да-фѝте рѝка со-нѐго. Кѝ-и-опѝта Ататаѝурѝ од-дѝ-се, во-балгѝрѝци му-рѐче : „Балгѝра ѝма мноџо дѝбра воѝсѝка, ама политѝката нѐ-му-чѝни“. Ататаѝурѝ зборѝаше дѝбре балгѝрѝци, зашѝ и-тѝй бѝше македѝнец от-Сѝлун. Во-цѝла Македѝни се-говорѝеше балгѝрѝци.

По-трѝй годѝни татко се-вѝрна во-Вѝрна, нѝ рабѝта пѝ-немаѝше и-се-рѝши пѝ-да-оџди во-чужѝна. На-трѝесе и-пѝрѝви декември ильада дѐветстѝотѝични и-двѝаѐе и-дѐвета годѝна татко прѝстигна во-Канаџа, тамѝм за-крѝзѝата. До-ильада дѐветстѝотѝични и-четѝвѝрѝста година одѝше от-фамбѝрика на-фамбѝрика рабѝта да-бѝра. Ыма рабѝтѝано на-патѝшѝтата жѐлѝзни за-трѝновѝите, ама мѝсно мѝсуѝри (мѝсур 'чѝниѝа') по-рѝсторѝани, џиде на-скѝлийѝе да-ѝчи бѝрбѝрѝсво.

Сѝвекога, дѝри прѝс-трѝестѝе годѝни, кѝга по-некој пџт се-ранѝше сѝмо со-сѝф-леѝи, татко-ми бѐше ѐн од-дирѝдите на-балгѝрѝцката имѝграѝца од-Македѝни во-Канаџа. Во-Тѝрѝнто татко и-кѝлаѐе темѝлите и-на-дѝвете македѝно-балгѝрѝци цѝрѝкви – „Сѝветѝ Гѝѝрѝги“ и- „Сѝвета Тѝрѝиѝа“. На-цѝрѝкѝвата „Сѝветѝ Гѝѝрѝги“ тѝй бѐше пѝрѝф касѝѝр, а-на-цѝрѝкѝвата „Сѝвета Тѝрѝиѝа“ подѝри икѝна от-Рѝѝстѝос, чо-ѐсти нѝй-голема светѝиѝа (светѝиѝа 'икѝна'), клѝдѝна на-икѝностѝо прѝтѝѝалѝаро. На-самѝата светѝиѝа пѝши : „Подарѝна от Лазар и-Кѝца Кѝролови“. А-ѝс лѝчно ѝмам подарѝено светѝиѝа на-Сѝветѝи Кѝлѝмент Охѝрѝци. Тѝ се-намерѝа на-гѝрѝно рѐт на-икѝностѝо. Сарбѝмонѝите, надуѝпени от-сѝрѝбите, саѝаѐе да-ни-и прѝзѝве и-дѝете цѝрѝкви. Тѝя лѝџа нѝме ни-страѝм, ни-пѝрѝде, ни-страѝ: од-гѝсно. Ама гѝлѝем кабѝет и-грѐ: (грѝх) ѝма Бѝлгѝра, чо-и-гѝрѝни тѝя, чо-си-ѝ-ѝме продаѝено дѝшѝите на-вѝраџо (вѝрѝх 'дѝявол'). Добре рѐче Ататаѝурѝ, чо-на-

Българя политиката нѐ-мучи•ни. Ка-мѐже тѝя дѐлни скѓпци сарбомѝни да-а-препарѝе цѝлата българска историѝа, да-се-подигравѝе со-кърѝфта на-нѝшите илинденци и-Балгѝрѝа да-нѐ-и-осѝнди во-Хѝга. Тѝя спѝни, расипѝни (расипан 'покарен') от-кѓрен лѝдѝа зборвѝе и-зборѝе сѝмо прѓтиѝ балгѝрцкото и-се-чѝде сѝга чѓ-да-пра•ве солалѝните. Оѝцата, чѓ-се-дѝли от-стѝдото, вѝлко а-ѝди. Тѓ-дѓ-чѓбро сърбите му-го-направѝе на-Македѓниѝа. Ама лѓшото ѝсти, чѓ-покрай сѝвото, ке-изгѓри и-зелѝното.

Нѝя балгѝрите од-Македѓниѝа во-Канаѝа до-кѝму шѝѝста годѝна разправѝ: немѝ-ме-мегу-нѝс. Сарбомѝнцката политикѝа нѐ-работѝше. Тогѝя от-Скѓпѝе пушѝе ѝн спѝдини на-сърбите, чѓ-а-звѝе на-тило нѝшата Македѓниѝа, чѓ-зѝно со-друѝи спѝни, кладѝни (поставенѝе) от-сърбите, го-крѝнѝе нѝшѝо нарѓт на-партизѝанцѝа борѝа и-тѝка се-испусти нѝшѝо стѝр-кра•ѝ. Той се-кажѝвѝе Мѝльо Киримѝдѝеѓов от-сѝло Гѝбреш. Тѓѝ дѓйде во-Канаѝа при-сѝстра-му Мѝта Скенѝѝерѓва и-зѝт-му Тѓльо, пѝшен од-Югѓслаѝя со-сърѝнци пѝри. Най-на•пре сарбомѝнцѝа пропагѝнда фѝти да-му-прѝй на-тѝмните (техните) лѝдѝа. Ама сѝстра-му и-зѝт-му си-остѝнаѝе ѝрни балгѝри, нѐ-се одѝлеѝе од-нѝшата църква. Умрѝе и-балгѝрѝци пѓн и-закѓпа. Стѝрите го-калѝе на-Мѝльо, зѝшчѓ по-тѝмен сѝбап (сѝбап 'причина') почѝриѝе илѝди мѝйки и-жѝни. Ыс и-мѓѝ приѝтеѝи ѝнаш се-видѓ:ме со-трѝ-мѝчѝна главѝтѝри на-скѓпцѝката сарбомѝнцѝа организѝаѝя во-Тѓрѓнто. И-тѝя глѝмните (глѝмѝн, глѝмѝна 'горкиѝт') се-мачѝе да-ни-докажѝе, чѓ-смѝ прѝмѝнуѝи на-цѝро Александѝр Македѓнѝци и-чѓ Александѝр говорѝл сѝшѝтѝо ѝзик, чѓ-го-зборѝваме нѝя, не-зборѝвал балгѝрѝци. Нѝя и-разбрѝ-ме чѓ-се-прѓсти кѝй-тѝнекенѝишчѝа, чѓ-не-дише от-свѓто и-пѓвекѝе нѐ-се-видѓ:ме.

Ка-свѝрши партизѝансвото четѝриѝсе и-дѝветѝа годѝна о-Гърѝци, бѝба-ми Цвѝта остѝна сѝма во-сѝлото. Синѓвѝите-му Жѝфко и-Нѝмо и-остѝвиѝе кѓските на-Виѝчо илѝ на-Грѝмос. Сѝнѝата Жѝфкѓвиѝца а-осѝиѝе за-балгѝрка и-бѝше во-аѝцѝната во-Аѝйна. Трѝтѝо-сиѝни Цѝльо се-рѝни и-со-жѝнта дѝде во-Пѓлша. Най-ма•лата кѝрка Лѝкса дѝде со-ѝна грѝпа дѝчки о-Унгѝри. Най-голѝе-мата кѝрка Соѝра сѝкѝе да-а-зѝтѓре, ама а-куртѝли ѝн пѓзнѝат чѓвѝек, сѝн на-ѝден гърѝк, чѓ-бѝше дѝскал во-Дрѝновѝни. А-мѝйка-ми Кърѝа илѝ Кърѝста сѝкѝе да-а-зѝве насѝла партизѝанѝа лѝдѝята на-тѓѝ сарбомѝниѝо Киримѝдѝеѓѝ. Ама тѝ излѝзе пѓ-умѝна ѓд-ниѝми и-избѝга во-Кѓстур. И-тѝка остѝна жѝва. Во-Кѓстур тѝ работѝше при-Глигорѝки од-Мѝврово. Се-погѓди нѝшо дѓбар чѓвѝек. Тѓѝ и-цѝлата-му фѝмѝлѝа нѝшо а-милѝѝе на-мѝйка-ми, зѝш-бѝше мѝйстѓрка на-пѝтитѝе. Така во-Канаѝа свѝчкѝите пѓ-млаѝди жѝни во-Тѓрѓнто од-нѝя се-млаукѝе да-мѝсе пѝти. Ка-дѓйде мѝйка во-Канаѝа? Мѝйка имѝше дѝѝе брачѝнди во-Тѓрѓнто – Търѝѝѝа

и-Дѝфѝна. Тѝя му-рекѝе на-тѝтко-ми: „Зѝвай я Кърѝа и-кѝлѝни-не сѝтѝе!“ Тѝтко се-стѓри кѝилѝ, се-согласѝи, му-пѝса да-дѓйди во-Тѓрѓнто и-а-зѝвѝ. Ка-сѓбра трѓ парѝчки тѝтко-ми, кѝпи кѝшѝча и-му-рѝче на-мѝйка-ми : „Жѝно, ке-а-донѝсеѝе мѝйка-ти“. И-тѝка стѝна. Си-а-изглѝнца бѝба-ни кѝй-сѝвѓѝ мѝйка. Кѝку нѝшо се-изрѝдѝа ѝе! Ка-бѝ мѝл нѝшо-пърѝ-а а-опѝтѝе мѝйка-ми : „Мѝмо, зѝш другѝите дѝчки си-ѝме бѝби и-дѝдѓви, а-нѝя нѝ?“ Пѓмѝна ка-прѝстигѝиѝе от-срѓрѓто 'лѝтинѝетѝето' со-бѝба, кѝшѝчѝата бѝше пѝлна со-родѝинѝи. Свѝчѝки зборѝѝе сѝлно, а-бѝба шѝтѝѝе и-му-вѝли тѝтко-ми : „Чѓ-шѝтитѝи тѝка, бѝбѓ?“ Дѓбре пѓмѝна кѝ-му одговѓри бѝба на-тѝтко : „Лѝзо, пѓглѝчѝѝай да-нѝма нѝшоѝ корѓфѝлак (корѓфѝлак – гр. 'полиѝиѝ') пот-пѝндѝжерѝа да-не-шѝчѝка, чѓ-зборѝваме балгѝрѝци!“ А-тѝтко му-одвѝрѝна : „Тѝка ѝсти Канаѝа, ѝма пѝлна слѓбѓда свѝкоѝ да-говѓри на-чѓ-ѝзик сѝка, тѝка нѐ-е Гърѝци“. Кѓга ѓде при-бѝба и-бѝше сѝма илѝ нѝшо-врѝ-ме бѝше, свѝкога а-нѝйдѝе да-плѝчи. Нѝшо-пърѝ-а та-симѝсла: ѝко се-сѓберѝѝе кѝпка по-кѝпка на-бѝба-ми сѝлѝдите, цѝло ѝзѓро ке-ставѝше.

На-осѝмѝдѝе и-четѝѝри годѝни бѝба-ми ми-кѝза, чѓ-сѝка да-стѝни канаѝѝѝци сѝтизан (канаѝсѝка гѝрѝданѝка). А-тѝтко-ми му-рѝче : „Чѓ-тѝ-тре•ба мѓр бѝбо, на-тѝя годѝни да-бѝраш тѓ. – Брѝ, Лѝзо, кѝ-да-не сѝкам да-стѝна, Канаѝа ѝсти злѝтна дърѝжѝа. Ме-остѝна слѓбѓдно да-зборѝвам балгѝрѝци. Нѝ-ми-вѝчѝе пѝльѓвулгѝра (мърѝсна бѝлгарѝа – гр.), нѝ-ме тимѓриѝевѝа/тимѓриѝсам – гр. 'глобѝвам'“.

А-ѝе цѝла годѝна а-ѝче бѝба-ми кѝ-да одговѓри на-ѝспѝто за-канаѝѝѝци сѝтизан. Дѓйде ѝспѝто, жѝнѝата от-нѝшоу мѝслѝѝеѝе му-се-запѝтели ѝзикѓ, Канаѝа нѝнѝстина за-жѝлѝната-ми бѝба бѝше злѝтна дърѝжѝа. Бѝз-да изрѓни ѝн лѝф а-направѝе канаѝѝѝѝка.

Одѝѝка зѝнам по-дрѝѓѓѝѝци да-говѓра? Дѓмо о-Тѓрѓнто нѝя зборѝѝе-и-зборѝваме сѝмо по-нѝши. Дѝрѝда пѓчѝна да-ѓда на-скѓлѝѝе ѝс ѝн-ла•ф ангѝлѝнѝци не-зѝѝе. Во-Тѓрѓнто ѝма кѝму-четѝѝри стѓтѝѝни дѝши од-Дрѝновѝни. Во-старѓто сѝло ѝмам одѝно дѝѝ-пърѝ-а. Тѓ ѝсти кѝй-урѝнѝѝина (урѝнѝѝѝина 'развалѝна'). До-нѝго направѝе гърѝците нѝво сѝло. Тѝму и-сѓбрѝе останѝитѝите фѝмѝли: од-Дрѝновѝни, Гѝбреш, Чѝриѓѝѝишѝа, Пѝздѝѝѝишѝа и-мѝджѝирѝите тѝрѝци од-Жѝрѝвени. Свѝчкѝите зѝно нѐ-се пѓвѝке од-дѝветѝе и-пѝндѝесе дѝши.

Разказва Антон Мангов, роден през 1914 г.
Записът е направен от Екатерина Шклифова
през 1986 г. в София:

Село Смърдеш ести близо до-албанската граница, на-жадето между Албания и-Гърция. Имаше и-телонио (телонио – гр. 'митница') тамо. Кога дойдде гърците двайста година, направие големо телонио, оти беше големо движението между Албания и-Гърция. О-түрцко-време беше големо село, имаше нят-три* пльади души, ставаше сёкока недельна пазар. Ама түрците го-изгорде, го-изгорде два-път*та, зашчо селото беше комийско, българско. Оттамо имаше много войводи – Василй Чекаларов, Пандо Кляшешев и-други имаше. Селото беше комийско, се-бореше протиф түрците и-за-то го-изгорде түрците. Имаше много отепани, нят-сто* души. Селото ести построено на-такво место, шчо-половината вода от-чезмите оди о-Адриатическо море и-половина камо Егейско море. На-таква височина ести селото. Ка-изгоре селото, много нарот избёга. Повекето дойдде тја о-Булгяра со-фамилите. А-другите избегде. Нёкои по-Америка, Астралья и-о-други даржави.

Яс-си роден четирнайста година. Тия работи и-помна от-татко-ми, шчо-ми разкажваше. Селото о-түрцко-време имаше българско скöлийе, имаше и-гърцко. На-булгарското скöлийе одесе повекето деца, на-гърцко рётко одесе. Скöлийето беше построено на-стрёт-се*ло до-църквата. Имаше натписи по-булгарски – пльочи и-на-църквата, и-на-скöлийето. Гърцкото скöлийе го-имаше построено гърците за-пропаганда на-народо. Селото Смърдеш имаше граница со-сёлата Въмбел, Брзеница, Габреш, Дъмбени, Косинец, Лабаница и-камо границата албанца со-Карпешница. Имаше големо-мечра, зашчо беше големо-се*ло. Имаше чезми со-убава вода, буюкова од-ормано, заш ормано беше само буюка нат-сёлото. На-стрёт селото имаше две-чезми. Едната чезма течеше камо Адриатическото море, а-другата камо Егейското море. Имаше и-друзи чезми – Горна чезма, Лисова чезма, Къпина чезма, Орва чезма. Водата на-чезмите гредеше от-планината. Имаше извор со-много убава вода. Големпир се-велеше местото, тамо дёка беше изворо. Тё-ести историческо место. Нёкога бёе тамо българите, старите булгари, славяните. Правде некакви празници тамо и-си-остана името Големпир. Местата над-изворо се – Сьдвмир, Буюкова гора, Самовилката

гърнтка, Дупките, Пльощене, Балкано, Водници, Дёбра гора, Апостолькова чезма, Беликов тор (тор 'мандра'), Мангоф тор, Пёсокта, Буче, Рёндю Буче, Малимади, Острйчка, Чарёни гредци, Осо, Шупур, Дапкоф, Рамнишча, Заёкова нива, Криулла, Крушелица, Прйсой, Жумбите, Падивята и-други. Именшчата на-местата бёе булгарски, зашчо живеше булгари от-старо-време и-о-тöй-край.

Четирдесе и-трета година излегде и-партизани от-селото. Комунистическата партия гърца му-рече на-нашио нарот, оти ке-има пльана слобода, ке-има сколеншча, ке-се-пёе булгарски пёсни слободно, булгарските адети ке-си-й-имаме. И-таква народо повёрва на-комунистите, се-измаами. Гредёе партизани от-Сърбия, правде пропаганда за-македонска нация, зборваше протиф булгарите, шчо-биле фашисти и-татари. Нашио нарот а-чекаше Булгяра да-дойди ешче от-старо-време. Ама тога се-разбра, шо-Булгяра па-ке-го загини (загинавам/загина 'загубвам, загуби') бойо. И-таква за-нас друк-път*т немаше. Бёз-да сакаме сами си-го-ископаше грёбо. Гърците фашисти и-националисти много не-пашкаше (пъшкам 'преследвам') за-булгари. За-фтората борба от-четирдесе и-шеста до-четирдесе и-дешета година най-големите лайна и-изледде сърпските спивони. Тий го-кренаше народо. Мамеше, шчо-Тито ке-пущичи аскер и-ке-мò-а зёпама цёла Македония од-гърците. И-таква Сърбия и-тöй-път*т ни-го ископа грёбо, дил се-испусти*ме. Четирдесе и-дешета година отстапие партизаните и-лудите от-селото избегде со-ними о-Албания и-оттамо и-пущичи Гърцката комунистическа партия по-различните социалистически даржави, само о-Булгяра не. Тогаи разбра*ме, шчо-и-гърците комунисти не-саке, кёко вълчците и-саке на-офияте. Сёлто остана пусто. Останёе само старци од-осомдесе до-дешёндесе години. Гърцките фашисти и-звёе о-Брзеница и-селото се-расяпа до-темели. Цёлото го-растурйе и-камёйната и-кренаше (кренвам/креня 'дигам'). И-таква село Смърдеш нема. Ке-засёле нёкои власи. Останёе само камёйната и-църквата. Имаше църква голёма, много голёма църква. Само църквата остана, друго нишчо не-оста*на.

О-сёлото народо беше весел, много весел. Имаше много адети, празници – Велигден, Крачун (Крачун 'Коледа'), шчо-му-нелиме и-Божик. Карневали правде на-Нòвата година и-на-Сети Иован. Таму му-кажваше апалини (апалини 'кукер'). На-Нòва година облекваше разни пльачки апалински (апалински 'кукерски'), шчо-правде макус (макус 'нарочно, специално') за-малёчките деца. Па-на-Сети Иован голёмите деца се-правёе кой невёста, кой девония, түрци генемли. Соберваше пари, правде жумбуши, дро на-стрёт-се*ло. Имаше мёрис (мёрис, -зо 'метдан, площад'). Се-кажваше Камен мёрис на-стрёде

сѣлото. Се-собервѣ стѣри, млѣди на-Нова годѣна, на-Велѣтден, на-Сѣти Йѡван, на-дрѹгите голѣми празници.

О-сѣлото имѣше ѡсум мѣли – Гѡрна мѣла, Жѹмбите, Янче, Мицова ливѣда, Шѣтлова ливѣда, Скѣла, Крѣсто и-Рапа. О-сѣлото сѣмо четѣри, пѣт кѣшчи бѣе со-ѣден кѣт (*кат* 'стаж'). Дрѹгите свѣчки бѣе со-дѣвѣ кѣтѡй. Голѣми, мазѣни со-вар и-пѣсок. Убѣви бѣе свѣчки. Мангѡфцѣката кѣшча бѣше голѣма со-дѣвѣ кѣтѡй, со-голѣм чѣрдѣк и-одѣй. Именѣшчѣта на-свѣчки фамѣли: бѣе булгѣрци – Мангѡфци, Маркѡфци, Енчѡфци, Макрѡфци, Шамандурѡфци, Дичѡфци и-дрѹзи.

Жнѣтѣто ставѣше со-рѣка, со-сѣрно. Нарѡдо многѡ работѣше. Кѡга зафѣтѣваше жнѣтѣто, за мѣло-врѣме цѣло полѣ сѣкаше да-го-пожнѣе нарѡдо. Тѣку шчо-рабатѣе сѣлѣанѣте. Сѣкае да-си-клѣде дѣрѣва зѣимѣта за-сѡбите (*сѡба* 'печка'), за-ѡжако, шчо-си-гѡ имѣе о-кѣшчѣта. Зимѡвѣшче клѣвѣе, шѹма да-кѣстре од-дѣмбѣисто за-кѡзѣте. Шѹмѣта а-клѣвѣе на-плѣмнѣте и-зѣимѣта му-а-давѣе на-кѡзѣте, на-ѡфциѣте. Сѣно клѣвѣе од-ѡрманѡ. Имѣше многѡ сѣно. Смѣрдѣш имѣше нѣвѣе на-рѣмнѡто полѣ, ѣма имѣше ѣшче нѣвѣе и-гѡре о-плѣанѣната – Пѣсокѣта, Плѣшченѣе, Вѡдѣци. Многѡ убѣви нѣвѣе имѣ:ме. Ъри ставѣше многѹ убѣва, сѣлна. Жѣто си-правѣе лѹйте. Рѣтко фамѣлѣа мѣло нѣвѣе да-ѣма. Имѣше водѣниѣци о-Смѣрдѣш ѣшче от-тѹрѣцко-врѣме. Со-зѣимнѣта рѣка, шчо-грѣдѣше вѡда, и-рабатѣе. На-краѣю остѣна сѣмо ѣдна водѣниѣца, Кѡстана водѣниѣца. Тѣя рабатѣше. И-тѣмо одѣ:ме, го-мелѣ:ме жѣтѡто.

*Разказѣва Сѡбѡда Мангѡва, 74-годишна,
сѹругѣ на Антон Мангѡв.
Записѣт ѣ направѣн от Екѣтерѣна Шклѣфѡва
през 1986 г. в Софѣя:*

Дѣциѣте бѣе о-Легнѣца, Пѡлѣша. И-зѣвѣе партизѣанѣте четѣрдѣсе и-ѡсѣма годѣна, кѡй-мѣсеѣц бѣше, нѣ-пѡчмѣна, ѣсен бѣше, прѡлѣт бѣше, нѣ-зна*м. И-зѣвѣе свѣчки-дѣци от-сѣлото. Анѡн ми-кѣжѣва на-мѣне : „Мѣлѣйѡ нѣ-го-пѹшчѣй на-нарѡднѣте рѣпѹлики“. Ми-пѹшчи ѡбер по-ѣн чѡвѣк, дѣка бѣше на-пѣрѣва-лѣичѣи партизѣани. Сѣтѣне по-дрѹк-чѡвѣк ми-кѣжѣва : „Да-го-пѹшчѣи минѹтно о-нарѡднѣте рѣпѹлики. Да-нѣ-го дѣржѣме дѡма, да-го-пѹшчѣи“. На-четѣри годѣнки бѣше мѣлѣйѡ. На-мѣне ми-грѣдѣше ѡганѡ да-го-клѣда о-кѣшчѣта. Ка-и-

пѹшчи, фѣти да-плѣча. Сѡекѣрѣва-ми ми-вѣли : „Нѣ-плѣчи, рабѡтѣй и-мѣлчи. – За-кѡй да-рабѡтам, кѣжѣвам, нѣма за-кѡй да-рабѡтам. Ако сѣкаш тѣй, му-кѣжѣвам, ке-те-донѣса гѡре при-стѣрите. О-ѡрманѡ ѣма скрѣенѣи стѣри. – Нѣ, кѣжѣва, ѣс дѡма ке-ѹмра. Нѣ-са*кам по-патѣишчѣта да-ѹмра. – Кѣ-са*каш, ѣс ке-ѡда, ке-остѣва и-кѣшчѣ, и-сѣичѣко. Мѣш-ми ѣсти на-бѡрѣбата, дѣциѣте и-нѣма. На-мѣне нѣ-ми-ѣе потрѣбнѣа жѣвѡтѣта. Ўс ке-гѣрна (*тѣрѣгам, тѣрна* 'трѣгѣвам')“. Тѣка дѡйде врѣ-мѣто.

И-ѡйѡд:ме, се-борѣ:ме. Нѡсѣ:ме орѹжѣе, метѣрѣзи (*метѣрѣс*, -ѡ 'ѡкоп') колѣ:ме да-се-крѣе партизѣанѣте. Берѣ:ме чѡрѣпи, рабѡти, на-рѣкѣвиѣци (*на-рѣкѣвиѣца* 'рѣкѣвиѣца') плѣтѣ:ме. Сѣичѣки жѣни а-правѣе нѣ-рабѡтѣа. Бѣше партизѣанѣцѣка повѣлѣа (*повѣлѣа* 'заповѣт'). Со-стрѣ: голѣма рабѡтѣ:ме. На-гѣрѣците и-пѣшкѣе за-комѹниѣсти, а-нѣс за-комѹниѣсти и-булгѣри. И-ни-велѣе : „Да-си-ѡйѣте на-Булгѣря, гѣрѣсни булгѣри“. Нѣя от-комѹниѣзмѡ нѣшчѡ не-знаѣ:ме. Сѣка:ме кѣй булгѣри да-ѣмаѣе прѣва.

ДѢМБЕНИ

*Разказѣва Магѣда Јѹмбруковѣ Влаховѣа, родѣна през 1912 г.
Записѣт ѣ направѣн от Екѣтерѣна Шклѣфѡва
през 1982 г. в Софѣя:*

ДѢмбени бѣше о-плѣанѣната, немѣше многѡ полѣйѣе. И-тѡ, шчѡ-го имѣше, со трапѡви бѣше. И-рѣдѡви нѣмногѡ имѣше. Лѡзя многѡ имѣ:ме. О-Лѣзѣни имѣше тѣко блѣго грѡзѣе, шчѡ-се лепѣше на-рѣщѣте. Тѣмо бѣше прѣпѣк. Сѣлѣце печѣше сѣлно и-грѡзѣето бѣше многѡ блѣго. По-ѡно врѣме рекѡе, шчо-амерѣканѣците о-стѣп (*стѣп* 'бѣстѹн') дѡнекѣе бѡлес – фѣлокѣсѣра. Зафѣтѣе да-се-сѹше лѡзѣта. Нѡви лѡзѣа клѣдѡе. Сѣга, прѣд-да бѣгаѣе четѣрѣвѣсе и-дѣвѣта годѣна, многѡ-мѣло лѡзѣа остѣанѣе. А-плѣанѣната имѣше орѣй, цѣла плѣанѣна орѣй. Кѡга кѣжѣе, ѡти ѹтре ке-се-бѣре орѣѣте, цѣлото сѣло сѣка:ме да-ѡйѣе да-бѣримѣе орѣй. Кѡй ка-можѣше, фѣтѣваше. Ўс тѣя орѣй и-фѣти, ке-ѣ-шчѹкам (*шчѹкам, шчѹкам* 'брулѣ'). Сѣка:ме да-фѣтѣме дѣвѣ, трѣ дѣрѣва, да-ѣ-шчѹкаѣе орѣѣте, да-и-сѡбѣримѣе и-да-товѣримѣе врѣшчѣа (*врѣшчѣе* 'чѹвал'). И-по-полѣйѣето имѣше орѣй. Ѧма плѣанѣната бѣше за-сѣичѣки, тѣмо зѣено и-берѣ:ме. Блѣги бѣе кѣстѣциѣте (*кѣстѣциѣца* 'орѣх без ѡнѣшнѣта тѣмнѡзелѣна обѣвѣкѣа').

Лазо Поптрайков беше комитин. Беше ен Коте од-Руља и-тој беше комитин. Козна (козана 'кой знае') зашто се-скарѝе и-Коте стана профир комитите. И-ојде се-префрѝа, ојде при-гърните, о-Костур. Го-закла Лазо Поптрайков. Со-посечена глава о-цѝл-Котур о-шетѝе. Лазо Поптрайков беше болгарѝи дѝскал и-войвода од-Дѝмбени. Сѝтне тој-Лазо Москоф пѝ од-Дѝмбени беше болгарѝи учител и-войвода. Майка-му беше ииска-же'на, калѝша. Турците му-имѝе инат за-син-му Лазо, а-фатѝе турците майка-му, а-поминаѝе (а-поминавѝам, а-помина 'изнасилвам я') свѝйчките. И-от-тогѝа тѝ нѝ-оде'ше на-цѝрква, кажѝаше : „Сѝа ѝсти гредѝта да-оѝа о-цѝрква“. Син-му Лазо му-велѝше на-селѝаните така : „Ако турците сѝке да-беше ушур (ушур – тур. 'десѝтѝк') од-житото, да-го-зѝве, кога се-вѝрши, а-нѝ да-дојде зѝмѝата за-ушоро“. Турците гредѝе зѝмѝата и-тогѝа сѝкаѝе да-му-коѝе коѝдшки, да-му-имѝе питѝи, да-и-гѝсте и-да-гѝ собѝре ушуро од-житото. Тогѝа, кој имѝе жѝто, го-изеѝде повеќето лѝуди. Турците наукѝе од-мѝлкото гаркомѝани кој и-учѝ така. Лазо Москоф ѝсти дѝскал и-ѝсти най-итѝа-р'мѝш. Дойѝде ѝн-де-и турците на-стрѝт-се'ло и-фатѝе да-о-бѝве. Ён деѝо Мѝчо Попофѝци ојде и-фѝти одзѝди и-рѝче : „Зѝшто го-бѝвате“ и-се-посѝче бѝю. Лазо Тарпофѝци пѝ-ѝсти од-нашето сѝло, од-гоѝлема болгарѝка фамиља. И-тој беше на-мѝлади годѝни фанѝатѝк болгарѝин. Тој ојде о-Канада. Тамо стѝна комунистѝин и-го-изгонѝе канаѝците. Отгѝмо ојде о-Русѝа. Сѝде двѝ, трѝ годѝни. Трѝесе и-пѝта годѝна дојде о-Дѝмбени. И-тогѝа зафѝти да-пѝрани комунистѝически организации: зѝдно со-Андрѝа Джѝма о-Костѝурцко. Андрѝа Джѝма беше от-Костур, син на-авокѝат. И-тој самѝо ке-да-беше авокѝат. Джѝма умѝре о-Чѝхѝя преѝди десѝетѝина годѝни. Тарпофѝци беше о-зѝтвор кѝй комунистѝин. Кога дојѝде гер-мѝанците о-Гѝрѝця четѝрдесе и-пѝрѝва годѝна, болгарѝцка коѝмѝа одѝше по-зѝтворите и-опѝтѝваше коѝ-ѝе болгарѝин. Тарпофѝци потѝписа декларѝаѝа, шчо-ѝсти болгарѝин и-сѝ ослобѝди од-зѝтвор. Пѝ отѝде со-комунистѝите, беше чѝлен на-централно комѝтет и-гѝрѝцките нацио-наѝистѝи о-отѝпаѝе четѝрдесе и-трѝета годѝна.

Прет-Индѝценѝското вѝстѝаѝе (31 маѝ 1903 г.) комѝтите со-турѝите се-биѝе, со-турѝите от-Чѝтирок, Сѝта Недѝља. Имѝме турѝин сѝла. И-дойѝде о-Дѝмбени и-викѝаѝе : „Гѝре на-бѝлѝано, на-Вѝняри се-биѝе“. Помѝнаѝе по-сѝлото, го-изгѝрѝе сѝлото. Избегѝа свѝйчките. Побегѝаѝе многѝо лѝуди о-Гѝбрѝш. Гѝбрѝш нѝ-изгѝоре тогѝа. Се-слѝчи майка да-ѝсти дѝма, да-мѝси питѝа. Ка-месѝше питѝа, виѝде шчо-дѝчекѝите на-стрѝна-ми сѝ ѝдѝвор. А-пѝ стрѝна-ми ојде рошки (рошка 'сѝчѝка') да-бѝри. Майка беше тѝшка (тѝшка 'бременѝна') со-сѝстра-ми. И-ка рекѝе да-бѝгѝте, тѝя шчо-да-пѝра'и? Испѝчѝни, нѝ-испѝчѝни питѝите, и-зѝви така. Кѝде о-борѝлѝе (борѝлѝе 'дѝрѝвен сѝд

за вода') вода и-о-зѝвѝе Стѝвре – на-ѝтѝрѝва-му дѝте и-ѝно чѝпе Дафѝна. Лѝмбро ојде се-скрѝи о-ѝни капѝни. Трѝ, четѝри дѝна стоѝло о-капѝните на-Стоѝшѝа. О-најде Ёорго Парѝлѝин. Го-најде полу-живѝо. Майка-ми со-дѝците ојѝде гѝре на-планинѝката да-се-скрѝе зад-нѝкоѝа камѝня. Турѝите фаргѝе (стрѝляѝа). О-то-врѝеме се-омѝри Наѝето Пѝчкоф. Наѝе Пѝчкоф беше комѝтин. И-на-Лѝна Бѝкирѝаѝка тѝтко-му се-отѝпа и-дрѝуги од-дрѝуги-сѝла. Тамо ѝма четѝирѝнаѝе дѝши отѝпаѝи на-планинѝата, на-Вѝняри и-Лѝкѝвата.

Сѝлото изгѝрѝе от-крај на-крај. Само двѝ-кѝ'шѝи бѝе останѝти. Дѝљѝкова кѝшѝа беше останѝата, Тѝлѝѝѝѝката кѝшѝа и-ѝше ѝна беше останѝата. Майка-ми, ка-изгѝре сѝлото, тѝя слѝзе за-мѝло-врѝеме о-сѝлото и-ко-пѝли, нѝ-беше патѝмата (патѝма – гр. 'ѝтаж') панѝта (панѝта 'падѝнал'). Зѝвѝе мѝло вода и-фѝрѝли вода иѝтре. Тѝрѝи иѝтре, изѝваѝи кѝци и-си-рѝкла а „Ами и-ѝна лѝуѝљѝка ѝма, ако-рѝда, шчо-ке-пѝра'ва?“ И-лѝуѝљѝката ојде а-изѝваѝи и-сѝтне панѝа (паѝна) патѝмата. Нѝ-а-удѝри. Сѝа то-врѝеме нѝкоѝ ѝмаѝше ни-каѝа, ни-нишѝо, да-си-кѝаѝи прѝсол (прѝсол 'кѝсело зеле') или пѝнѝѝрки. Тѝя имѝаѝе. Изгѝре сѝлото наѝе. Жѝтото така стоѝше нѝприбра'но. Се-собрѝе лѝудѝте по-ѝни плѝмени и-покрѝе со-арѝѝење. Сѝлото го-запѝли Осман пѝша. И-тѝя му-пеѝе пѝсна :

Осман-ми пѝша, ефѝѝди, ефѝѝци,
шчо-го запѝли Дѝмбени, Дѝмбени.
Дѝмбени сѝло гоѝлемо
со-четѝирѝнаѝе дѝкѝани
и-ѝн по-мѝлѝ пѝтѝаѝе.

Дѝмбени го-запѝлиѝе трѝтата годѝна. И-четѝрдесе и-трѝета годѝна дојѝде гермѝанците, го-завѝрѝте сѝлото и-тогѝа обѝсѝе двѝ партизѝани на-скѝѝлийето. И-фатѝе така живѝи. Ёното беше од-Рѝуѝшѝца и-се-кажѝаше Мѝнѝю.

О-скѝѝлийето имѝаѝе ѝна гоѝлема одѝя. Многѝо лѝуди се-скрѝе иѝтре. Дрѝуги избегѝаѝе. Гермѝанците го-завѝрѝте сѝлото. Отгѝде на-планинѝката и-пѝле о-ѝна кѝшѝа дѝка бѝге тѝмо. Тамо бѝе парти-зѝаните. Имѝаѝе казан да-гѝтѝе, да-ѝде. Тѝя се-добѝлизѝе до-кѝшѝчѝата и-тѝмо умѝриѝе дѝста лѝуди. Караѝашѝова кѝшѝа се-кажѝаше тѝя. Ён не-можѝеше да-гѝрѝни скрѝен о-ѝни рошки и-тој плѝуѝсна (плѝуѝсѝам, плѝуѝсна 'гѝрѝмя, стрѝляѝм') и-омѝри (омѝрѝвам, омѝра 'убивѝам') ѝн гермѝанѝе. А-па-дрѝук се-скрѝи иѝтре о-ѝслѝите на ѝворѝ (ѝвор 'ѝхѝр'), кѝде ѝн коѝ од-оѝлишѝа (оѝлишѝе 'пѝчѝлин') и-нѝго разбрѝе тѝмо. Дрѝук со-сеѝѝарѝата (сеѝѝѝра 'браѝѝва') нѝдѝве го-посѝкоѝе. Ён дрѝук-па нѝ-изле'зе от-кѝшѝчѝата, ѝна гѝре на-тѝвано. Тѝ беше от-Чѝука ѝно дѝте. Му-виѝе : „Урѝви (урѝивѝам/урѝва 'слизѝам')“, тѝ нѝ-сле'зе. А-кѝлаѝе

Каракашовата Цитла да-му-кажи да-урви, заш ке-а-запале к'шчата. Та вѣли : Абре, мѣло, урви, заш ке-ни-я изгоре к'шчата". Тò сѣй гòре на-тавано, нѣ-ури'ва. Му-дадòе òган на-к'шчата, а-запалѣ и-тò вѣна на-чагѣнѣа. Сакàе да-и-г'тѣри керемидите, за-да-гò ф'тѣе жѣф. Тò ф'тѣри òна р'чѣна бòмба и-го-преф'тѣри гермàнецо. Пàна гермàнецо. Тѣя, ò-па ке-пàни гермàнец, и-тогàя му-дадòе òган на-к'шчата. Апà м'ш-му на-Цѣтла за-к'смет отїде на-воденїца со-товарѣна м'скаста со-жїто. И-гò-бра'шнїо му-остàна. Тогàа бѣше о-юни-ме'сец. Свѣ изгòре о-к'шчата, свѣ, нѣ-извадїче нїшчо. Оїдòе да-жїне о-Стефòвица, мїука от-ш'чѣрка. Тогàя, кòга го-заварїте сѣлото, имàше òво дѣте дòма о-нàс, Апòстòли Чàноф се-кажпàше. На-вечѣрата бѣше бòлен и-цѣла вечерà му-клавàм чѣши. Ка-плууснàе, яе нѣ-бе дòма, бѣ по-рабòта. Мàйка бѣше дòма. Кòга излѣсе нàдур мàйка-ми, му-вàйка : „Апòстòле, Апòстòле“. Отїде тò камо-òво мѣсто, Кòзмово го-вѣлїме. И-тàмо на-бегàнїето го-ранїе на-нòдїте. Горанїе о-нòгата и-по-к'рфга го-фатїе и-оїдòе го-занекòе на-Плòдчата. Го-удрãе о-чѣлото. На-Палѣшките пà-дружк отеплàе. Отепанїте бѣе дòсет дїши. На-дѣтто, шчо-изгòре и'г'тре о-к'шчата, сàмо шкѣбата му-остàна. И-закопàме св'чкїте отепанї на-òво мѣсто на-Мàлїїно рїт.

Тогàя гермàнците звѣ четїрѣсе дїши от-сѣлото. Не-собрàе на-Рїдо, на-скòлїето. Цѣлото сѣло бѣше тàмо. И-м'жи, и-жѣни, и-дѣци. Тогàя рекòе : „К'рсто Мàнгоф дѣка òсти“. К'рсто Мàнгоф вѣлѣше и'г'тре, àма нїкой нѣ-го-ка'ча. „Нѣ-е т'а, нѣ-е т'а“, тàка му-велѣше : Гермàнците нѣ-го познàвèе и-тàка куртїли, се-спàси. И тѣя сѣтне от-к'упò, кòй-да бѣше, се-погоднàе на-òна фамїлїа трї-бра'тя, дѣка двà-бра'тя, дѣка òн. Четїрѣсе дїши звѣе. И-звѣе да-и-нòс на-гермàнците, шчò бѣе ранѣтї. И-да-гò зѣве нарòдо, àко бї да-фòре партизанїте, да-си-гò отѣпе тѣмнїо нарòт. И-занекòе о-Кòстур. Тòй, гермàнецо, шчò-бѣше ранѣт, тїя го-нòсе, а-тòй б'ува. Р'цїте му-бѣе здравї и-тòй б'ува, б'ува, цѣл-п'т' б'ува (бис). От-Кòстур и-занекòе о-Кòжени. И-дарзàе двàйсе и-четїри дѣна. Благодарѣнїе се-погòди òн учїтел. Одрвѣме бѣше дòма. Од-нàшето-сѣло оїдòе, сарандїсàе о-Сòлун при-болгàрите (*сарандїсàем/сарандїсà* – тур. 'холатавтам') да-и-п'шче. И-п'шчїе и-по-нòга доїдòе от-Кòжени. Ендрїко Ангѣлков ми-вѣли : „Дѣ-ке-ме скрїеш Мàгдо, дѣ-ке-ме скрїеш?“ Дѣ да-те-скрїя? Го-скрї о-òни рòшкї. Се-спàси тòй. Стàвро Имбру'че, Рїсто Кàлїкоф и-др'гї тариàе да-бѣге по-планината тàмо. И-планината се-пулѣше нак'рши (*нак'рши* 'отстрѣца'). Се-скрїе зад-ѣн кàмен. Му-фарлїе òво òлмо (*òлмо* – гр. 'снаряд от минохв'рчак'). И-го-удри Рїсто на-шїперò (*шїпер* 'гр'бнàчен ст'ъл'). И-сѣга òсти Рїсто со-патерїци. О-Кòстур òсти сѣга.

Гредѣе по-двѣсте-д'шї партизанї. Сакàе да-и-клавїме катàлїма (*катàлїма* – гр. 'настанїване в к'ща') – по-к'шчїте да-їде и-да-спїе. Сакàе да-дòїде партизанїте, да-и-нарѣдїши тàка на-рогòїнàта. Нїя тогàя немà:ме крѣвãти. Дѣсет, петнàйсе дїши да-и-нарѣдїши, да-и-покрїеш со-покрївãчи (*покрївãч* 'покрївало'). Сакàе да-стàне на-рàното и-да-сѣ нап'ãлїе вòшки велицинàта (*велѣнїе* 'домашнò вл'нено одѣло'), òни вòшки чарѣни. Стàни на-рàното, трѣси, чàни. По-веленїнàта бѣе козинѣвите вòшки, нѣ-пачїве (*пàнѣва, пàнà* 'пада'). И-нїя имà:ме вòшки. Сѣка вѣчер свѣ да-имаш гòсти. Глãдни глãмнїте. Нап'рãй-му нѣкоа мàнджа, нѣ-му стїгàше. Пешнїци месѣ:ме дòма, по-трї-о-кї пешнїко (*пешнїко* 'саму'). Сакàше да-клãш трї, четїри дѣна, сакàше да-о-излѣе нàвнàш пешнїко. Глãдни, кòзна (*кòзна* 'кòй знàе') кѣко глãдни бѣе. И-òн-п'г'т рѣшї:ме да-му-мѣсне пїти. Станàме, оїдòме да-и-опїтàме кѣко му-òсти сїлата. Е, яе-бе одговòрна на-дамбѣнцката организàция. Со-Дòнка Кàлїкова оїдò:ме и-му-кажвàме:

– Кѣку ви-òсти сїлата, за-да-знàйме кѣку пїти да-мѣси сѣлото.

– И-òна пїти ни-стїга. И-дѣ-пїти ни-стїга. И-трї-пїти ни-стїга. И-ч, àко нѣ-нап'рãйте, пà-ни-стїча.

Четїрѣсе пїти направї:ме о-сѣлото и-му-стїгнàе. Тѣя глãдни-се. Мнòго-п'т'и го-кажвѣ тò, шчò-ядòе пїти о-Д'мбени. Тѣя партизанї, шчò-ядòе, го-пòмне. Друж-п'г'т собрà:ме кòзна кѣку тенекенїшча сирѣнїе и-му-пушчї:ме. Пà-та'ка се-израждàе партизанòдòре. Неможѣе да-ни-сѣ одблагòдàре.

Кòга дòїде расцѣплѣнѣето со-Гòче, нарòдо бѣше мнòго очàен. Гòче – Ил'но Дàмоф, сакàше македонците да-сѣ одѣлно, г'рцїте одѣлно. Нарòдо велѣше „Нѣ-тре'ба сѣга да-се-дѣлїме. Да-п'лїме да-сѣ ослобòдїме сѣга“. Гòче велѣше : „Ке-се-б'уваме до-Сòлун, до-Вòден. Оттàмо нàдòлу нѣка г'рцїте да-се-бїе“. Тò-бѣше с'рпцка рабòта, нѣ-бѣше правò. Тѣя со-Гòче сѣ-одѣлїе и-избегàе за-Югослàвїа на-країо на-четїрѣсе и-четв'рта гòдїна. Н'умò Пѣйòф и-тòй бѣше главатàр. Сѣга о-Скòпїе òсти на-Центрãлно комїтѣт. Н'умò Пѣйòф òсти од-Гàбреш. Тòй бѣше о-чѣгата на-Гòче. Сѣтне дòїдѣ òн-п'г'т тѣмнàта брїгàда. Нѣ-му-да'де мнòго внимàнїе сѣлото. Нѣлара (*нѣлара* 'неособено') и-сакàе селãнїте. Застанà на-òво г'мнò и-сѣтїе не-собрàе о-ц'рквата и-и'г'тре даржàе рѣч.

Новогодишни обичаї

Правѣ:ме попàрник (*попàрник* 'вид празнїчен хлѣб, пѣчен в тѣпсия'). О-тѣпцїята сакàше да-се испѣчи мàлко. Сѣтне зѣна-го со-марнїцата (*марнїца* 'голямà дървена л'жица'). Со-марнїцата да-борбãтїме

(борбата 'бъркам'), да-о-борбатиме и-да-гд остане па да-се-печи. Па борбата-го, па испечи-го, па борбата-го, па испечи-го. Па борбата-го со-марницата. Сакаше да-се-испечи, да-стане мно-го-дро-бен. Сетне клай-му трд жумериња (жумериња 'пръжка'). Испържи месо, фрли-му жумериња и-вино туря. Така правме пред-Нова година. А-утре дента месиме мазник (мазник 'вид мазна празнична баница од печени кори') со-печени-ко-ри. Сака-ме да-ис-у-чиме корите. Исучи-я кората, клади-а на-сачо. Ке-кладиме сало (сало 'свинска мас'), урда и-гърскай корите, и-постелявай на-тепцата. И-сака-ме да-клайме пари и-на-коя ке-му-пани пара, на-коя слама, сено. И-шума клава-ме пѣтре – ена шумичка од-дѣмп, ена сламка от-сламата, шчо-и-ранѣ:ме волѣвите, ено сѣно, ена пара. От-свички да-клайме, и-сѣтне ке-сѣ испечеше пѣтата. И-сѣвој си-гд зеваше комато, шчо-беше пред-него. Той, шчо-зеваше комат со-сѣно, на-него му-паниваше офците. Той, шчо-фатваше шумата, на-него му-паниваше козите. На-тој, шчо-му паниваше парата, касметлија ести той, пари ке-има. На-вечерата одѣме на-ислите. Тамо, шчо-ѣде волѣвите, од-яслите, направени со-дърва. Одѣ:ме, берѣ:ме зърна. Оттамо, дѣка-се-зърната, шчо-сѣ ранѣ говедната. И-зеваше зърната и-сѣтне и-клава-ме на-собата (печката) и-тия да-пљушче (пљушча 'пукам'). Сѣа да-видиме „ти-ке-скѣчиш, или не-ке-ско-чиш, велѣ:ме за-зърното од-мисер (мисер 'царевница')". Така-се-смеѣ:ме на-вечерата пред-Нова година. А-утредента го-правме печивото (печиво 'печено месо'). Попарнико гѣтоф и-сѣтне одѣ:ме при-својте лѣуди да-кажмѣ „за-мно-го-годиња“ на-сните, „за-мно-го-годиња“ на-другите. Кога гредѣше запоставѣното за-Вѣлйден (Вѣлйден 'Великден'). Сака-ме тогѣа да-месиме мно-го бурѣци, саралиѣ. Саралиѣ се-кажва блага пѣта, вартѣна-пѣта. И-тогѣа сакаме да-ѣдиме, и-на-вечерата да-ѣдиме и-дѣнѣта да-ѣдиме. Цѣла неделѣ да-ѣдиме бурѣци, зашчо нема да-се-ѣй сѣтне. По-запоставѣното требаше да-ѣш посно. На-запоставѣното требаше месѣти и-свѣ мърсно да-изѣдиме. Свичко требаше да-сѣ изѣди. И-тој-де-и на-запоставѣние сакаше да-ѣиме на-прошчавѣние при-ниукото, при-мајката и-тѣткото, и-сѣстри-те. Ни-давасе понекоја пара. Нѣа му-носѣ:ме по-некој портѣкал. Ке-ку види-и, позборавай-си (позборавай-си 'поговори си') малце и-ѣйде бѣгай. Нѣ-му оставаше мно-го дѣма.

Великден

Пред-Вѣлйден сака-ме да-чѣстиме, да-ѣ-испѣриме веленцѣната. Одѣ:ме на-ѣна вода, о-ѣн трѣп течѣше. Таму и-перѣ:ме. Таа-во-да-с-велѣше Пѣн, рекичка беше. Имаше плѣчи и-тамо перѣ:ме чѣрга,

веленцѣна. Да-и-товарише магарѣцѣната ѣн товар и-да-ѣиме тамо да-ѣ-испѣриме. И-ѣко нѣ-ти-е мазѣна кѣшчата, да-си-ѣ намажѣши. Со-фурѣца (фурѣца – гр. 'четка') и-мажѣ:ме, вѣнѣти на-скали, со-фурѣца и-со-вар. Вар имаше ке-ку сакаш. Каму-четвѣртоко го-месѣ:ме наут-ляцата лѣп. О-нѣтоко месѣ:ме ѣн-пѣлок (пѣлог, пѣлого 'вид обреден хляб'). Го правѣ:ме така, рѣците скрѣст за-Рѣстос. Кай-кѣлак (кѣлак 'вид обредна погача') така. И-рѣци му-клава-ме. О-самбѣта беше пѣ-работен ден, а-нѣтоко, четвѣртоко мно-го повеке го-ларѣбе. Одѣ:ме о-Кѣстор тогѣа. Мно-го се-раѣваше дѣците. Купва-ме ѣлва, смѣкви, рѣгѣнци (рѣгѣнец 'вид сладка шушулка'). Рѣгѣнецо растѣ по-дърва, ести блѣк. Купва-ме ѣшче портокали, леблебѣи. Таквѣя нѣшча мно-го имаше о-Кѣстор. Сака-ме да-купише тѣя нѣшча, да-ѣиме за-Вѣлйден. Яѣца сака-ме да-вапцѣме о-четвѣртоко. Само со-чарѣна бѣа сака-ме да-и-вапцѣме. Сака-ме да-купише бакѣм. Кай-дѣрѣца ести и-ке-ко да-сѣдѣше, тѣко се-вапцѣше ѣяцата. Го-оставаше:ме вапцѣлото (вапцѣло 'разтвор за боядисване') и-сѣтне вапцѣ:ме пѣ. Сака-ме да-со-бериме стѣ-ѣяца да-вапцѣме. Да-даваме ти на-мене, ѣс на-тебе. На-самбѣта пулѣ:ме повеке нѣшча да-свѣршиме, да-ѣраме, да-прашмѣ (праша 'прекопавам'). Пулѣ:ме да-свѣршиме некоја рабѣта, зашчо три-дѣча сѣтне нѣ-се рабѣта. И-така беше, нишчо нѣ-измѣраше. Само за-офците и-правдата се-грѣжѣ:ме. Офците да-ѣ-измѣраше и-други нѣшча да-стѣриме. Имаше:ме трѣссе и-пѣт офци. За-Вѣлйден ѣно ѣгне за-о-кѣшчи си-закољиваше:ме да-си-ѣиме месо. Четѣриесе дѣна постѣше за-Вѣлйден. На-ѣрѣквата не-комкаше по-по. Пред-Вѣлйден на-самбѣта се-комка-ме. Три-пѣта о-годиѣната пошти имаше. По-то-мно мърсно, по-то-мно пошти. Мѣжѣте ке-го-за-ко-ле ѣгнето, ке-го-за-ка-че на-ѣна шѣпка (шѣпка 'гвоздей') и-ке-го одѣре. Па-нѣя жѣните сѣпа-ке-на-прашмѣ. И-ѣко имаме манѣстра, со-манѣстра ке-го-на-прашмѣ, со-ѣрис, со-крѣмче младо. И-ѣко беше повеке народ дѣма, ка-ке-го пѣчѣши! Не-можи да-гд испѣчиш. Сакаш три-дѣча да-ѣдиш. Нѣ-беше богато сѣлото ѣаше. Зѣма имаше, ѣма вода немаше. Цѣл-о-рман орѣй имаше:ме. Кога гредѣше ѣсента да-се-бѣре, сакаше да-ѣкни пратѣгуро. Пратѣгур (пратѣгур 'глашатај') имаше:ме. Сакаше да-ѣика пратѣгуро : „Утре ке-се-бѣре орѣйте. Да-дѣйте, да-сѣ собѣри цѣло-се-ло“. Ке-станиме рѣно да-ѣиме. Ке-фѣта ѣс пѣт орѣй, ти пѣт орѣй, да-чѣкаме тој-дѣн, да-бѣриме орѣй. Товѣари-и магарѣнѣта. Мно-го орѣй имаше. Со-кѣла (кѣло – тур. 'стара мярка за тѣврдѣ селскостопански продукти, равна на сто оки') имаше, ѣно кѣло ести ѣсум текеѣнишча. Правѣ:ме дѣт, три кѣла кастиѣци, и-прода-ваше:ме. Беше богато сѣлото и-од-грозѣе. Жѣто правѣ:ме нѣ-мно-го. Дърва имаше:ме мно-го, затѣ го-кажѣ Дѣмбени. Дѣмп имаше:ме мно-го. Круши имаше:ме мно-го, и-горѣнци (горѣнца 'дива круша'), и-летѣнци

(летница 'овощно дърво, което през лятото дава плод'). Летниците се прасадени. Реката ни-беше делѝку, водата ни-беше мѝло. Сакѝме от-Косинец да-ни-даде вода, нѝ-ни давае. Наши мериканци (американци) имѝе дружѝсно, имѝе собрѝано пѝри да-ни-даде за-тая вода, да-а пѝшчиме о-сѝлото. Нѝ-ни-а давае косинчѝни. Сѝга си-а зедде тѝе, влѝсите, шчѝ-се на-сѝлото. Ама сѝга косинчѝни нѝ-се, нѝи нѝ-сме, избѝгани-сме свѝчки.

О-Канада имам сѝстра, дойде три-пѝта на-гѝсти. О-Торѝндо жѝви и-ѝ отѝду. Сѝа чѝкам ѝна браточѝнда да-ни-дойди од-Амѝрика. Майка-му ѝсти од-Апоскеп. Тѝя си-ѝ родѝна о-Амѝрика и-знае наши, знае и-да-ниши. Отѝде на-рѝски да-се-ѝчи и-сѝа ми-ниши со-славѝянци букви. Тѝ си-ниши на-дамбѝнци и-ѝс на-дамбѝнци и-така се-разбѝрваме.

Имѝме офѝци. На-раното и-малзѝме и-на-четѝри сѝато по-ѝбет, два-пѝта на-дѝно. Ягѝишчѝата и-лачѝме, си-и-малзѝме офѝците. Сѝтне и-клаваѝме на-бачѝло (бачѝло 'мандра'), на-тор (тор 'мандра'). Правѝме сирѝнѝе. Свѝчките млѝчни-офѝци ке-и-собѝрме наѝно много стопѝни, да-го-бѝрме млѝкото наѝно и-да-праѝме сирѝнѝе. Дѝнес ѝс ке-го-зѝвам млѝкото, ѝтре тѝ ке-го-зѝваш. Другѝо-де-и друк ке-о-зѝва. И-кѝку ти-сѝ-панѝва на-тѝбе, ке-зѝваш. Сакѝме да-го-мѝрме млѝкото. ѝс им трѝесе офѝци, сакѝше да-ѝ-измѝлимѝе и-да-мѝрме кѝку млѝко ѝма - пѝт-о-ки, шѝс-о-ки. И-да-смѝтаме кѝко-пѝта ке-о-зѝваш млѝкото тѝ. Си-знаеѝме. Сакѝше да-напраѝме сирѝнѝе, мѝс 'масло' да-извѝйме и-ѝрда. Три-не-шѝа изнаѝаѝме. Сакѝше да-напѝлимѝе кѝци за-цѝла годѝна. Сѝтне правѝме стрѝнги. Стрѝнга се-пѝли со-тѝрња направѝно, оградѝно мѝсто и-ѝфѝците тѝмо и-бѝрме. Кѝга и-малзѝме, и-клаваѝме на-стрѝнга (стрѝнга 'оградѝно място за доене на овцете'). И-да-вѝрѝе офѝците, да-и-мѝлзѝни. Имѝме мѝнѝо бакѝрни (бакѝрен, -рна 'червеникав') офѝци, и-рогѝши имѝме.

Вѝлната требѝше да-сѝ изпрѝнди, да-сѝ извлѝчи на-грѝбѝни. Сѝтне на-чѝкрик, ѝко нѝ на-чѝкрик, на-фѝрка, осѝновѝта на-фѝрка. Кандѝла ке-праѝме и-со-вретѝното, и-прѝшлето да-гѝ испрѝндѝме. И-го-сиѝвимѝе. Сакѝме да-нарѝдѝме тенджѝри, кѝли. Имѝме тѝака ѝно дѝрво со-дѝпки, да-и-нижѝме дѝпките. И-сѝтне сакѝше-да-гѝ навѝше на-крѝсното. Крѝсното го-клавѝш на-два стежѝри и-да-гѝ вѝше стегнѝто, стегнѝто. Сакѝше да-сѝ собѝри, да-о увѝдѝни. Пѝрво сакѝше да-о-помѝниш на-нишчѝите. Сѝкаш со-дѝвѝ-ни-шѝчи, сѝкаш со-

три, четѝри нишѝчи да-тѝкаѝш. Сѝтне на-грѝбѝно ке-о-увѝдѝни и-сѝтне савѝлѝикѝата и-тѝай. Шѝаек да-сѝ облѝчимѝе тѝкаѝме, малини (малина 'вид шѝаек') за-фѝстѝни. Правѝме шаѝци со-кѝйни (кѝйи 'вид шарка') и-везѝни (вѝзан 'бродирап'). От-партизѝанството сѝмо со-кѝйно дойду.

Кѝ-избѝга:ме? Гѝре на-планината бѝме со-партизѝаните, правѝме окопи. Кѝ-шѝо бѝме, тѝака избѝгаѝме. Нѝ-ойдо:ме о-сѝлото. Сѝлото нѝше изгѝре пред две годѝни. Дойдѝе буранѝарите (буранѝарин 'грѝцки кралски воиник'), ни-го изгѝрѝе цѝло. Дѝчките и-пушѝи:ме по-на-пре, пред-да изгѝри сѝлото. И-проводѝме на-дѝйше и-пѝт мѝрт (1948 г.) и-ѝоли-ме-сѝец дойдѝе, го-изгѝрѝе сѝлото. Жѝвѝме на-ѝна планина о-ѝно кѝй чѝдър (чѝдър 'палатка') направѝно со-чѝрѝги. Тоѝя рекѝе: „Ке-и-пѝшчимѝе о-народните републики старѝите“. И-старѝите, шѝо-звѝе, звѝе, шчѝ имѝше нѝшѝо изгѝре-ѝно. Звѝе по-некѝда плѝчка и-и-пушѝи:ме о-Югослѝва свѝчките старѝи. Сѝдѝе тѝмо. По-испѝанѝа-тите ойдоѝе о-старѝци-до-ѝм-о-Прѝлеп. Тѝя, шчѝ пѝ-се даржѝе, и-пушѝи о-Бѝлкѝе (село, определѝно за политѝмигранти от Гѝрѝция вѝв Войнодина, Югославѝя). Од-Бѝлкѝе, тѝя шѝо-бѝе трѝ здравѝ, оттѝмо ойдоѝе о-Чѝхѝя. Майка-ми ойде о-Чѝхѝа. Дѝчките и-пушѝи:ме о-Югослѝва. Ёнто дѝте ни-остѝна о-Югослѝва. Голѝмѝо, Кѝста, ойде о-Чѝхѝа бѝз-да-се вѝде со-мѝльо. Ёнѝо бѝше о-ѝи-до-ѝм, другѝо о-друк. Нѝ-се видѝе, ниѝто знаѝе дѝка-се. Сѝтне ниѝ ѝшѝе две годѝни седѝме со-партизѝаните. Сѝтне сѝмо со-тѝя на-гѝрѝло тариѝаѝме, нишѝо-другѝо немѝаѝме. Плѝчките останѝе о-Вѝмбел. Вѝмбел ѝсти границѝа со-Албѝни. Влѝгѝме о-Албѝни барѝник (барѝник 'пешком'). Отѝидѝме до-Елбѝсан барѝник. Тѝмо о-Елбѝсан седѝ:ме два месѝци. Сѝтне не-звѝе, не-донѝкѝе о-Дѝрас (Дрѝч). Од-Дѝрас излѝгѝме о-Пѝлша, на-Глѝвѝц. Парѝходѝо бѝше румѝнци. Тѝмо бѝе партизѝан, шѝо-и-лекѝваѝ. Излѝгѝ:ме нѝшѝа. Оттѝмо не-кладѝе на-трѝно. И-от-трѝно на-Дѝшѝник Здрѝй. Дѝшѝник Здрѝй ѝсти мѝсто курѝртно, ѝма ѝна вода кисѝла и-мирѝса на-ѝйце. Ойдоѝ:ме тѝмо, седѝ:ме шѝе месѝци. Зѝмѝта тѝмо а-помѝниѝаѝме. На-дѝвѝше и-шѝе октѝмври влѝгѝ:ме о-Пѝлша.

Кѝга отѝду ѝс о-Тѝшкѝнт при-мѝш-ми пѝндѝсе и-фѝтора годѝна мѝрт-ме-сѝец, Кѝста го-донѝкѝе тѝка о-Сѝфѝя да-ѝчи о-гимнѝзѝя. О-Чѝхѝа му-бѝше дѝбра жѝвѝтта. Яѝѝнѝе, пѝнѝе тѝмо имѝше бѝл. Кѝга дойде тѝка, му-грѝдѝше да-избѝга, пѝ о-Чѝхѝа да-си-ѝди. Тѝшко му-бѝше. Болгѝри бѝше ѝшѝе бѝдна, сѝромѝшка. Со-дарѝвѝни чѝли (чѝли 'обуки') одѝе лѝудѝте. Сѝтне рѝши да-дойди да-не-вѝди о-Тѝшкѝнт пѝндѝсе и-пѝта годѝна. Дойде о-Тѝшкѝнт, сѝде ѝн месѝец. Голѝма рѝдѝс бѝше. О-Тѝшкѝнт ниѝа бѝме мѝнѝо дамбѝнци. Дойдѝе свѝчки да-

го-виде, оро игра:ме. Кога дойде да-го-виде, ена недельна беше. Сетне той каза, оти ести по-до-бро о-Болгара да-се-собериме, ем езико ни-работа по-до-бро, ем ранага ести по-до-бра. И-така направив:ме. О-Болгара има:ме ена браченда и-му-писа:ме да-не-побара (побарвам/побара 'потърсвам'). Не-донесе (донесвам/донесе 'довеждам') Чървен-крест пендесе и-шеста година о-Сѳя. Нарависа:ме ено, друто и-след-шес месеци дойде тука и-другото дете од-Югослава. И-то шчо-мгъ-ки има тариато тамо.

Приказка за куцото петле

Си-биле еи дѳдо и-ена бѳба. Дѳдото и-бѳбата кѳра-се денес, кѳра-се ѳтре и-фатие се-поделие. И-кѳ-се поделие, енио го-звѳ петлето, друто го-звѳ еричето. Имае тие сѳмо ено петле и-еио ериче имѳе, имѳи сѳа шчо-ке поделе? Ено петле и-еио ериче ке-поделе. Дѳдото го-звѳ петлето, бѳбата го-звѳ еричето. И-кѳ-го звѳ бѳбата еричето, кѳта-де*на му-несѳше ѳйца. И-ен-де*ни дѳдото му-каза на-бѳбата :

- Дѳй-ми, бѳбо, ено ѳйце.

- А., ке-ти-дѳда вѳвир страшен! Зѳшчо сакаше да-се-поделиме? Сѳга нѳ-ке-ти дѳда!

И-петлето шчу и-му-кажва на-дѳдото :

- Мѳлчи, мѳре дѳдо, ѳска ке-ти донѳса свѳ.

И-тѳрна петлето да-ѳди, ѳди-при-цѳро. Вѳрви, вѳрви по-нѳто и-нѳйде лисцата :

- Дѳка така, кѳцо петле?

- При-цѳро.

- Ке-дойда и-ѳс.

- Ти не-мѳжиш да-бѳраш (бѳрам 'ходя').

- Ке-дойда. Ти кѳ-бѳраш и-ѳска ке-бѳрам.

Петлето а-звѳ лисцата и-тариѳе. И-ѳйде пѳнака (пѳнака 'по-нататък'), го-нѳйде вѳлко.

- Дѳка така, кѳцо петле?

- При-цѳро.

- И-ѳска ке-дойда.

- Ти не-мѳжиш да-бѳраш.

- Ти кѳ-бѳраш! И-ѳска така ке-бѳрам. Ке-дойда и-ѳс. ѳко не-сѳкаш, нѳ-ме-зе*вай.

Петлето го-звѳ и-вѳлко. И-вѳрве, вѳрве. Го-найде зѳеко. Го-звѳе по-ни: да-бѳра. Пѳнака найде ена рѳка. Петлето го-отѳри гѳзо и-рѳката се-пѳкна о-гѳзо. И-ойде на-цѳрцата пѳлѳта. Петлето се-кѳчи гѳре на-ѳжако и-вѳка :

Кѳки-рикѳ; кѳки-рикѳ;! На-цѳро, на-цѳрицата да-се-сѳра на-пѳницата.

- Брѳ:, кѳй-вѳка така! Чѳкай да-го-фѳта тѳ-пе*тле.

Го-фѳтие и-гѳ кладѳе при-кокѳшките да-гѳ испѳне (испѳвам/испѳна 'изкѳлвавам, изкѳлва') пѳтлите, ѳма пѳтлето и-даржѳше пот-крѳйпѳтата лисцата, вѳлко, зѳеко и-рѳката. Ка-му-ѳ пѳшчи лисцата, цѳли кокѳшки и-изѳде, и-изѳави. Друто-де*ни пѳ-сѳчна тѳ, пѳтлето, пѳ-се кѳчи на-ѳжако, пѳ-вѳкна :

- Кѳки-рикѳ; кѳки-рикѳ;! На-цѳро, на-цѳрицата да-се-сѳра на-пѳницата.

Тѳя го-звѳе, го-кладѳе при-кѳните. Пѳтлето му-го-пѳшчи вѳлко и-цѳли кѳни и-изѳави вѳлко. Му-пѳувисѳ (пѳувѳсва/пѳувѳса 'умира - само за животнѳ') цѳли-кѳни на-цѳро.

- Брѳ:, тѳ-пе*тле, шчо-да-го прѳйме!

Цѳро и-цѳрицата направѳе ена фѳрна. Го-звѳе петлето и-го-пѳшче о-фѳрната. Петлето а-имѳе рѳката по-нѳго. А-пѳшчи рѳката, а-огѳна фѳрната. Стѳна пѳ петлето, се кѳчи на-ѳжако, пѳ-вѳка :

- Кѳки-рикѳ; кѳки-рикѳ;, на-цѳро, на-цѳрицата да-се-сѳра на-пѳницата.

Тѳе го-фѳтие тогѳа и-го-фарѳие о-флѳринните (флѳрин 'жѳлтица'). И-кѳ пѳна, пѳна (пѳна 'кѳлве'), се-напѳна. И-напѳлна мѳво (мѳф 'стомѳх') и-гѳшата. И-тѳрна да-си-ѳй. Тѳрна да-си-ѳди, и-дойде о-кѳшчѳта нѳтре и-вѳли на-дѳдото :

Дѳдо, прѳвѳ*рин (прѳварнѳвам/прѳвѳрна 'преобрѳщам') нѳшви-те, зѳвай сукалото (сукало 'точилка'), зѳвай фѳртѳмата (фѳртѳма 'дебело конопено вѳже'), вѳрзи-ме дѳдо со-ѳдулу (ѳдулу 'надолу') глѳна на-трѳнцата. И-дѳдото го-вѳрза. И-зафѳти со-сукалото - вѳрти - ѳдри, вѳрти - ѳдри. Пѳнѳе, пѳнѳе флѳринѳи. Пѳнѳе кѳзна кѳку флѳринѳи. И-дѳдото и-звѳ, ѳйде при-бѳбата да-му-пѳсѳка ено тенекѳнце да-и-мѳри флѳринните. И-мѳри и-му-ѳстѳй ена жѳлта.

- Дѳка и-нѳйде жалтѳците, дѳдо?

- Петлето и-донѳсе.

- Дѳ-и-на*йде петлето?

И-дѳдото му-каза. Еричето вѳли :

- Чѳкай, мѳри бѳбо, и-ѳска ке-ѳла.

И-ерѳчето ѳйде на-бунѳшчѳта тамо. Пѳна, пѳна, нишчо. Найде ено монѳсто, ена ѳгла, ена декѳра (декѳра 'грѳцка стотинка'), и-донѳсе дѳма и-му-вѳли на-бѳбата :

- Бѳбо, прѳвѳ*ринѳе, зѳвай сукалото.

Бѳбата а-прѳвѳрна, звѳ-сукалото, бѳвай, бѳвай, нишчо не-пѳнѳва.

Ка-си-биле ён мѣш и-ёна жёна. Мѣжо свё ёно му-велёше на-жёната :
– Ти нё-рабо•таш нишчо дома. Шчò-пра•ш цёл-де•н?

Мѣжо го-викъс Динко, а-жёната а-викъс Мара. И-од-мнòго шчò-се каръа, му кължа жёната :

– Сёга яс ке-òда на-нивата, а-ти сёй дòма. Прай шчò-са•каш.

И-стàна на-òтрото жёната, а-звё кòсата и-òйде на-нивата да-кòси. Кòси, кòси, цёлата нива а-искòси. Па-Динко ка-застàна дòма, тà нё-му-ре•че шчò да-рабо•та. Стàна Динко, се-върти, се-върти и-ка-пòули, шчò-ке-ви•ди. Ена гаванòска (*гаванòска* 'голяма гърне с дрѣжки отстранн'). Млèко, си-вèли : „А., тò млèко, трёба да-се-избие, яс тà рабо•та трёба да-а-напрàва“. И-а-звё Динко мѣтката да-ò-бие млèко-то. И-ка-бие, кължа : „О., со-мѣка се-бие вò-пусто млèко“. Постàна (*постàнвам – постàна* 'изморявам се') па-рèче : „Чёкай да-òда да-се напия солило от прèсоло. И-òйде да-се-напие сòк от-прèсело. Кèку пòшчи да-се-напие, тò-пусто бише (*бише* 'прасе') òйде тàмо на-мѣтката, а-превърна мѣтката, го-истòри млèкото. Нйто се-напи, нйто нишчо. О-остай цйфуно (*цйфун* 'чеп') да-тèчи. Го-заборави. Ка-звё ён стàп, тàп, тàп, тàп, го-умòри буванйе бишето. Пцовйса бишето, умре. Кòга Динко се-върна од-дворо, шчò-да-ви•ди! Мѣтката се-превърна, солилото от-прèсоло истèче. Бишето со-стàпо го-умòри. О-тò-вре•ме шчòка крàвата о-àворо „муу“.

– А., крàфке, те-заборави да-те-пòшча по-говèндата да-пàсиш. Чёкай ке-те-върза со-фартòмата, ке-те-занèса на-ёна ливàда.

Ами, дèка ке-а-занèси! Над-òжакò имàше мнòго трèва, нйска му-бèше кѣшчата. Клàва ёдна шчйца и-по-шчйцата да-вèни крàвата озгòре, на-òжакò да-а-вързи. Той сёй на-òжакò, а-върти фартòмата и-крàвата а-гърга. Тà кòзна-ка от-шчйцата (*шчйца* 'дѣска') надòлу пàна. Се-превърна и-му-сè скърши нòгата. Динко се-избърка (*се-избърквам/се-избърка* 'изцапвам се') цёл. Си-рèче : „ Шчò-напрàви яска? Нё-би•ло за-ò-кѣшчи“. На-вечàрата си-грèди Мара со-гòрбата на-рàмо, пòули и-вèли :

– Шчò-напрàви? Бишето го-умòри, на-крàвата мо-а-скърши нòгата, млèкото го-истòри. Цйфуно от-прèсело го-остай отворен, солилото истèче.

Сватбена снимка на Петра и Ламбо Райкови,
с. Ошчима, 1929 г.

Разказва Петрана Райкова, родена през 1912 г., преселила се в Австралия. Записът е направен от Екатерина Шклифова в София по време на гостуване при дъщеря ѝ Флора Шамановска:

На-Водяци си-оде:ме, се-слѣква:ме (се-слѣквам/се-слѣча 'преобличам се'), си-оде:ме во-църква. Ке-си-пѣе, шѣ-ке-си пѣе пѣно, ѓтамо се-крѣваше (се-крѣвам/се-крѣна 'вдигам се') цѣлото сѣло, шо-бѣше. Си-оде:ме на-рѣката, ке-о-фърляше крѣсто во-водата. Орешки рѣката се-вѣлеше. Мала-рѣка бѣше. И-ке-бѣше заградено така, ка-бѣше зѣма, од-мрѣзо и-ке-о-фърляше крѣсто во-нѣтре во-рѣката и-ке-се-фърляше деца, шо-ке-бѣа жѣнати, млѣди да-о-бѣре во-водата. Кѡй-ке-о-фѣтваше крѣсто и-тѡй сѣтне ке-о-зѣваше. Ке-пѡмнѣваше по-цѣлото сѣло. Ке-бѣрее пѣри, ке-му-дѣвае и-тѡа-бе*ше. Сѣтне си-оде:ме од-Водяци, си-прѣс:ме фѣругулицѣ (фѣругулица 'обредна хоругва, направена от дълъг прѣт с различни украшения по него') – ѣржене гѡлемо, шо-жѣне нѣвѣето и-ке-си-направа:ме со-кѡнци цървени. Кѡлачина (кѡлаче 'вид малка погача') прѣс:ме за-Кѡленда и-си-ѣ-вѣрза:ме на-фѣругулицата, шо-бѣе така, фѣругулицѣ и-вѣлес. И-ке-си-зѣае и-на-Водяци, ѡко си-грѣде:ме од-водата дръгѡ-де*и. И-си-оде:ме во-пѡнеделѣико по-нѣвѣето, си-клѣа:ме пърчки од-вѣрби да-рѣзѣне една, една вѣрба и-ѣрженица (ѣрженица 'рѣжанка') ке-му-клѣа:ме и-тѡа-бе*ше.

И-Кѡленда прѣс:е, ке-се-сѡбервае, ке-бѣрее дѣрва от-цѣлите кѣки, дѣрва, ѣрженица и-ке-зѡпалѣае ѡган. Ке-прѣс:е едно гѡлемо нѣшчо. Мнѡгу дѣрва сѡбрани кѣп. Ке-и-зѡпалѣае и-цѣла-но*ш ке-сѣдее дѣците да-а-чѣне Кѡленда, тѡмо ѡдѣнѡвор сѣлото. Крадее дѣрва по-кѣките, крадее ѣрженици от-плѣмни, шо-ѣмаше, шо-и-рѣна:ме во-лойте, ѣманѣето. Цѣла-но*ш ке-гѡре. И-ѡтре дѣнта ке-стѡнае дѣчките, бѣбите со-мѣлечките. Прѣс:еме кѡлачинѣа. Бѣбите со-мѣлечките от-кѣкѣа на-кѣкѣа ке-гърне. Кѡстени му-дѣвае, кѡстици (кѡстица 'орехов плод), му-дѣвае бѣбите. И-си-зѣаеме дѣв-мнѣчѣки, ѡко си-ѣмам дѣе, три-мнѣчѣки, ке-си-и-зѣам. Со-тѡрбеничѣната на-гѣша оде:ме по-кѣките : „Дѣй-ми бѣбо, кѡлаче, кѡлаче кѡ-стенче“. Сѣке да-дѡйде во-дѡро дѣците и-да-ти-пѣе пѣсна. Пѣсна сѣкае да-ти-пѣе :

Кѡленда, пѣнда, пѣдѣла грѣнда.
Дѣй-ми, бѣбо кѡлаче,
ми-ѣмѣна дръжѣче.

Сѣка:ме да-му-фърляме кѡстени и-кѡстици на-кѡлендарите од-бѣлкано во-дѡро и-сѣкае да-стѣне од-ѣдна-кѣкѣа на-другѣа. По-цѣло-се*ло сѣка:ме да-пѡмнѣне на-Кѡленда.

Свѣти Нѣкола си-о-прѣс:ме зѣмата, си-о-ѡтпѣва:ме Свѣти Нѣкола. И-о-прѣс:ме пѡсен Свѣти Нѣкола со-рѣби, со-фѣсулѣ. И-ни-грѣдее гѡсти от-сѣлата, шо-си-ѣма:ме рѡднини, прѣятели. Ни-грѣдее на-гѡсти, си-о-ѡтпѣва:ме Свѣти Нѣкола. Сѣтне о-ѡтпѣва:ме Свѣти Илѣя, Илѣевден. Бѣме дѣе мѣли. Ёдната мѣла о-ѡтпѣваше и-другѣта о-ѡтпѣваше бѣшка (бѣшка 'отделно'), на-дѣв-мѣста. На-Свѣти Илѣя оде:ме на-гѡсти, си-о-прѣс:ме празнико свѣте рѡднини. Свѣте рѡднини си-о-прѣс:е со-ѣгѣнна да-кѡле, со-ѡфци да-кѡле, со-сѣвѣрби, со-бѡнди (бѡнда 'оркестър'). Сѣтне оде:ме нѣдѡвор от-сѣлото. Има:ме Свѣт Илѣя църкувлѣче. Илѣвден о-прѣс:еме на-църкувлѣчето кърши (кърши 'срещу, отстрѣна') сѣлото. Свѣт Илѣя бѣше жѣф-сметѣц. На-тѡ-мѣсто пѣле така да-сѣтна, да-ѡгѣсѣа, да-сѣтѣа, да-ѡгѣсѣа. Го-пѣле стѣрите. Цѣлото сѣло се-сѡбра:ме, напран:ме едно църкѣе на-мнѡгу ѣбоо мѣсто кърши сѣло и-сѣтне си-оде:ме тѡмо на-Свѣти Илѣя. Тѣ сѣга, ѡко сѣкаш да-дѣдиш на-Свѣт Илѣя едно дѣне, ѣгне, ѡфца, ке-дѣдиш. И-сѣвѣчките сѣлѣния се-бѣре:ме, си-пѡстѣлѣва:ме вѣленца (вѣленце 'вид вълнено ѡдежло'), вѣна, рѣки; мѡнджи си-нѡс:е:ме. Тѡмо кѡзани клѣае за-цѣлото сѣло. Мѡнджа си-зѣа:ме од-дѡма. Пѣячки (пѣячка 'напѣтѣк') си-зѣа:ме. Цѣл-де*и прѣс:еме пѣнагѣр.

Вѣлѣвден

Вѣлѣвден три-де*на го-прѣс:е. Од-нѣдельѣта пѡчва, пѡнеделѣик, фтѡрѣвѣк, стрѣда. Три-де*на го-прѣс:е. Се-прѣготѣвае за-Вѣлѣвден. Ке-си-мѣсѣме пѡгачи со-кѣвѣс, со-слѣнуток во-пѣтоко, сѣмѡботѣта и-во-нѣдельѣта кѣ-си-о-прѣс:е Вѣлѣвден. Во-стрѣдѣта и-нѣшчувае ѣйцѣта, пред-Вѣлѣвден, прѣд-да ѡтре сѣнцето. Сѣтне ке-си-одеме во-църкѣа. Си-зѣаеме по-ѣдно ѣйце во-дѣпѣло, за-да-ѡ чѣкѣние со-Рѣстос. Ке-го-чѣкѣние ѣйцето и-ке-ѡ ѣзѣвае нѣдѡвор во-грѡбѣшѣтата. Църкѣната и-грѡбѣшѣтата сѣ едно до-ѣдно. От-църкѣната ѣзлегае и-во-грѡбѣшѣтата го-пѣе : „Рѣстос ѣнесѣи“ (Христос възрѣсе). И-кѡ-кѣси грѣдеме дѡма, пърѡто ѣйце си-го-ѣзѣдвае од-Вѣлѣвден. Ке-си-сѣ чѣкаме (се-чѣкам 'чукам се с ѣйце') дѡма со-ѣйцѣта свѣчки и-ке-сѣ-ѣде:ме. Дръгѡ-де*и ке-ѣмаше ѡро, свѣрби (сѣвѣрби 'оркестър'),

банди. Ке-си-оде:ме по-селото. Ти ке-ми-даш мене яйце, јска тебе, на-твојате малечки. По-едно яйце му-даме на-свите рѳдници. Тамо на-стрѳт-се-ло ке-е-сѳборо. Три-де-ча го-праѳме Вѳлиден. Јагинна ке-си-кѳлме, пѳтквас (*пѳтквас* 'кисело мляко') си-праѳме, пѳгачи си-мѳсѳме со-квас.

На-Чѳсти пѳнеделник ко-да-зѳпостиме за-Вѳлиден, шѳс недела не-мѳрсѳме. Фасули со-масло (*масло* 'олио') ѳдиме. Прѳпчаванье го-вѳлѳме, кѳ се-прѳства наредо, прѳпчаванье шо-праѳме. Прѳпчаваньето го-праѳме така. Сега ти мѳжи да-се-ѳмаш скѳрано, ѳма ке-си-ѳдѳш у-мајка-ти и-тѳтко-ти. Ке-му-рѳчиш : „Прѳсти-ми тѳтко, прѳсти-ми мајко!“ Три-пѳ-та ке-му-рѳчиш така. Ке-ти-рѳчи : „Гѳспо и-Рѳстос“. Ке-се-пѳклониш, пѳклон ке-стѳриш. Сѳтне зѳпоставѳме. Сѳтне на-крајо праѳме трѳмирки. Пѳсте:ме три-де-ча, ни-лѳп, ни-вода. Кѳ чѳпината, шо-сѳ твој, три-де-ча нема да-ѳде ни-вода, ни-лѳп, ке-главѳе. Ке-се-сѳбере свѳичке чѳпи (*чѳпа* 'девојка; дѳщѳрѳ'), десет, двајсе чѳпи, ке-се-сѳбере кѳја как си-сака. Три-де-ча нема да-ѳй ни-лѳп, ни-вода. Ке-лѳжи, сѳмо ке-лѳжи. Сѳтне вѳрѳме кѳчан, мѳсѳр, чѳница, праѳме пушчалѳка (*пушчалѳка* 'обредна смес от варена царевица, пшеница и орехи, която се яде през последните три дни от постите и се раздава на близки'), така а-вѳлѳе старѳте. Со-кѳноп, со-кѳнци, со-кѳстѳци, со-чѳнци, со-мѳсѳр. На-трѳте дѳна ѳде едѳнаш. Пушчалѳка тај е-мѳсѳр, ке-о-вѳриш и-чѳницата наедно, ке-стѳлчиш кѳстѳци во-кѳтело, ке-а-праѳиш. По-едно кѳбличѳ (*кѳбличѳ* 'менѳче; малѳк дѳрѳен сѳд') ке-му-зѳнесиш на-сѳте рѳдници, по-едно кѳбличѳ пушчалѳка.

Другѳ-де-чѳ пѳ не-ке-јади трѳмирката. Другѳ-де-чѳ едѳнаш ке-ѳди лѳп. Нема да-ѳди на-трѳтѳ-дѳн. Во-цѳрква ке-ѳди, ке-се-ѳблѳче ѳбоо. Пѳпо прѳческа (*прѳческа* 'прѳчастѳе') му-ѳава, ке-а-прѳчѳсти (*прѳчѳствам/прѳчѳста* 'прѳчѳствам'), зѳщо постѳе толѳку дѳна. Сѳтне на-чѳтвѳрто дѳн по-прѳчѳствата го-рѳсѳва. Ке-си-ѳди лѳп, ке-си-ѳй свѳичѳо. Зелѳници праѳме, пѳгачи праѳме и-си-зѳколивѳме јагинна. Си-берѳме крѳмит. Со-млат-крѳмит си-праѳме, со-пѳперки, со-рабѳти мѳвдѳжи. Си-праѳме пѳчени јагинна во-фѳрната. Ке-си-ѳ-клавѳе во-тѳнци, ке-си-ѳ-пѳчѳме. Јагинната така и-праѳме : цѳло ѳгне со-крѳмит, со-ѳмати, со-пѳперка и-ке-о-клавѳи (*клавѳам/клавѳа* 'слагам') во-фѳрната, да-се-ѳпѳчи во-нѳтре. Тогаа на-Вѳлиден три-пѳ-та ке-а-вѳртиме цѳрквата. Кѳга ке-се-пѳе Рѳсто ѳнесѳте (Христос вѳзкрѳсна – гр.) во-грѳбѳшѳтата и-сѳтне ке-ја вѳртиме цѳрквата три-пѳ-та. На-другѳ дѳн пѳ ѳпѳ (*ѳпѳ* 'отвно') три-пѳ-та. Три-де-ча го-праѳме. Мало, гѳлемо се-кѳмка. Пѳрвен ке-се-кѳмкѳш и-сѳтне ѳйца ке-си-ѳш. Цѳло-се-ло ке-се-сѳберѳвашѳе. Ке-си-пѳе, ке-си-ѳгре.

Пред-Вѳлиден е-Блѳшчѳвѳне (*Блѳшчѳвѳне* 'Благѳвѳщенѳе'). На-Блѳшчѳвѳне ѳйме рѳба. На-Лѳзара ѳйме пѳ-ри-ѳа. Пред-Вѳлиден шѳс недела не-ѳ-ѳме нишѳо. Мѳсо не, сѳрѳне не, мѳлеко не, не-мѳ-рсѳме (*мѳрѳа* 'ѳм блажѳо').

Герѳвѳден

Гѳурѳвѳден, кѳга ке-дѳйди, ке-си-ѳѳме на-ниѳата. Му-клавѳе крѳстой од-вѳрба. Ко-клевѳка е-бакамо (*бѳкъм* 'дрѳвѳце, с коѳто бѳядѳсѳват черѳено'), со-него си-и-вѳнѳцаме ѳйцата за-Вѳлиден. Си-пѳсекѳма вѳрба, ке-си-напѳрѳме крѳст. Така ѳакаме ке-му-клавѳе на-крѳсто и-ке-ѳдѳме по-ниѳѳето. Клавѳа:ме по-лѳзѳта, по-ниѳѳето крѳст да-не-ни-и кѳрѳши граѳо. Ка-ке-фѳти грѳт да-не-и ѳморѳа (*ѳморѳал/ѳмора* 'убивам, унишѳавам') граѳо ниѳѳето. На-Гѳурѳвѳден ке-си-клавѳе едѳна фѳрѳтома на-едно дѳрво и-ке-сѳ гуѳргѳле (*се-гѳурѳѳѳа* 'ѳкоѳея се'), ке-вѳне. Ке-вѳни едѳна, другѳа ке-а-дѳрѳжи фѳрѳмотата. Така ке-се-гѳурѳле. И-мѳми, и-дѳца, и-старѳи, и-младѳи, за-здравѳе ке-се-гѳурѳле.

На-мѳрт праѳѳме ѳнак. Клавѳе лѳк (*лѳк* 'чѳсѳн'), лѳй од-ѳѳца, сѳло од-ѳѳше и-другѳи гнѳсѳни рабѳти. Цѳли тѳѳ рабѳти му-и-клавѳе на-гѳшата на-мѳлѳчѳките. Сѳтне ѳѳме и-бѳлѳжѳваме ѳѳците. И-бѳлѳжѳме вѳлоѳте, за-да-не-ни-се пѳбѳлоѳѳе. Клавѳе лѳк, сѳло, гнѳсѳни рабѳти, бѳрут, шо-пљѳске (*пљѳсѳкам/пљѳсѳна* 'стрѳљам') и-сѳтне ке-ѳѳме цѳло ѳманѳе ке-си-о пѳмѳниѳе. ѳѳците кѳ-си-и пѳмѳниѳе под-ѳметѳо (*ѳме* 'ѳнѳе'), крѳви, кѳзи, свѳ. Тѳ го-праѳме да-не-и фѳтѳа бѳлес. И-сѳтне си-праѳ:ме мѳрѳѳениѳи. И-на-мѳрт гѳлтѳваме од-едно мѳрѳѳѳне цѳт (*цѳт* 'цѳвѳт') од-дрѳн, дрѳнѳе. И-сѳкој пѳрѳвен мѳрт ке-го-гѳлтѳнѳѳе дрѳнѳето и-сѳтне ке-и-клавѳе мѳрѳѳѳенѳите. Пѳрѳен на-ранѳто ка-ке-станѳши, ке-си-скѳрѳиш дрѳн. Кѳ-си-го ѳмѳш дѳма и-на-ѳрѳото, кѳга ке-станѳе цѳли малѳчки, од-дрѳнѳето по-едно цѳтѳе (*цѳтѳе* 'цѳвѳтѳе') ке-му-даш. Сѳте по-едно дрѳнѳе ке-си-гѳлтѳнѳѳе. Сѳтне мѳрѳѳѳенѳите му-и-клавѳе на-мѳлѳчѳките. Дрѳнѳето ке-го-гѳлтѳнѳѳе за-здравѳе.

На-Лѳзара, кѳ-да-се чѳпѳте ѳрѳмасѳни (*ѳрѳмасѳн* 'сѳодѳн'), кѳ-да-се свѳрѳшѳни (*сѳврѳшен* 'сѳодѳн') чѳпѳте, ке-ѳди свѳѳкарѳата, ке-му-зѳнесѳи на-неѳѳѳтата пѳѳарѳци. Ке-му-зѳнесѳи свѳѳѳа за-Вѳлиден, ке-му-зѳнесѳи чѳли (*чѳл* 'ѳбуѳка'), ке-му-зѳнесѳи фѳстан (*фѳстан* 'рѳкли'). Сѳтне чѳпѳте ке-пѳе во-стрѳт-се-ло, ке-ѳгре ѳро. По-кѳпѳте не-ѳде.

Во-Ошчима браќо го-прайме цела недела. От-понеделничко го-фатваме, стрдата и-месиме колачината. По-цело село вјрвине, даваме по-едно колаче на-ситте, на-цели му-даваме за-браќо. Три дечина ке-пущче, ке-пымине во-стрдата со-колачина по-целото село. Ке-му-даде едно колаче, за-да-дойде на-браќо. Во-петоко оде со-вајно по-цело-се-ло, најружано (најружан 'украсен') со-пари, со-шамиче (шамиче 'кърпичка'). Ке-оде по-цели, ке-му-даде вино да-се-напие и-ке-веле : „Да-пделите (пдели 'заповидај') на-браќо“. И-цели селвани ке-дойде на-браќо. Во-петоко оди свекарвата, во-торбата со-погача, при-кумо, нункото, да-го калеса (калесаи/калесам 'каня на сватба'). Во-сџмбота се-почва браќо. Сетне, кога ке-а-зџваме не-стата во-понеделничко дома, та ке-оди при-мајката на-гости. Таму ке-си-меси пупалина (пупале 'питка без квас'). Една недела не-стата не-се-чџшла (се-чџшљам 'реша се'), глаата не-ј-мине. Не-се-чџшла дурда дойди неделата. До-неделата ке-ој-у-мајката, ке-се-ишчџшла. Ке-има месено пупалина свекарвата. По-цели рџднини не-стата, свекарвата и-мајката на-чупата ке-оде да-му-даде пупалина на-цели. Во-сџмбота се-почва браќо. На-вџчерта се-бџрее сите пријателки на-не-стата да-спие тамо. Во-сџмботата одсе свџрбите во-зџто, свџрее. Чупата си-е-дома. Свџрбите си-свџре во-зџто до-динайсе саато. Сџтне оде во-чупата и-тамо свџре до-џден саато. Сџтне ке-си-оде свџрбите при-зџто, не-стата и-во-неделата ке-си-бџше дома. И-во-неделата на-раното ке-си-ручџвае во-зџто. Ако си-бџше от-сџлото чупата, ке-ручџвае, ке-грџдее, кџ-си-ј-зџе така. Ако бџше от-чужо-се-ло, ке-оде со-кџни, со-банди. Излџгваме на-крајо на-сџлото, цџло-се-ло, шо-бџме, излџгваме на-крајо да-а-чџкаме не-стата. Чупата си-ј-облџка мајката. Мајката кџ-си-ј-облџча, сџндук пљџчки има. Врџшче (врџшче 'чувал') пљлно пљџчки (пљџчка 'дрџа') и-на-кџн ке-и-тоари. Ке-кљде едно мџло џдгоре на-кџно. На-приќето (приќе 'чеиз') на-кџно џдгоре ке-е-качџно едно малџчко. Сџтне кџ-ке-ј-донесе не-стата во-цџрквтата да-а-вџнче, ке-му-пџстеле едно дљло бџло пљтно. Свџкоро ке-ј-пущчи да-вџрви по-бџлото пљтно. Ако е не-стата от-чужо-се-ло, ке-вџни на-кџн и-ке-ј-донесе во-Ошчима. Ке-ј-џрви (џрва 'свалџм') от-кџно и-ке-ј-пущчи по-бџлото пљтно. Ке-ј-вџнче, сџтне џтгамо ке-ј-зџнаесе на-стрџд-се-ло. Сџтне ке-оде на-во-да. Ке-носе кџтле вино со-чџши. Ке-пџе, ке-ј-грџе дџр-да-се-стџмни. И-сџтне ке-си-ој-во-зџто. Кџ-ке-ој-во-зџто, ке-вџчере, ке-лџгне со-зџто да-спие. Гџстите ке-си-оде. Ако-е-дџбра не-стата, во-понеделничко ке-зџве побратими, двџ побратими. Тџва-ке-се, шо-а-вџнчае не-стата. И-ке-оде во-нункото со-кџшуљата на-не-стата.

Първиче

На-другата недела одсе во-мајка-му на-първиче (първиче 'посещение на младоженците една седмица след сватбата у родителите на булката'). Мајката на-не-стата ке-има најправено пупчина (пупче 'вид курабин'). Не-стата и-мајка-му ке-оде по-куќите и-во-на-зџто рџднините, и-во-на-чупата рџднините. Сџтне ке-се-сџбере свџдите лџди : посџстрими, стрџкој, брачџнци и-оде во-мајката на-не-стата на-гџсти. До-първичето не-стата ни-то се-чџшла, ни-то глаата а-мџе. Ке-ој-во-мајка-му, ке-се-ишчџшла, ке-се-џзиме. Една недела не-о-ј-при-мајка-му и-тогда даа пупале по-сџлото, по-рџднините.

Годџ

Некој, шо-си-џмаше рџднина, некое нејно дџте ке-пџможџше на-чупата да-се-стџри рџбота. Чупата, џко џмаше некој рџднина, ке-пџлџше да-се-стџри рџбота. Во-дџлните сџла (има се предвид Долна Корџшча) саџае да-оде да-бџре не-вести со-пџри. Во-нашето село зџто-дава пџри. Зџто дава џлџда драхми, двџ џлџди драхми ке-дџй зџто. Чџли ке-ти-дџнеси зџто. Зџто даа на-бабата, на-дџдото, на-шџра, на-стрџкој, на-стрџни (сџщото е било в Прџса, Леринско и Битолско). И-одее тамо во-дџлните сџла, му-а-кажџнаа по-мла-дџата чупа, му-а-даваа по-старата. Да-му-а-џзваде, да-му-рџче : „Оваа е-чупата“. Ко-одеше зџто за-браќо, му-а-давае другата, гџлемата. Да-му-а-џзваде, да-му-рџче „Оваа-е чупата“. И-на-нашето село џмаше стџнато така, оваа-е чупата. Ке-одеше зџто за-браќо, му-а-даваа другата, гџлемата. Пџ-малата му-а-кажџвае, гџлемата му-а-давае. И-така стџаше во-дџлните сџла. За-пџри и-мџџе тамо. Зџто, кога а-зџваше чупата, кога не-а-зџваше. Во-нашчо село така џмаше стџанато, от-старите лџди, шо-кажџвае го-знаџм. Ојдое тамо, му-а-кажџвае мџлата чупа. Кога ојде зџто да-а-бџра, му-а-дадое гџлемата чупа. Са-каше да-му-таќа (таќсвам/таќсам 'обџцавам', 'завџцавам') не-кој тџтко тџлко џсмаџи (џсмак 'мера за жџто, равно на 30 оки') жџто ке-ти-дада, тџлко џљна ке-ти-дада, тџлко пџри ке-ти-дада, да-ми-а-зџш чупата. Кџ ке-а-зџаше чупата, сџтне тџткото свџртџваше (свџртџвам/свџрта 'отказџвам се от дадената дџма, отџџтам се'), не-му-и-даваше нешчтата на-зџто, џма чупата му-а-џстааше. Така и-мајме.

Јановден

Чупи, дџци џјме по-јново цџџе. Ёма убао цџџе јново цџџе го-вџле и-на-Јановден се-бџри. И-од-џдното, и-од-другото село се-бџре чупи-

те и-дѣците, така се-видѣ. Ко-ния со-Жѣлево. Ния смѣ десет, пѣт-найсѣ минути дѣлеку. Ке-дѣидѣ жѣлефцикте чѣпи и-дѣци. И-чѣупите, дшчмцкците, и-дшчмцкците дѣца, на-снноро, ке-се-видѣ, ке-се-бѣндисе (*бѣндисам/бѣндисам* 'харесвам'). Ке-бѣре яново цѣкѣ. Да-имаш тоцкоо (*тоцкоф*, -а 'съвсем малко, толкоз'), цѣла-къ-шча мѣрса. Ке-се-разделе и-ке-си-рѣче : „Во-година по-ра-досни“.

Во-Оочима стѣваше пчѣница, мѣсер, ѝрш, фѣсулѣ, тѣкви, к'ъртули (*к'ъртули* 'картофи'), пѣперки, дѣмати, лѣубеница, пѣпони (*пѣпон* 'пѣпеш'). Има:ме лѣзя, грѣзѣе бѣре:ме. На-К'ърстовден ѡдѣме на-лѣзѣта свѣчки. Оѣме на-К'ърстовден, сѣте бѣрѣме грѣзѣе. Ке-ѡдбѣрѣме кѡ-е нѣй-у-ѡбоо и-ке-ѡѣме во-ц'ърква. Сѣтне си-дѣваме за-ѡмрените, м'ъртва с'ѣмбота (*м'ъртва с'ѣмбота* 'Задушница'), кѡга прѣвѣме. Лѣтури: ке-нѣпраш. Со-прѣскурник (*прѣскурник* 'вид дървен печат с ѡбрѣдни фигури') се-прѣе пупалина. Ке-си-мѣсѣме пупалина, ке-си-имаме пчѣница, млѣчници (*млѣчник* 'баница с мляко, захар и яйца'), сѣренѣе. Свѣ, шо-си-имаме, ке-нѡсѣме. Пупалината прѣсни и-мѣсѣме бѣз-кѣвѣс, ѡма ѡдѣднаш и-мѣсѣме, сѣтне и-прѣѣме со-прѣскурник. Прѣскурникѡ е-пѣсан со-рѣботи. Ке-и-нѣпраѣме, ке-се-ѣздѣидѣ ѡба, кѣ-си-и ѡпечѣме. Жѣтото кѣ-си-го свѣрѣме. На-вѣчерата ке-си-ѡѣме во-ц'ърква. Сѣтне на-рѣното пѣ-ѡѣме во-ц'ърква. Ке-сѣѣме двѣ, трѣ сѣати. Пѡпо ке-и-пѣе рѣботите. Ке-си-ѡѣме по-грѣбойте свѣчки со-кѡшници и-ке-си-сѣдѣме тѣмо. Трѣмот (*трѣм* 'навес') ѣма и-тѣмо ке-рѣздаваме по-рѡдници, по-цѣли. Така и-прѣѣме м'ъртва с'ѣмбота. Рѣстос на-вѣчерата го-нѣружѣ (*нѣружѣам, нѣружѣ* 'украсявам'), на-ѡтрото го-рѣсѣнѣе. И-кѡга ке-го-нѣружѣ Рѣстос, ѡде жѣните – старѣ бѣрѣи, кѡй ка-сѣка. Ке-спѣе во-ц'ъркѣтата во-нѣтре свѣ нѣчкѣм. Така и-видѣ ѡмрените. Му-се-сѣнѣе (*ми-се-сѣнѣа* 'присъвѣа ми се, привѣжда ми се') ѡмренете прѣд-нѣчи. Така кѡжѣе, ѣс го-нѣмам прѣвѣно ѡво-нѣчѣо.

Зелник

Кѣ-си-ѡ клѣш брѣшното во-нѡшвите и-ке-си-т'урѣаш трѣ тѣнекина (*тѣнеке* 'ламаринѣно канѣ'), чѣтири тѣнекина брѣшно. Си-го-ѡтѣваме брѣшното и-ке-го-мѣсѣме зѣлникѡ. Ке-му-клѣѣме квѣс. Го-д'ржѣме во-мѣсури (*мѣсур* 'дѣлѡка глинѣна чинѣя') зѣмлѣни квѣсо. Си-го-фѣтѣваме ѡд-вѣчер. И-на-ѡтрото сѣтне стѣнѣваме, си-го-зѣмѣсѣме, си-нѣлѣваме кѡтел вѡда, си-го-стѡпливаме, му-клѣваме сѡлѣ, квѣс. Си-го-зѣмѣсѣме во-нѡшвите, сѣтне ке-скѣсѣваше. Кѣ-си-го ск'ършѣме ѡдѣнаш, ѡше ѡдѣнаш и-гѡтоф-е.

Кѣ-и к'ърствѣме мѣлите? Оѣме рѡдниците свѣчки – мѣйка, тѣтко, брѣкѣа. Свѣчки свѡй шо-сѣ. Си-кѣнѣме сѣмо рѡдниците – сѣстри, снѣй, брѣкѣа. И-нѣнѣкото ке-дѡйди. Ке-си-ѡѣме во-ц'ърква. Дѣтто си-го-нѡсе во-ц'ъркѣтата. Тѣткото кѣ-си-го крѣния (*крѣвѣам/крѣна* 'вѣдѣгам, повѣдѣгам'), кѣ-си-го зѣнеси. И-сѣтне нѣнѣкото ке-ѡй во-ц'ърква, ке-чѣка тѣмо. Ке-си-ѡѣме и-нѣя сѣте во-ц'ъркѣтата. Нѣнѣкото си-ѣма дѣск (*дѣск* 'специѣлен ѡбрѣден поднос, кѡйто се ползѣва при крѣщѣне'), шо-ѡвѣлиме. Тѡй-е со-шѣкерѣи в'ѣзѣани шѣмѣчки така ѡба, со-к'урдѣлѣче (*к'урдѣлѣче* 'малѣка пѣндѣлка'). И-кѡлко дѣуши ке-ѣма, тѡлко ке-ѣма шѣмѣчки. И-сѣтне ке-си-дѡйди тѣмо нѣнкѣта. Има пѣлѣчки за-мѣлото да-го-слѣчи (*слѣкѣам/слѣча* 'прѡбличѣм, прѡблѣка') – чѣлина (ѡбѣвѣчѣ), гѣшчина, фѣстанѣина, ѡко-е чѣпѣе, кѡшулѣчина, крѣсте (крѣстѣче) злѣтно за-на-гѣшѣта. И-ке-го-зѣѣа нѣнѣкото мѣлѣчкото и-ке-фѣти пѡпо да-пѣе. Ке-пѣе пѡпо, нѣнѣкото ке-ѡ-д'ржѣи мѣлото. Кѣ-му-ѡ клѣди ѣметѡ. Ке-го-клѣй пѡпо сѣтне во-кѣзѣнѣчѣто. Ке-го-пѣйѣни (*пѣйѣам/пѣйѣна* 'пѣхам') ѡ-кѣзѣнѣчѣто, ке-му-клѣй мѣр на-глѣфѣчѣто, ке-му-клѣй под-мѣшѣчинѣта, ке-му-клѣй на-нѡдѣжѣната (*нѡдѣже* 'крѣче'). И-ке-зѣѣрѣти трѣ-пѣта во-ц'ърква. Ке-ѡ-зѣѣа нѣнѣкото, кѣ-си-го слѣчи нѣнкѣта и-ке-ѡ-дѣй на-мѣйка-му. И-сѣтне ке-ѡѣме на-тѣткото на-дѣтѣто. И-со-мѣлѣчкото дѡма. Тѣму ке-рѣчѣме, ке-сѣѣме цѣл-дѣч ѡд-ѡтрото, ка-ке-дѡѣме ѡт-ц'ърква, дѣрѣно вѣчерѣта.

Ѣмме ѡдно мѣсто во-ѡшѣима, ѡрѣшки го-вѣлиме. ѡрѣви ѣма тѣмо, лѣзя ѣма и-вѡда ѡбава, стѣдена ѣзлѣга. Цѣло-сѣло бѣри ѡбаѣи кѣстиѣи. И-цѣло-сѣло на-тѣ-вѡда грѣди. ѡбава вѡда лѣе лѣтото сѣлото. ѡрѣшки е-пѡкѣрай сѣлото. Пѡ-та-му е-чѣзѣмата. На-зѡт (*зѡт, зѡдо* 'залѣз слѣнце, запад') се-нѡѡдѣа. Тѣму ѣма гѣмна, шо-ѣршѣме. Кѡчанѣте и-сѣшѣме тѣмо.

Кѣ-ѡ-мѣсѣме лѣбо? Сѣка:ме да-мѣсѣме по-трѣ тѣнекина гѡлеми брѣшно. Сѣка:ме да-го-ѡтѣсѣме ѡд-вѣчерѣта брѣшното. И-сѣка:ме да-го-зѣмѣсѣме, да-стѣнѣме на-днѣ сѣато нѡшѣта да-мѣсѣме, зѣш сѣка:ме да-ѡдѣме на-нѣѣѣта, при-ѡфѣтѣе да-и-м'ѣлѣзѣме. Со-рѣт рѣбота:ме сѣтне. Дѣѣ-дѣ-на ѣс, дѣѣ-дѣ-на дрѣгѣта ѣт'рѣѣа. Дѣѣ-дѣ-на трѣтата ѣт'рѣѣа. Сѣтне по-дѣѣ-дѣ-на нѣдѣвор пѣ со-рѣт рѣбота:ме. Трѣте ѣт'рѣѣа со-рѣт рѣбота:ме. Свѣкарѣѣта нѣ-рѣ-ѡбота тѣмо. Свѣкарѣѣта стрѣмѡта-е да-рѣбота, кѡ ке-ѣма нѣсѣта. Сѣка:ме да-мѣсѣме по-трѣи-шѣичѣи (*шѣичѣи* 'дѣсѣка') лѣп. По-трѣсѣе, по-чѣтѣрѣсѣе лѣбой да-мѣсѣме. Има:ме и-ѡфѣрѣцѣки кѣчина, мнѣго-лѣч трѣбѣше.

Разказва Елена Петрова, 75-годишна,
преселила се от Гърция през 1954 г.
Записът е направен от Екатерина Шклифова
през 1981 г. в София:

Велигден кá-о празнуваме? Чёкаме сёга дёнес, петáфито (*петафито* – гр. 'разпитие') го-свалёе, Рíстос го-свалёе. Яйцата дёнес и-вáпциме. Кò да-òйме на-цáрква, зёваме ёно яйце чарвёно, ёно бёло. И-чúкаме одгóre од-вратата и-тáка, и-тáка, на-крéст и-чúкаме яйцата. И-вaпцúвме яйцата на-рáното прёд-да огрёе сáлце. На-Велíки пёток нё-рабо-чтаме, òйме на-цáрква, го-крёве Рíстос. И-вáртуме òколо цáрквата на-вечёрта, и-го-крёве. Си-сёйме, òйме на-цáрква, сётне си-òйме дóма. Утре дёнта иутолйв мёсине лёп. На-вечёрата ке-фáтуме ёна кáша со-слaнóдок тáлчен. Ке-стáлчуме слaнóдок и-ке-гò папáрме на-вечёрата со-мáята и-ке-гò фáтуме. Ке-го-клáйме на-тòпло да-ёсти, ке-го-клáйме. И-кòга ке-стáнуме на-рáното, ке-ёсти треснáто (*треснат* 'набъзнал, втасал – за тесто, хляб') колáчето (*колáче* 'малко кръгло хлебче') тóчквина (*тòчкино* 'толкова'), ке-ёсти пукнáто. Ке-го-фáтуме сётне на-тенждёрето, ке-го-збурбáтуме (*збурбáтва/збурбáта* 'разбърквам'), ке-го-збурбáтуме, ке-го-клáйме край-òгано да-збóуи на-тенждёрето. Сётне ке-се-напáции тенждёрето. И-лёбо сётне ке-си-гò мёсине и-ке-дòй тóй, лёбо. Ке-го-фáтуме сётне, ке-го-клáйме на-тешцá:те. Ке-напáйме и-гúмник (*гúмник* 'ритуален хляб с изображения на животни'). Гúмничко ке-го-мёсине и-ке-клáйме трò (*трò* 'малко') кáй (*кáй* 'като') пуче-нйшчa (*пúчче* 'малка питка') озгóre. Гúмник прáйме, áко сáкаш и-колáци прáйме. Крестёни колáци прáйме. Тйя за-да-òйме на-шчёрката, на-чúпата на-гòсти. Ели (*ели* 'или') чúпата ке-òй на-мáйка-му на-гòсти и-ке-занёси. Чúпата ке-дòй на-гòсти и-нйя ке-му-вáрнуме. Ке-му-гò вáрнуме кòлако и-яйца ке-клáйме чарвёни. И-ягне кòламе. На-дёно на-Велíгден ке-го-закòлуме ягнето, ке-го-згòтвуме, ке-се-собёриме, ке-яйме. Пòвече печёно правё:ме. Ке-го-клáдуме на-тешцáята ягнето, на-голёми тешцá:, нё кáй-тúка малёчки: ке-го-насòлуме, ке-го-измáжуме. Нáтре нйшчо нё-клá:виме. Го-фáрлиме на-фúрната, тòс ке-почарвёни. Нйя имá:ме фúрна. Е-гòрниме со-дáрва, со-рòшки. Кò ке-побелё тáка оцпрёди, оцпрёди ке-побелё кáмено, кáй-кáмен йма и-ке-гò фáрлиме нáтре на-фúрната. Ке-се-пёчи. Ке-го-закáлкаме (запушим) од-волòвите лепúшка да-не-дйши.

Ке-се-испёчи сётне, ке-òйме ке-го-извáйме. И-гòсти, áма ни-дòйде. Гòсти грёде. От-кá-ми-побегнáе дёците (1948 г.), ми-дойдёе гòсти од-Езерец, Петропòлкaи го-вёле сёга. И-дойдёе гòсти, áс му-напáй бирёци. И-ягнето му-гò-испекò:ме, и-бáрке му-напáй. И-гòсти, и-про-вòди. Родинйи бёе от-атáрва-ми. Е:, кò да-ми-грёдее, дòбро бёше. Сёга нё-грё:де, сёга. Е, нáшче дёци ке-ми-дòйде нёкой пáт. Кòга да-сáке; кòга да-не-сáке, нё-грё:де. Сёга áс нё-си кáдара, áма грёде, берикáдцен. На-болнйцата кёку отáде, ми-дòйде мнúко, ме-вáде. И-цёли сётне ми-дойдёе.

На-сёлото áс кòпе, прáше на-мисйрите, òреме, влáчеме, прёнде-ме, плётеме, тò. Сáдеме мáсир, овёзи сáдеме на-мáрт, урни, вòдно ёсти кáй-лёпчата, нё-се-ячи, волòйте го-яде. Яс тúя нём видёно урòф. Глендосáлце (*глендосáлце* 'слъчоглед') сáдеме. На-мисйрите сáдеме глендосáлце, òдее тйя маджирòфия (гръцки заселници) го-издёвее. Ами ке-ме-стрéлее!

А, яска кá-ми-побегнáе дёците четйрдесе и-òсма гòдина, áс и-провòди, нё-ми побегнáе, си-и-провòди. И-сётне : „Пальовулгара (мръсна българко), дё-и-ймаш дёците?“ – А, а, отдòде кáй (-каде) – гòре. – Дё и-ймаш дёците, сёга ке-те-умòра, пальовулгара“. Со-пúшка бёше Фйк. Да-го-познáваш чòвеко и-да-тё стрéли. „Сёа ке-те умòра, мòри пальовулгара. Да-и-пúшчиш дёците кáй-гòре, да-и-испáндиш“ вёли. – Шò-да-прач, цёла-дучия и-пúшчи! От-Рупийшча кáв-вйáше áскеро кáй-гòре, ми-вёли ён – Дё и-ймаш дёците, мòри? – Мор-чёдо, и-пúшчи... – Да-не-рёчиш, шо-и-пúшчи кáй-гòре. Дá-рёчиш ми-и звёе со-зòр. – Ами, со-сòр, со-зòр. И-не-звёе гòре на-Горнйцата, на-филáкето (*филáке* – гр. 'гранична застава'). Тáм бёе собáрни войнйщите, áскеро. На-плáничата гòре йма ёна горнйца (*горнйца* 'дива круша') тáмо. Горнйцата ёсти плáничка. И-тáм не-собрáе да-му-прáвиме дúпки, прахòми (окопи). Се-собрá:ме тáмо и-не-клядёе да-кòпаме. Нёмше други жёни, сáмо трий-же-ни бёме. И-урва (слезе) дòлу ёна жёна, тáрчи тóй да-а-фтáса, вòйничко. Не-а-фтáса тóй. Го-застрелёе на-нёго, го-уморйе, зáшчо му-го-дáде пáто. Сётне, фáй да-вáрни дòш, дё-да-òйме да-се-собёриме! И-ойдò:ме тáм. На-Ксáнта е-ймее фатёно, тáя му-носёше пáсма на-пáрти-зáнтите. Е-йме фатёно, заторёно тáмо. И-уйдò:ме нйя сйге жёни при-нёя, тáм на-чáдаро се-скрйме, шо-вáрнеше дòжо. И-кá-се скрйме и-вám, тйя ёна по-ёна побегнáе жёните. Ми-дáвe лёп на-мёне тáм, ми-дáвe лёп войнйщите. – Стрйно, яй бёл-леп. Яс не-клядe на-úста. Дёците ми-бёе побегнáти, кá-да-клям на-úста-да-лèп? Кужна (*кúжна* 'кой знае'), трий-месечци áс не-клядe лёп, кá-оживе нё-знам! И-пúла áс, нёма лúди. И-излèго áс, излèго лёп, Ксáнта. Излèго Ксáнта и-фáй (фáти) дòлу по-брёго, áс остáна тáмо. „Шò-ке-ми прáве на-мё-

не?" И-тия жёнте и-намёри сётне на-жёнте. Тас жёната, шо-бёше засторёна, побёгна. Побёгна тас и-ўрва долу на-сёлото, отйде при-ён магаш тёмо. Му-вёли ма́жо : „Нё-си за-ту́ка, да-ош на-Рупишча, да-бёгаш на́зо, да-ош на-Рупишча“. И-тас ка-се сарва (*се-сарва* 'откъсна се') оттам. Нёшия бёше. Спа́ на-Брешчени, на-Брешчени, ка́, на-ёна рогозина. На-ёна рогозина бёше така опрана, немаше лўди, лўдите бёе побегнати. И-ойдёе да-баре тия фасистите. „Туа е-видо́ме да-влёгни, туа е-видо́ме да-влёгни“. И-барас, барас нё-е найдёе. Се-спаси. Стана оттам и-се-сарва, отйде на-Рупишча. Отйде на-Рупишча, отйде на-астаномията (*астаномия* – гр. 'полицейски участък') право. Му-каза́ така и-така. „Е, сёга, му-рече астаномията, туа ке-сёдиш, нёма да-бёгаш“. И-нё-побегна, трий-дечна сёде тёмо. Много тари́ме (изгледихме) ния, много тари́ме. Ке-не-застрёле, ке-не-застрёле. И-сётне знаё, ка́ сакаше да-ўмри той, шоме стрёлеше. „Ай-вйкате-е на-Кольови́ца да-дойди“. Болен бёше. „Ай, вйкате-е“. Тефйк го-велёе. Отйде постаджиката пйро. Сакаше да-го-вйди болен шо-бёше. Му-каза́ : „Да-му-речиш на-Кольови́ца да-дойди“. Сакаше да-и-прёстиме грётитё. А-ёс му-вёла „лё-о-да, а́ко са́ка нё́ка шчовйса.“ И-нё-отму́, ўмре чўвеко. На-много немачёше той. Трий бёе од-маджйрите, шо-не-мачёе. Ме-зёвее да-му-и-жйиш нйвята, мисйрите да-му-и-пра́ша. Мойте нйва останёе. Мойте мисйри останёе. Отйду, и-пожнй́ме со-тритё жёни. Со-шд да-и-донёса, магарё нёмам. Отйду на-ёно сёло, Желегёже го-вёлёме. Найду-ёно магарё, трийста драхмй. Го-звё и-и-донёсу свйпята. Сётне шд-да-пра-вйе! И-извйрши. Житото ми-го-звёе, цёло жйто, фасистите ми-го-звёе. И-от-партазаните дойде ён, Парашкевйта го-велёе. И-вёли : „Да-ми-даш двёсте ёки жйто.“ Той бёше партазан, сёга на-Скопйе ёсти. – Дё да-найда? Ка́ да-ти-даш двёсте ёки жйто? – Ке-ми-даш! – И-ёс отйду, му-донёсу двёсте ёки жйто. Го-бёрее тёмо на-ўмното. Отйду му-го-донёсу жйтото. Сётне пак ме-тёре (*тёрам* 'гоня') фасистите. Па ён маджйри Испир дойде от-Польша. Дойде и-вёли : „Да-ми-даш жйто, ёс ти-и-ранёе дёцитё на-Польша“. Со-ёно чўпе бёше той. Тос чупёто тёку пйшман се-стёри, шо-дойде. Тёмна (тяжна) чўпа бёше. – Да-ми-даш жйто, ти-и-ранёе дёцитё. – Испир, Испир, да-се-ўмиш лёпо ко-да-збориш. Жйто брё, ёс да-ти-даш! Ти ми-и-ранёше дёцитё? И-ранёе даржавите. Ти-и-ранёше дёцитё? – Ами ёс и-ранёе. – Я сўми-се (*се-ўма/се-сўма* 'мисля, помисля; разсъждавам') трд', му-рёку. И-си-побёгна кай-магарё. Кёку ём тари́то, а́ма шчд-да-пра-ва.

За-Ларса (Лариса) шчд-да-ка-жа! Там ёдме, не-знайме дё ёдме. Со-нёкой трий жёни бёме на-пазар. Се-качйме на-ён пўлман (*пўлман*

'автобус'). Той пўлмано ёй кай-на́ка (*кай-на́ка* 'пататък'), дръже (*дрўже* 'другаде'), ёй дръже. „Бре, дё-о-й!“, му-вёлёме на-той, шо-го тераше (караше). – Бре; дё-о-й пўлмано. – Там, рече, нё-сте оттам нйя? – Нё-сме оттамо. – Урните туа и-да-го-зёватё той-пй́т, да-ёйте той-пй́т. – Добро, ке-ёйме той-пй́т.“ И-си-сё вари́ме на́зу кай-магарки (*магарки* 'магарица'). И-бёше ёно Мйхе, Андромахи, чўпе, ёдме по-фаргйчките (*фаргйчка* 'гладячка, прачка') да-фйрге. И-ке-ёйме по-фаргйчките. Ойдо́ме на-ёна фаргйчка. И-пўлимё ён ибрийк лёгнат там при-нёж. Вёли : „Шд-дойдотё? – Дойдо́ме да-ни-фйршиш“. И-ёс пёлйти. Да-ми-вйди дёкек дёцитё, дёцитё дё-се найдёе (*се-найдёе* 'намирам се'). Жйви-се ёли кйкви-се. „А, вёли, трий гробови йма туа“. Гробови ка-рече, да-тос па-ймаше право. Сёстра-ни умрёна бёше. Сна́ха-ми тдга бйргу бёше умрёна. И „бёгай“, му-вёла на-Мйхето. Побегнй́ме оттамо, ойдо́ме на-дрўгата фаргйчка. И-тас ка-не-вйде, така станй́та со-скрестёни ндззи. Сё со-флоринёни (*флоринё* 'златен') зймби. Зймбите флоринёни. И-ми-вёли на-мёне : „Шд-пла-чиш мори? Четйри ймаш, ёто, сйте четйри зёно-се. Големо (големият) вёли дйла ке-ода при-май́ка, дйла ке-ода при-май́ка. Данё-бёриш гййле йч. Со-шд са́каш да-ти-фйрля? Со-кйртите ёли на-шд са́каш да-ти-фйрля? Ели на-рй́ката са́каш? – Еми, со-шд са́каш? – тас ми-каза́ право. Шчд-да-ми-фйрли со-кйртите-да. Тас мй-рече от-осумнй́се дёна ке-зёваш абер, оти Василйки жйф ёсти. Кйшчо рече, от-осумнй́се дёна ёто-го ёно дёте грёй (идна). Вёли : Чйчо, Василйки жйф ёсти. – Абре, жйф ёсти? А-ёс ёшче пйвйке пла́чи, пла́чи, пла́чи“. И-сётне „од-двй́се дёна ке-зёваш писмо, вёли, и-фотография ке-зёваш“. Звё и-фотография, шчо-вёлиш од-двй́се дёна. „Ама ке-дш да-ми-ка́жйш“, рече тас фаргйчката и-ойду да-му-ка́жа на-фаргйчката „ка́шчо рече, така стана“. Му-даду пёт драхми, а́лаф да-му-бёе. Свйчко ми-ка́ча. И-ка́шчо рече, така се-стёри.

Свй́дба ко-да-станёше од-ёсум дёна е-фй́твимё свй́дбата. Квйс ке-фй́твимё на-вечёрата на-фторнйко :

Квйсо ми-се-фй́ти, мйле,
да-кй да-го-фй́ти,
невастй́цка фй́ра, (*фй́ра* 'роднина')
фй́ра, роднйва.

Нё-ми текйвёе цёли.

– Шд-ро-птин (*ропта* 'тропам') гйре,
мори цаконй́рко (*цаконй́рка* 'момчот от с. Цакони')?
– Погй́ча мёса, брё *желмй́рче* (момчот от с. Жёлни).

– За-кѡй е-мѣснш, мѡри цаконѡрко?
 – Терѡй: ѡмае, брѣ желниѡрче.
 – Шо-ти шѡе, мѡри цаконѡрко?
 – Рѡба за-невѣста, брѣ желниѡрче.
 – Кѡй ке-е-нѡси, мѡри цаконѡрко?
 – Је ке-си-нѡса, брѣ желниѡрче.
 – Кѡй ке-те-пѡли, мѡри цаконѡрко?
 – Тѣ ке-ме-пѡлиш, брѣ желниѡрче.

Ајдѡти грѣде одѡлу, бѡбо ле.
 Ајдѡцка глѡва нѡсе, бѡбо-ле.
 – Ој ѡйкајте-и селѣните, бѡбо-ле.
 да-си-ѣ спознѡе глѡвата, бѡбо-ле.
 Сѡјчки селѣни дојдѡе, бѡбо-ле.
 Глѡвата нѡ-е спознѡе, бѡбо-ле.
 – Ај-ѡйкате-е бѡбата, бѡбо-ле.
 Глѡвата си-е-спознѡа, бѡбо-ле.
 От-тѣмѡвата сѡна, бѡбо-ле,
 мѡла сѡна Констанѡина, бѡбо-ле.

Кѡжи нѣшто за-лѡјзѡта на-Видѡнцка, шѡ-прачѣте тѡмо, ѡтно, рекѡја,
 тѣтко шѡ-работачше (обрушѡа се кѡм неѡ нейн племенник)?
 Чарвѣното грѡйзе го-вѣлиме лисѡчино (лисѡчино ‘червено грозде’),
 бѣлото ризникѡја (ризникѡја ‘бѣло грозде’). Дрѡго шѡ-да рѣча, мѡри
 чѣцѡ?

Излѣгу на-рѡдо, Мѣрка е-ѡду,
 Мѣрка е-ѡду, макеѡнцки дѣци,
 макеѡнцки дѣци рѡйна бѡра пѡе.
 Рѡйна бѡра пѡе, на-слѡмка излѣзе.
 На-слѡмка излѣе, дѡма му-е-пѡише.
 Дѡма му-е-пѡише на-тѣмните мѡјки,
 на-тѣмните мѡјки, на-тѣмни тѡткѡни.

Вѡина Лѡзор стрѣт-се-по,
 бѣрате-се лѡзѡрки,
 да-си-ѡйме на-Лѡзор.
 Лѡзор нѡ-е кај (кѡто)-дѣма,
 ѡнош на-годѡната.

Порастѣме Лѣнке, ѡма нѡ-се зѡме.
 Тѣ кѡ-се армѡса, ѡска се-разбѡле.
 Јѡска се-разбѡле и-пѡ сѡм си-стѡна.
 Кѡно си-го-ѡина, при-тѣбе си-дојде, Лѣнке.
 На-тѣбе те-ѡѡду, тѣ фѡрна горѣше.
 Кѡга се-видѡме мор, ѡчи со-ѡчи, Лѣнке,
 ѡчи со-ѡчи, сѡдзи со-сѡдзи.
 Мѡр тѡмо де-капѡе, мѡр ѡшните слѡзи,
 тѡмо излѣгѡе пѡтѣ тренѡфѡли,
 пѡтѣ тренѡфѡли, пѡтѣ карѡфѡли.

Шѡ-си увѣѡла, мѡр чарѡена лѡтко (лѡтко ‘ѡбѡлка’)?
 – Кѡ-да-не увѣна, мѡр неѡвѣрни дрѡшѡи?
 Од-мѡјка се-дѣља, на-свѣѡрѡа ѡда.
 Кај-мѡјка шо-мѡјѡан, свѣѡрѡа не-мѡјѡини.
 Свѣѡрѡа ми-ѡѡли – снѡхо праѡѡдѡена,
 снѡхо праѡѡдѡена од-мнѡго далѣко,
 од-мнѡго далѣко прѣко Чѡрно мѡре,
 прѣко Чѡрно мѡре, прѣко дѡе-три рѣки.

Дѣците дамбѣнѡци на-рѡдо се-бѣре,
 на-рѡдо се-бѣре, сѡте гушѡглаѡни,
 сѡте гушѡглаѡни, кѡшѡте на-рѡци,
 кѡшѡте на-рѡци, лѡфо го-правѣе.
 Лѡфо го-правѣе, на-Лѣрѡни да-ѡде.
 На-Лѣрѡни да-ѡде, Рѡйна да-открѡде.
 Рѡйна мѡјка бѡргу ѡпѡѡса (позна).
 – Вѡрѡи, Рѡйна, вѡрѡи ѡпѡѡѡи пенѡѡѡрѡи!
 – Вѡрѡа, мѡјко, вѡрѡа, дѡѡро се-напѡѡѡа,
 дѡѡро се-напѡѡѡа со-чѡрни ѡндѡри,
 со-чѡрни ѡндѡри, дѡѡет капѡдѡни.
 Дѡѡет капѡдѡни и-со-Лѡѡо дѣсет.
 – Лѡѡо, мѡли брѡтѡко, да-нѣ-е занѣснѡ,
 да-нѣ-е занѣснѡ по-стрѣде Дѡмбени.
 По-стрѣде Дѡмбени, пѡкрајѡ Кѡсѡвѡѡ,
 ѡти ке-му-сѣ смѣе дамбѣнѡцѡте чѡти,
 дамбѣнѡцѡте чѡти, чѡти и-невѣсти.

Ко-ѡде за-снѡпѡја, за-снѡпѡја ѡде на-Влѡшка цѡркѡва. Нѡја-ѡмаме ѣна
 нѡва на-Влѡшка цѡркѡва. Сѡма – самѡјѡка со-дѡе магарѡина. И-да-
 нѡјѡда ѣден смѡк на-пѡто. Помѡина ѣден смѡк и-ѡс го-ѡдри, го-ѡмѡри.

„О, шò-сто*ри, шò-го умòри смòко, а-дè? Ми-òйше ўмо за-дèщите. Яс да-го-умòра смòко!“ И-отгуду сèтне, си-и-товàри магарчїната, ама плакàшчум, плакàшчум, плàче. Отгуду си-и-товàри магарчїната, си-и-донèсу дòма. Смòко го-плàче. „О, мòйте дèщи да-нè-и уморїе, мòйто дèте да-нè-го уморїе“. По-тўа Паскàли помїна, òти èнош ми-дòйде Паскàли. По-Влàшка църква помїна тàка и-тòм го-нàйде на-èден маджїрин, го-намèри на-маджїрино. – Пальовулгàра (*пальовулгара* – гр. ‘мръсна българко’), миук-ти ми-го-звè кòно, ми-е-звè кòбилата. – Нè-òре, нè-вèшли тàка. – Миук-ти ми-го-звè кòно, рèче. На-Влàшка църква сèтне жнèме тàm, се-мачїлме, се-мàчнїме де, шò-да-прайме.

Ел, нè-зна*м сèга прикàзни, àко ми-тèкїна нèкой пàт. На-сèлото сàма прèнде, сàма влàче, сàма ткàе. Сàма влàче, ìмеме грèбèни, на-грèбèните влàче. Е, èдно врèме ìмеме сèдàмдесе глãви òфци, ама ни-и-крèнèе, ни-и-звèе германците. И-èнош-пак ни-звèе дьàйсе и-пèт òфци, ни-и-звèе фасїстїте. „Тї ìмаш партизàни, одèлїте-и òфците“. И-поделїе òфците, и-звèе. Ни-и-звèе, останà:ме бès-òфци. Нїшчо нèмеме. И-по-вãлците! Льудїте ìмее, кòй днè òфци, кòй трї òфци. ìмеше èно дèте, е-пљубèше èна чўпа. Тòй да-и-остàй òфците, òфците тàm де-спїе на-нївата и-да-òй при-чўпата. Ка-отїде вãлко, цèли òфци вãлко му-и-зèде. Èна кум-тàm, друга кум-тàm (*кум* ‘към’). И-вãлнàта с-òре сèтне од-вãлците яска да-напрàва чèрги. Нèме òфци-да:! Напрàви трò чèрги. Рèсни веленцїна напрàви, ама од-нї: нè-напрàвї. Си-кўпи вãлна и-напрàвї. Веленцїна со-рèси напрàви. Си-и-ястка (*изтъках*) сàма. На-разбòй и-ткàеше. Сèга е-снòвїме оснòвата и-клàваме (*клавам, клáда* ‘слагам’) сàндòви – тенджèри, шò-да-и-ма клàме. И-и-ма шцїца. И-е-зèваме на-шцїцата и-се-пòзе кòнците, прèвдèното (*прèвдèно* ‘прежда’). Ке-кòвиш двà кòлїя тàm. Глãвата е-вèлїме тàm. И-ке-е-снòвиш. И-àйде далèко ке-кòвиш друк-кòл дурда, àйде тàm, дурда излèй (излèзе) бèльо кòнец. За-кèко (кòлко) лãкти и-вèлїме, за-кèко мèтра. И-зèваш бèлеко и-дур-там*м ке-е-снòвїме. Сèтне ке-сòбèрїме плèтèно и-ке-гò клàдїме на-èно крòсно, дãлго, тèко я. И-ке-è навївїме сèтне. Ке-е-навївїме и-ке-е-клàдїме на-разбòй. Сèтне ке-е-увèдїме, ке-е-стòрїме, ке-е-увèдїме на-èно грèбе (грèбен), на-нїшчї. Пàрво на-нїшчїте, сèтне на-грèбето. Ми-напрàвї дèдо, откà дойдò-ме тўка, ми-напрàвї нїшчи. Дèщите гòли бèе. Яс и-и-м ткàèно чèргїте. Нèмесе шò-да-постèле. И-за-Вàснлї, и-за-Вангелїна и-сткà:ме тўка. Шò-да чїнїме, а-сèга нè-мòжа. Нїшчо нè-фãтвa сèга. Ми-напрàвї дèдо разбòй. Купїлме и-èдно грèбе жèлèзно. И-нїшчїте си-и-напрàвї:ме. И-си-ткàе. Тàm ìмеме

дарèно грèбе, нè жèлèзно. Бèше кàй от-кòци (*кòца* ‘папур’) правèно. Сèтне си-купїлме тўа грèбе жèлèзно и-си-ткàеме. И-йстка дòста тўка. Тїя шò-нè-се шнèни – патèкька (*патèкька* – гр. ‘пътеки’).

Пòз зїси, кòга бèше тòй дèте, звè èна жèна, Влàя, от-тèмно сèло, од-Гàлишца, мòйто сèло èсти Лудово И-дòйде тòй, е-арèса на-Влàя, е-звè. Сèтне се-стòрїе стройнїци за-мèне. Дойдè сèтне тїя, ойдè нà на-Влàйна кàшчa тàm. Дойде пò-на-пре снèкар-ми. Дойде снèкар-ми и-отїде на-èна одàя тàка и-нãтре на-òвесо се-закàчи. Овесе ìмеме еи-куп вãршен. И-сèна тàm. И-яс помїна тàка и-ме-вїде. И-сèтне отїде дòма-му – „Èли тàс ке-е-зèмїме, èли друга нè, тàс“. Убàна, тèко гўшник (*гўшник* ‘шия’) ìме. Сèга нèмам ни-гўшник, ни-кàмєн. „И-тàс ке-е-зèма“. И-тòй дойде да-ме-пўли, тàm де-бèше Влàйна пенцджерà, од-Влàя, тàмо от-пòпо Кòльо. И-дойдè, тòй ме-глèда, яс за-вòда. Магарката е-ìме товàрèно со-букенїшчa (*букле* ‘суд за вода’) тèко гòлèми и-двà кòтли на-рãците вòда пãлни. Од-далèко нòсїме вòда. И-помїна по-тàm. И-èто сèтне ме-вїдèе тїя от-пенцджерàта. И-дойдè сèтне. Дойде, ми-го-клàде пàрстèно на-рãката и-пòбèгна. Сèтне петнàйсе дèна свàдбата. На-петнàйсе дèна се-звèме.

За-църквата Свèги Гьòрги. Àма бèше прàф чòвеко, демèк дòбар бèше. Ойдè трї-ми*на маджїри. Ойдè да-му-и-скрàде пàрїте. И-звèе пàрїте, шò-вèлиш. И-клàде на-джèпо, на-рãците. Дрãнк врãтата, му-се-затòри. Му-се-затòри врãтата, нè-мòже да-е-òтòре. Чїне да-е-òтòре, нè-се отòрва врãтата. Нè-се отòрва. Се-варїсе, и-пушчїе пàрїте. Дрãнк, врãтата се-òтòри. Кà-се отòри врãтата, „Бà, шò, со-нàс се-смèе“. Ойдè нàзо и-звèе пàрїте и-сèтне и-трїте се-фãтїе (парализираха се), èдено ўлук (*ўлук, го* ‘парализа’, срв. улог – Д а л ь, В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 4. М., 1982, с. 489) и-другò се-фãти ўлук, èдено се-фãти од-нòдїте, другò онèме. И-другò, и-тòй нè-мòжи да-бàра (ходї). И-нèма, останàе тàка сакàти. Èден на-мèсто остàна, ўмре, на-мèсто остàна. И-двãта – èдено ўлук, èдено онèме. И-сèтне го-завèрãе на Сèти Гьòрги, демèк го-завèрãе Свèти Йòрги. Кà-го донесе (стана дума за иконата на св. Георги), тàm бївли, двà бївòли. Го-донесе дуртàm и-пукнàе бївлїте. Пукнàе, и-е-направїе църквата тàm. Свèти Йòрги снèтèе бèше. Èната рãка од-дàрво му-бèше, друга зрãва, му-бèше собрàна. Нèма кàк. Кòй да-бèше прàф чòвеко, му-и-зèвеше пàрїте, дрãнк со-рãката. Ке-му-и-залèпнїше и-ке-му-и-зèвеше. Ке-òйше

друќ, пули-се, пани-му, пули-се, пани-му, падинвише парата, оти ѝмише гредви. На-друќ ѓ:п оддлѝк му-и-зѝвеше (на човек без грехове).

За-Велитген лѝуљки правѝме, играме ѓро и-се-лѝулеме. Ёни се-лѝуле, друѓи игре. Кѝй сѝкеше, ке-се-лѝулеше. Четѝри души се-лѝуле на-лѝулѝката. Се-кѝчвише ѓден по-ѝно ѝйце ке-дѝйше, друќ ке-и-лѝулеше. На-Гѝорѓѝвден са-фартѝмата се-лѝулеме. Фартѝмата ке-а-фѝрле на-ѝн дѝп. Имеше ѝн дѝп там, Пѝльѝоф дѝп, на-Селѝтѝче Пѝльѝово бѝше. Там ѝмише ѝн дѝп, ѝмише така ѝна мѝшка (мѝшка 'чатаал на дѝрво') и-е-фѝрге фартѝмата тѝа. Сѝга нѝ-ке да-ѝма. И-е-фѝрге фартѝмата и-ѓдеме се-лѝулеме. И-пѝсни бѝеѝме :

Мѝри, нѝ-лѝула*ѝ-се, нѝ-фѝрга*ѝ-се.
- Кѝ-е тѝа, шо-се-лѝули?
- Тѝа ѝсти (да-рѝчѝме чѝпа) Пѝтрето*ѝу.
- Кѝ-е мѝмѝче ке-му-гѝ дѝйме?
Њ-го лѝдо дѝка гредѝ
се-ѝна рѝза (рѝза 'кѝрпа') пѝлна смѝкви,
пѝлна смѝква и-лѝкуѝи.

За-Кѝленда колѝчина правѝме се-кѝвѝс. Од-лѝбо си-ѝстаѝваме кѝвѝс. Си-ѝмеме кѝсалиѝк (кѝсалиѝк 'сѝд за кѝвѝс'). И-нѝтре си-го-кѝлаѝме кѝвѝсо. Пѝ ко-да-мѝсѝме лѝп, ке-си-зѝваме отѝтам, ке-го-потфѝтиме на-вечѝрата кѝвѝсо да-се-стѝрише тѝзѝ, прѝсен, да-фѝтѝса. И-ке-стаѝнѝме лѝбо ке-го-мѝсѝме. И-ке-дѝйше и-ке-гѝ покрѝме. Ке-дѝйше, ке-збѝни (збѝнѝвѝ/збѝна 'бухѝе'). Ке-си-гѝ прѝмѝсѝме сѝтѝне. Нѝя ѝмеме паникѝти (паникѝта 'дѝлга дѝска, коѝто служи за прѝнасиѝе на хляба до фурниата и обратно вкѝщи') дѝлѓи. Да-зѝваш пѝт, шѝс пешѝници (пѝшаник 'самуѝ'), дѝсет пешѝници на-паникѝтата и-на-фѝрниата да-е-крѝнѝме, на-рѝмо да-е-занѝсѝме. И-на-Лѝрса така ѝмеме. На-фѝрниата го-носѝ:ме лѝбо да-го-пѝчѝме. Си-мѝсе дѝма лѝп и-ке-гѝ дѝнеса на-фѝрниата да-се-пѝчи. Ке-е-крѝна паникѝтата, ке-е-занѝса на-фѝрниата, ке-го-испѝчѝе лѝбо.

На-Кѝленда пѝс колѝцѝрѝте :
Дѝй-ми бѝбо колѝче,
да-си-ѓда чужѝна,
да-нѝ-ме ѝде кѝчѝна.
Со-яѓѝшѝча, со-пѝлѝшѝча,
со-дѝчка, со-мѝжѝи,
да-се-жѝви, да-се здѝравѝ.

На-кѝбрено (кѝбрен 'вид дѝлбок сѝд') ке-зѝваме кѝтиѝци (кѝтиѝца 'орех без черуѝка'), гѝлем кѝбрен тѝко. Ке-зѝваме кѝтиѝци, изѝваѝни от-черѝслата, (черѝсла 'черуѝка на орех') черѝсла е-вѝлимѝе. Орѝхи и-вѝлимѝе со-цѝла черѝсла. Ке-и-изѝваѝме, ке-го-напѝлѝнѝме кѝбрено така, ѝли рѝшѝто така. И-жѝто ке-кѝлѝме, и-дивѝчки (дивѝчка 'дѝва ябѝлка'), лапѝѝнки (лапѝѝнка 'дѝва дѝребна ябѝлка'), ѝма дѝви, нѝ да-сѝ прѝсѝдени, дѝви. И-ке-му-ѝ фѝрлѝме тѝмо и-ке-сѝ свѝдѝе цѝли дѝчки. Кѝй-ке-фѝтѝвише пѝвеке, ке-зѝвише пѝвеке, кѝй пѝ-ма*ло, ке-зѝвише пѝ-ма*ло. И-кѝстѝни фѝргѝ*ме.

Кѝ-не*ѝме пѝѝѝни? Нѝя на-Влѝшка цѝрква сѝдеме, бре. Чѝй, ка-посѝдѝме ѝнош, бѝше сѝѝкар-ми там на-нѝвата. Шѝ-направи:ме наутѝля-ли, кѝжна (кѝжна 'коѝ знаѝ')-шо направи:ме дѝма. Рѝче ке-дѝйда да-ѝда дѝма. Го-вѝрѝдише бѝстано. И-тѝй дѝйде дѝма. Оѝдѝме рѝното, отѝде рѝното, цѝл бѝстан го-сѝбраѝе, цѝл бѝстан. „Олеле, мѝйко (шо-нѝ-наѝде, вѝли, цѝл бѝстан да-го-сѝбре брѝ, такѝви рофѝни“ (рофѝнин – гр. 'гад, испѝчѝен човек')-го-сѝбраѝе бѝстано, нѝ-видѝме пѝѝѝни (пѝпѝон 'пѝпѝш') и-карпѝзи. Дѝлѝк бѝше от-сѝлото. Гѝлѝшѝча и-Лѝдово бѝе на-дѝвѝсе минуѝти пѝшки (пѝшки 'пѝща'). Тѝй вѝрше, нѝя ко-да-бѝме на-нѝвата нѝи и-пѝлеме. И-ѝко сѝкѝме му-вѝхѝнѝвѝме од-нѝвата. „Е:ѝ, шѝ-пра*ѝте?“ Слѝшѝе тѝа. Блѝзо бѝше, ѝно збѝрѝвѝме. И-на-Лѝдово мѝѝго се-чѝнѝше урѝво.

Ко-бѝ мѝла чѝпа ѝна приѝтѝлѝяка ѝме, Цѝвѝта е-вѝлсе. И-вѝлѝе мѝйка : „Ѓйде, сѝбѝри чѝнаѝците (чѝнаѝк 'голяма и дѝлбока глиѝнена чѝвѝя'), мѝлѝкото ке-го-бѝре, ѝй сѝбѝри-и чѝнаѝците“. „Дѝбро“, яс-му-вѝља. И-му-вѝља : „Грѝй Цѝвѝта, ѝй да-ѓдѝме цѝвѝта да-сѝбѝриме на-Жужѝлѝчко“. И-дѝйде тѝс, оѝдѝме нѝя да-сѝбѝриме цѝвѝти и-дѝвѝдѝме дѝма. Дѝйде мѝйка од-нѝвата. „И-сѝбра чѝнаѝците, мар“, вѝли. „Не“, му-вѝља. Чѝнаѝци се-мѝсуѝри од-зѝма, землѝни, тѝко голѝми, чѝвѝй: демѝк од-зѝма, землѝни. И-ѝс ѝрушѝ отѝде по-кѝшѝците, сѝбра чѝнаѝци, му-и-донѝсу на-мѝйка. Фѝти и-ѝзѝми. Чѝпки (чѝпка 'мѝлко момѝче')! И-ѝзѝми, и-стѝри, му-и-дѝду на-мѝйка. Сѝтѝне мѝйка отѝде на-мѝндрѝтата, го-зѝвѝ мѝлѝкото. Си-го-стѝпли, си-го-фѝрли на-чѝнаѝците. И-ме-ѝстаѝй на-мѝне, нѝ-ме ѝзѝби. Нѝ-ме бѝваше. Друѓо нѝ-ми текѝнѝви. Лѝда рѝбѝта, ѝма ѝсти мѝлѝт чѝвѝеко. А, а, наѝдѝ:ме трѝ тѝрѝци, шо-вѝлѝш, ѝмеше тѝрѝци ѝшѝче. Прѝдѝвѝс дѝрѝва на-Рѝпѝшѝча. Имеше трѝ тѝрѝци там на-ѝни вѝрѝби сѝбраѝни, пѝкѝнѝти (пѝкѝнѝт 'пѝхнат') там. И-нѝя се-варѝа:ме да-вѝкаме „Ѓйде Пѝльѝо, те-чѝкаме“. Демѝк да-нѝ-ме сѝми, да-рѝче тѝрѝците, нѝ-се сѝми. „Ѓйде Пѝльѝо, те-чѝкаме“. Му-го-дѝна:ме кѝй-гѝре, оѝдѝ:ме, и-сѝбра:ме цѝвѝтата. И-си-сѝ варѝа:ме сѝтѝне дѝма. Јѝ, тѝ-бѝ-ѝше.

Яс име много-деца, осум. Първото нѐ-го крестѝ-ме, умре. Четѝри дѝци ми-останаѐ. Четѝри умрѐе. Кѝй на-шѐс месѝци, кѝй на-ѝсум. Дрѝгото ми-умре на-единѝйсе месѝци. Немѝше лѝкар да-ѝда на-Кѝстур на-лѝкар. Имѝше си-мѝш – Бѝри (бѝри 'ела') мѝр дѝвер, да-ѝйме. Ке-ѝйш брѝ на-лѝкар за-Мналица? – Ке-ѝда. – И-ѝс да-дѝйда. – Бѝри, мѝри, рѝче. – Тѝй ме-донѝсе на-жѝнѝцкѝо лѝкар. Тѝй нѝ-ми-го видѝ дѝтетѝ, сѝмо мо-а-ѝдри ѝглата и-дѝрда-дѝйди дѝма, се-фускѝса (се-фускѝсѝва/се-фускѝса – гр. 'подувам се') дѝтетѝ. И-му-сѝ фарлѝе ѝчѝте, нещѝенишчѝата му-излегоѐ. Плѝчи дѝнес, плѝчи ѝтре дѝтетѝ, ми-умре. Оѝдѝ-ме на-царкѝвлетѝо на-Пѝйца при-дѝмбо, тѝм го-фарлѝе-ме, го-оставѝ-ме тѝм да-му-поминѝ, се-тарнѝме на-странѝа нѝя, демѝк да-оживѝ. Тѝс ка-плѝка, плѝка, оѝдѝ-ме си-го-звѝме дѝма, си-го-донѝсѝ-ме. Чѝкаме тѝй тѝа (посѝчна сѝпрута си) да-дѝй од-Лѝрса. Дѝйде сѝтне од-Лѝрса, го-звѝме дѝтетѝо да-го-донѝсимѝ на-Лѝрса. Му-вѝли лѝкаро : „Кѝ-ѝмри“. И-ѝчѝте нѝ-му-се прѝве нѝзо, ѝчи нѝма. И-ни-умре на-Лѝрса.

ЕЗЕРЕЦ

*Разказва Дина Наскова, 62-годишна,
преселила се от Полша в Пазарджик.
Записът е направен през 1971 г. :*

И-звѝе дѝцѝте да-и-извѝаде на-перѝпѝто (перѝпѝто – гр. 'разходка'). И-оѝдѝе на-ѝдно мѝсто – Свѝти Илѝя го-кѝжѝме. Тѝму бѝше горѝна (изгорѝла) цѝрква, ѝма Свѝти Илѝя го-вѝлиме. Тѝму ѝма голѝми дѝмбѝ, ширѝки. Оѝдѝе тѝму дѝцѝте. Па-мѝйте бѝе двѝ. Леонѝт сѝ-кѝжи дѝтетѝо и-чѝпчетѝо Гликирѝя. Оѝдѝе, ѝгре, чѝне, прѝве тѝму. Дѝскалут и-дѝскалѝцѝтата сѝде. Дѝбре, ѝма Гликирѝя му-кѝжѝви на-брѝт-му, на-Леонѝт : „Леонѝда, ѝйде дѝма да-си-ѝйме, ми-се-ѝди лѝп. – А, ти-се-ѝди лѝп! Бѝр (ела) тѝка, бѝр тѝка Гликирѝя“. Ка-с-фѝти учѝтелут, бѝй, ти-зѝва вѝрѝа (вѝрѝа 'врѝв, вѝже'), му-и-вѝрдѝви нѝчкѝте (нѝчка 'кращѝце') и-са-кай-дѝлу глѝва от-фѝданут, од-дѝмбѝт вѝси. И-сѝбра цѝли дѝци от-скѝлѝйѝето да-глѝде. „Глѝдайте, му-рѝче, тѝй, кѝй за (ше)-говѝри по-булгѝрѝци, тѝка ке-вѝси, цѝли тѝка ке-ви-обѝса“. Дѝбре, ѝма дѝтетѝо мѝе пѝ-голе-мо, шо-е-глѝде сѝстра, сѝстра, тѝе знѝе од-мѝлѝс, од-братѝвѝчѝна, мѝли : „Пѝшчи-е“, а-тѝй нѝ-е пѝшчи. Ка-лѝпна ('хвана') камѝна и-на-дѝскалут са-

камѝна да-го-бѝе. Од-нѝкѝе врѝме го-пѝшчи чѝпѝето. Рѝцѝте му-и-имѝше цѝли чѝрни от-стѝпѝт Са-стѝп е-буѝвѝше обѝсѝна кай-дѝлу са-глѝва. Рѝчкѝте (рѝчка 'рѝчѝчка') му-бѝе сѝни, сѝни прѝтѝя, кѝшѝчо го-бѝше са-стѝпѝт. Дѝйде чѝпѝето да-ѝмбри. На-сѝдом гудѝнки бѝше чѝпѝето, а-дѝтетѝо бѝше на-дѝвет. Ка-го-пѝшчи дѝлу чѝпѝето от-вѝрѝа-та, шо-го-имѝше забѝсѝно са-кай-дѝлу глѝва, тѝй рѝзбра, шо-чѝпѝето ке-ѝмбри. Бѝше загѝнѝто от-свѝтѝут, не-мѝжѝше нѝ-да плѝчи, нѝ-да зѝбрѝвѝ, цѝло премѝрѝзна. Ка-го-донѝсѝе дѝма, ни-ѝй, ни-пѝе двѝ, трѝ дѝна. Оѝду на-лѝкар, тѝй кѝжѝви : „Крѝй, чѝпѝето нѝма кѝрѝф, кѝрѝфта му-стѝна вода“. Ка-бѝше червѝно, бѝло, пѝлно тогѝс, жѝлѝто стѝна и-ѝшѝе жѝлѝто ѝсти. Сѝга ѝсти тѝка на-Пѝзарѝджѝк, от-тогѝс сѝрѝцѝето е-бѝди, жѝлѝто кѝрѝпус остана чѝпѝата. От-сѝбѝн сѝрѝцѝето на-пѝнес ѝсти мѝлада. Тѝка нѝшѝе ѝчи ѝме видѝно. Гѝрѝцкѝут дѝскал се-кѝжѝвиѝе Сотѝри Секеларѝу. Ка-дѝйде дѝма тѝтко-му и-му-кѝза чѝпѝето тѝка и-тѝка, тѝй рѝче : „За-го-убѝй, за-ѝда, за-е зѝма пѝшѝката и-за-го-умѝра. Яс ѝм скрѝено пѝшка за-тѝе мѝрѝни гѝрѝци, нѝма да-го-тѝрѝпа, ке-го-ишѝѝа.“ И-и-грѝзѝше рѝцѝте от-ѝнат. Не-мѝжѝме да-го-заборѝвимѝе тѝс нѝшѝчо.

*Разказва Тана Насковска, 86-годишна.
Записът е направен през 1971 г. :*

Кѝга дѝйде анѝдрѝте на-нѝшѝчо сѝло да-кѝле, ѝс бѝ на-дѝвѝсет гудѝни. Пѝрѝво вѝйка-ми Пѝтро го-заклѝе отодѝзѝди на-тѝлут. Сѝтне видѝе, шѝчо ѝсти грѝбѝта тѝка да-и-кѝле кай-волѝви, фѝтѝе да-фѝрге (хѝгрѝлт, стрѝлят) са-тѝфѝкут. Уморѝе ѝсум мѝжѝи. На-дѝвѝ дѝши му-и-извѝадѝе прѝшлѝенишчѝата (прѝшлѝе 'капѝчка на-коляното') от-колѝната и-му-и-кѝладѝе на-дѝелѝвѝите. Тогѝс са-нѝ: нѝйно и-мѝоѝт тѝтка го-заклѝе. И-утѝпѝе, зѝшѝчо нѝ-се кѝжѝвѝе гѝрѝци.

Ка-дѝйде на-сѝлетѝо гѝрѝците (1913 г.) кѝй ѝсти булгѝрѝци дѝскал оѝптѝе. Нѝкѝй от-сѝлѝанѝте му-кѝза, шѝчо-ѝсти Мѝте Мѝгрѝвѝѝин. И-го-фѝтѝе на-нѝго, и-го-вѝкнѝс на-Вѝдулѝшѝче – трѝ сѝати пѝт ѝсти дѝлѝк од-нѝшѝчо сѝло. Тѝму мѝнѝгу го-буѝвѝе. Тѝй кѝрѝф се-изѝбѝлѝви (повѝрна). И-сѝтне дѝйде дѝма-му. Жѝви двѝ нѝви (от-днѝви) и-си-ѝмбѝре. Бѝше мѝнѝгу прѝпно (прѝпен, -пна 'хубав, красѝв') дѝте на-дѝвѝсет гудѝни, бѝше женѝто. Останѝ анѝвѝуѝца са-дѝте на-мѝут.

Разказва Дота Войновска, 70-годишна,
преселила се от Полша в София.
Зпистът е направен от Екатерина Шклифова
през 1987 г. в София:

Сватба в Тновлишча

Браќо во-Тновлишча го-фатваме от-четвѣртуко. Прайме калѣзма (калѣма 'малка погача, с които канят на сватба') и-на-вечѣрата се-субѣрваме соџо, чѹпите. Ойме да-и-калѣсваме посестрѣимите, шо-сѣ по-близѣни. На-пѣтуко мѣсѣме другѣ калѣзма. Ойме го-калѣсваме соџо. Калѣзмата сѣ пуччѣишчѣ, си-и-мѣсѣме. Ойме да-и-калѣсваме на-дѣцата, близните соџино. На-саботата ко̀ле волѣни или офѣи. И-ко̀ле кулакѣште (кулакѣицѣ 'ерген, който канѣ гостѣ от името на зѣтя и помага в сватбата'), близните шо-сѣ ут-странѣ на-дѣтто, од-зѣто. Од-ниѣстата страна тѣя ко̀ле друг-воѣл за-нѣнѣно соџ. Слет-плѣйна и-чѣкаме гелеѣште (гелеѣицѣ: сѣб. 'музиканти, оркестър'), и-пречѣкѣваме са-риѣиѣ, са-ѣино. Ке-ѣйме да-и-чѣкаме, ке-ѹдре ѣше од-далѣко, от-сѣлото да-сѣйре. Рѣдва-се. И-тогѣ: са-знѣс – „Ей, тоѣ праѣ браќ“.

Дойде гелеѣште, излѣгѣ свѣчки во-сѣлто тѣму лѹдѣята да-глѣде гелеѣште шо-сѣйре, шо-стаѣ браќ.

На-вечѣрата ѣде на-ниѣстата да-а-пѣрстѣише. Од-зѣтува страна се-бѣри соџо и-посестрѣиѣ, кулакѣицѣ; мнѣго се-бѣре. Са-бѣре, ѣде на-ниѣстата, му-нѣсе плѣчѣки, фѹстан и-дрѹги, са-шѣ се-ублѣкѣва. Шамѣ: и-клаѣсѣ, и-нѣ клаѣсѣ. Пѣвѣке фѹстано го-имѣс. Прѣгѣч, ѣти тѣя фѹстѣни са-прѣгѣч ѣдѣ. И-клаѣсѣ тѣя на-ѣдна малѣфта (малѣфта 'широка отворѣна кошница с форма на таѣа'), ѣгли (ѣгла 'брошѣка') даѣсѣ, гердѣни, билѣнѣицѣ. Тѣя работѣ на-малѣфата и-ливѣнта (ливѣнто 'одѣколѣн'), цѣѣке и-ливѣнта удѣдре, тѣка мнѣго убѣво да-а-подрѣнде. Убѣво да-бѣди. И-углѣдало гулѣмо, за-да-сѣ глѣда ниѣстата, ко̀га са-ублѣкѣва. Сѣтѣ на-ниѣстата и-са-пугѣча ѣде, са-лѣн да-е-сѣта. „Пугѣча за-ниѣстата, мѣри, да-нѣ забораѣните пугѣчѣта за-ниѣстата“. Тѣка кѣжѣваме. Пугѣчѣта пѣвѣке а-мѣсѣме су наут, наутѣицѣ: ле-п. Сѣга за-Велѣјден пѣ наутѣицѣ: ле-п мѣсѣме. И-а-зѣваме пугѣчѣта на-дрѹга малѣфта. И-углѣдалото. Трѣне-шѣ да-вѣрѣе пред-гелеѣште, трѣ малѣфти на̀пре да-тѣрге. И-ѣйме тѣму, на-ниѣстата му-и-нѣсиме. Ниѣстѣта се-промѣна са-дрѹк-фѹстан и-на-пречѣкѣва. Ойме тѣмо цѣли, е-дѣрѣваме от-соџо, од-

на-зѣто соџо. Пѣри ке-а дѣрѣваме. Тѣя нишѣко нѣ-ни-даѣва. Тѣя, ѣко ѣма дѣр, и-ѣма-бѣфѣча (бѣфѣча 'ѣгрѣоп'), тѣка на̀рѣѣна са-цѣдѣло гулѣмо. Ке-е-завѣрѣи цѣла бѣфѣча, ке-е-зѣве тѣя. Тѣрга-е (тѣргама 'дѣрѣам, влѣка') тѣя. И-за-зѣто плѣчѣки и-пугѣча даѣва ниѣстѣта. На̀шѣта ни-ѣ зѣве (стаѣа дума за погачѣта), дрѹга даѣве. И-зѣваме сѣга тѣя плѣчѣки, за-зѣто шо-и-дѣве. За-зѣто даѣве чѹрѣни, даѣве кушѹлѣя, даѣве и-рѣза (рѣза 'пешѣир'). Пѣрстѣен за-зѣто даѣве. И-ѣдно кѣрѣче, муфѣшѣче (муфѣшѣче 'носѣна кѣрѣпа'), (кѣрѣче 'носѣна кѣрѣпа'), бѣло и-си-вѣрѣиме дѣма. Ниѣстѣта тогѣ: нѣ-излѣгѣва да-ѣрга, ни-нишѣко, сѣди дѣма, ниѣкой да-нѣ-е ѣди. Сѣди дѣма са-ѣдна шамѣя бѣла са-на̀рѣлѣки (пулѣѣта). Тѣка побрадѣна да-нѣ-се глѣда, до-нѣсо да-му-пѣдни шамѣята. Ойме, а-пѣздрѣваме, а-бѣцѣваме, а-бѣцѣваме пѣвѣке на-шамѣята, муфѣсѣката (муфѣсѣка 'забраѣдка') и-си-ѣйме. На-виѣчѣрата, ко̀га вечерѣаме, цѣли, цѣл-соѣѣ стаѣваме, ѣйме пѣ при-ниѣстѣта. Излѣгѣва ниѣстѣта, за̀итрѣна ѣро. И-соџо ниѣн (тѣхен) да-по̀итра, за̀шѣко од-ниѣстѣта, от-соџо, нѣ-клаѣсѣ гелеѣште. Сѣму од-зѣто клаѣсѣ. И-си-ѣйме. На-ранѣто ѣйме ниѣстѣта да-а-изѣѣваме на-вѣда, пѣ са-гелеѣште. Вѣ го-прайме на-ниѣдѣлѣта на-ранѣто прѣд-да-се ѣнѣча. И-нѣ-е облѣчѣна са-фѹстано, зѣто шо-му-гѣ даѣсѣ, са-нѣѣн фѹстан-е. Са-плѣчѣки ублѣчѣна, убѣно направѣна. И-ке-ѣйме да-е-изѣѣиме на-вѣда са-соџо од-зѣто и-нѣнѣно соџ. Са-за̀блѣжѣваме сѣте, излѣгѣваме и-ко̀га ѣйме на-чѣжѣмата, мо-а-нѣйме пѣсѣната :

– А̀дѣе, чѹпѣ, за-ѣдѣа!
– Јѣсѣ чѹпѣ, нѣ-грѣѣта,
ѣсѣка чѹпѣ си-пѣрстѣниѣна.

На-вечѣрата на̀ли е-пѣрстѣниѣе. Му-да̀дѣе пѣрстѣен, ко̀га ѣйдѣе да-му-гѣ нѣсе фѹстано.

Сѣтѣно, ко̀га са̀каме да-рѹчѣаме, да-ѹдре гелеѣште, да-по̀итре ѣро на-гѹмното на-зѣто, да-излѣзи зѣто, да-засѣйре ѣдна убѣна пѣсна. Иѣма ѣдна пѣсна, шо-му-ѣ свѣре гелеѣште, ко̀га са-брѣиѣи зѣто и-тогѣ: пѣе :

Зѣто ми-са-брѣиѣи,
да-кѣй ми-го-брѣиѣи?
Фѣра (род, соџ) и-руѣиѣна,
зѣтовѣ фѣра,
пѣрѣни братѹчѣди.

Тогѣя ке-а-за̀пѣе пѣсѣната пѣрѣни братѹчѣди. Излѣгѣва зѣто облѣчѣен. Кѣй-на-кѣни, кѣй по-нѣдѣи. Сѣтѣно на-мѣѣто врѣме бѣше бѣз-ко̀ч. Барѣниѣк (барѣниѣк 'пѣша') ѣдѣме ниѣстѣта да-си-а-зѣваме. Да-излѣзи ниѣстѣта облѣчѣна са-зѣтово фѹстан, са-убѣни промѣни облѣчѣна.

Да-а-зѐваме, да-о̀йме на-църквата, да-си-а̀ вѐнчае. И-тогѝя му-
пѐсме на-нивѐстата :

Бѐгай, мѐме, да-бѐгае (зѐгово сѝй вѝкаше),
– Нѐ-си мѐма за-бѐгайне (сакѝе да-и́кне дрѝгите),
рѝзбой имам за-тѝкайне.
– Остай-го, мѝри мѐме, на-мѝйка-ти,
ѝм да-тѝкае, ѝм да-плѝчи,
ѝм да-рѝни дробни сѝлѝи.
– Бѐгай мѐме, да-бѐгае!
– Нѐ-си мѐма за-бѐгайне,
чѝрап имам за-плѝтѝйне.
– Остай-го, мѝри мѐме, на-сѝстра-ти,
ѝм да-плѝти, ѝм да-плѝчи,
ѝм-да-рѝни дробни сѝлѝи.

Вѝя пѝсни му-и-пѝе-ме, кѝга сакѝа:ме да-а-зѐваме нивѐстата да-е-
вѐнчае. И-да-о̀йме на-църквата да-и-вѐнчае и-да-си-дѝйме дѝма.
И-на-вѝчѝрата сѝво на-ѝдно и-на-дрѝгѝо се-бѝри, игрѝе. И-нивѐстата
излегѝаше, и-ѝро игрѝше

КОНДОРБИ

*Разказва Дота Камбурова (братовчедка на майка ми),
79-годишна, родена през 1902 г.
Записът е направен от Екатерина Шклифова
през 1982 г. в Бургас:*

Тѝрцко врѝме бѝше. Удѝ:ме на-бугѝрцко скѝйле. Яс на-ѝсум гудѝни
бѝше. Дѝскал ѝдната гудѝна ни-бѝше Лѝмбро, дрѝгата гудѝна бѝше
Катѝрина ут-Прѝлеп. Мѝтра бѝше пѝ ут-Прѝлеп, уд-ѝдно сѝло бѝе ут-
Прѝлеп. Лѝмбро бѝше уд-Бѝгулѝа. Яс учѝше първата гудѝна, тѝка
не-учѝе, немѝше нишчо, да-пѝишме на-плѝча са-кѝндилѝ. Пѝиши,
брѝши са-кѝндилѝ. А-фтѝората гудѝна ни-дадѝе буквѝрка – А, Б, В.
Тѝя и-фтѝората гудѝна, яска нѝ-го свѝрши скѝйлето. Ни-дадѝе ут-
първо уделѝйне читѝнка, ѝма нѝ-го свѝрши скѝйлето. Дѝйде Гѝрѝя,
затвѝриѝе. А-пѝк за-църквата. Скѝйлето бѝше тѝка, тѝму бѝше на-
ѝдна пѝнда църквата. Бугѝрцка църква имѝше и-бугѝрцко скѝйле
имѝа:ме. И-гѝрцка църква имѝше, гаркомѝнцки фамиљѝ: имѝше, ед-
найсе кѝшчи бѝе. Бугѝрте, демѝк нѝя македѝнциѝте, имѝа:ме двѝйсе-

тѝна кѝшчи, бѝе. Тѝя нѝ-знае-е гѝрцки. Македѝнцки си-губурѝ:ме,
бугѝрцки.

Изѝрто и-Кѝстур ни-бѝе блѝзо. Су-гемѝ: (*земѝя* 'лодка') удѝ:ме
на-пѝзар. Вѝни-се, кѝчи-се на-гимѝята, ѝй на-Кѝстур на-пѝзар. А-
лѝтото, прѝлетта за-Вилѝгден, вѝни-си кѝй магѝре, кѝй кѝн, ѝй-си на-
Кѝстур, пѝзарвай-си. Кѝн имѝа:ме, магѝрка имѝа:ме, вулѝдо, крѝви
имѝа:ме. Нѝйвѝе имѝа:ме. Тугѝ бѝме задѝно са-дѝвѝрѝята, мѝли бѝе дѝвѝ-
рѝята. Яска бѝше мѝада. Мѝжи имѝа:ме стѝ-пугѝчи имѝйне (*пѝгон*
'декар'). Сѝтне се-раздѝли, са-пудѝлѝ:ме сѝтне. Шѝд-садѝ:ме? Мѝсир,
пѝчинѝца, ѝчмен, шѝ-не садѝ:ме. Бѝстан садѝ:ме, имуѝици (*имѝнѝк*
'дния'). На-Черѝшница и-велѝе либиѝици, пу-гѝрцки карѝуѝи. И-
пѝпѝни, ѝми кѝ? Лѝзя имѝа:ме. Имѝше ѝдно дѝлго грѝзѝе, му-кажѝа:ме
гугуљѝна (*гугуљѝна* 'вид черно грозде'), цѝрно бѝше. Имѝа:ме ѝдно
миришлѝко, миришлѝко цѝрно грѝзѝе си-гѝ кажѝа:ме. Лузѝици нѝя
немѝа:ме да-ти-кажа. Имѝе дрѝти ут-сѝлото. На-трѝгус (*трѝгус*
'гроздобер') удѝ:ме да-трѝгѝсваме (*трѝгѝсвам/трѝгѝсам* 'прибирам
докрай гроздето'). Сакѝше да-си-й-напѝлѝнѝме бѝчките грѝзѝе дѝма,
дрѝгѝото шо-установка – на-гимѝята и-на-Кѝстур гу-прудава:ме. На-
трѝгус ѝйме да-гу-бѝриме сѝчко грѝзѝе, за-да-гѝ клѝйме на-бѝчките.
Кѝ-о берѝ:ме? Гу-берѝ:ме са-тѝовар, нѝли на-магарѝня, са-кѝни, са-
магарѝня, са-кушѝви, са-кѝш гѝлем гу-берѝ:ме. И-ут-тѝя, и-ут тѝя
стрѝана пѝлни грѝзѝе кушѝвите, стѝ-ѝчки да-ѝме. Магарѝнята си-и-
туварѝа:ме, си-гу-правѝ:ме вѝно. Си-установка грѝзѝе на-кѝци (*кѝца*
'трѝстика') на-тѝвано. Сакѝше да-си-гѝ клѝйме за-зѝмѝата. Да-
напѝлѝнѝме кѝпѝви (*кѝпѝл* 'делѝа'), пѝлни грѝзѝе на-трушѝя. Са-вѝно
си-гѝ наливѝа:ме, да-ѝиши! Кѝ-е прѝйме трушѝята? Сакѝше да-си-гѝ
удбѝриме да-нѝма сѝво, цѝрно, скапѝно грѝзѝе. Гѝйло да-нѝма.
Грѝзѝето сѝтне гу-клава:ме на-тѝвано. Ке-сѝди ѝден мѝсец да-
пувѝни. Гу-клава:ме на-кѝци. Кѝци знаѝш? Нѝя тѝвѝнте са-кѝци и-
правѝ:ме. Кѝците и-плѝтѝе, и-чинѝе. Сакѝше да-си-гѝ клѝйме на-
тѝвано да-сѝй ѝден мѝсец, да-се-пувѝни грѝзѝето. И-да-си-гѝ зѝмме,
да-гѝ измѝсе, да-си-гѝ нарѝдиме на кѝпѝно. Да-гѝ напѝлѝнѝме и-да-гѝ
установка. Да-му-клѝйме сѝнал. Сѝнал да-му-клѝйме удгѝре, да-дѝй
да-стѝни блѝго кату-шѝкер. Са-вѝно си-гѝ наливѝа:ме, са-вѝно, ѝма
прѝд-да стѝни вѝно, са-блѝго-вѝчно, са-мѝст (*мѝст* 'гроздов сок').

Вѝното ке-бѝ блѝго у-бѝчка. Ке-прутѝчиш кѝлку вѝно сѝкаш,
за-да-сѝ свѝриш пѝкмес. Ке-свѝриш пѝкмес, на-вѝчѝрата ке-гѝ
установка. На-утрѝта дѝн ке-стѝниш, ке-гѝ прѝцѝдиш пѝ вѝното. Пѝ
ке-си-гѝ клѝш на-кѝтѝлѝ, аранѝя, тѝ шу-ѝмаш. Вѝно спрѝти пѝкмесо.
Сѝга ке-бѝ пусѝчѝно ут-пѝпѝлта. И-ке-вѝри, вѝри, ке-фѝти да-са-
дебѝли. Кѝ-ке-се зѝбѝли, ке-си-гѝрѝниш, ѝко си-гѝрѝниш пѝкмес бѝс-
тѝкѝва. Ке-си-гѝ устѝш мѝлко, ке-си-клѝш на-ѝдно гѝванѝшче

(гаванџиче 'малка делва') малџо, ке-гџо напџлнџш са-тџкџва. Тџкџвата варџена нџтре на-тџ. И-сџтне ке-си-гџо клџш на-тџ да-варџи, варџи тџкџвата и-ке-гџо изџвџдиш. Кџа-ке устџни, ке-си-гџо субџериш на-гаванџозите. Кџе-се здебџели, ке-фџай (започне) да-са-дебџели, и-тџа кџрата ке-а-издџупиш са-фуркџета (фуркџета 'безопасна игла'). Ке-а-издџупиш сџмо на-џдно мџсто. На-гаванџозо и-кџпак, кџрџпа озгџора ке-му-клџш, да-нџ-о•й нџшчо озгџора. Ако нџма кџпак, кџмен, плџча ке-му-клџш.

Краџи Мџрко уд-Бџтуља шчџл, шу-са-прџви брак на-Пуздџвишча. Утџаму тџй са-скџчи на-кџно и-лџтна, кџцна нџтре на-селџото при-бракџо. Таму му-кџза на-сватџвите : „Тџргате-се настрџна!“ Сџџе ут-кџно, е-крџна нџвџстата, е-кџчи на-кџно и-лџтна, избџџга, утџде на-Бџтуља.

ЧЕРЕШНИЦА

Разкават Теодота и Стефан Шклифови,
родени през 1904 г.:

Кџџа и покџџнина

У-кџкџата са-влџгџва ут-пџрта, велџ:ме и-у-кџшчата. Пџртата е-пџ-гул•ема уд-врџтта. Су-дџџе-по•ли (пџла 'крило на порта') е-правџена за-да-мџжи да-влџзи тувџрџн кџн су-жџто нџтре. Прет-пџртата џма прџк. Прџго са-прџви уд-здџрџво-дџ•рџво – дџл или-бџка, кџй ка-џма. Ут-пџртата са-влџгџва у-путрџмо (пуптрџм 'антре'). Пуптрџмо пџ-ра•но бџше мџзан су-цџџрџџена зџма. Ут-пуптрџмо са-џди на-дџлнатџ удџа, сџба (сџба 'дневна стџя') му-кџџваме и-у-кџрало. Ут-пуптрџмо џма скџла за-чџрџдако. Чџрџдако е-нџт-пуптрџмо, ут-шчџџи-е. Ут-чџрџдако (чџрџдак 'антре на вторџя етаж') са-влџгџва у-гџрните удџай. Еднџ удџа џма бес-џджак, му-кџџваме дџвџна (дџвџна 'лџтна стџя'). Тџ-е за-гџсти за-лџтно-вре•ме. Дрџгите удџай џме џджак, са-пџлзве и-зџмно-вре•ме за-спџџне и-за-гџсти пу-именџшчата. Кџга гредџа гџсти, зџмнатџ удџа са-пустџлџваше су-нџви веленџџна и-џлџки (џлџки 'ален') велџџџна на-башџвите (бџш 'централнџто мџсто от дџвете страни на огнищџто в дџвџнатџ') и-убџви чџрџи на-кџто. Зџмнатџ удџа и-сџбата џмџа џджак. Натрџџнатџ (натрџџен 'вџтрџшен')

Семейство Шклифови: баща Стефан, майка Теодота
и синовете им Георги и Благой, с. Черешница, 1939 г.

страна пуд-оджако долу се-кажва кланик. Таму са-пали дгано. А-окул закул кланико са-вели угнишче, уд-двете страни ду-угнишчето и-стисо (*стисе* 'зид') – баш. Угнишчето е-пуслио су-камейна и-су-царвена зема са-мачка. На-старо-време забесваа сивджир на-оджако. На-сивджиро забесваа г'ум, котъл, котле вода да-са-топли. На-угнишчето клавѝа г'рне и-си-варѝа манджа. Свичко варѝа у-г'рне. Ако-беше месо, гу-праклавѝа (*праклавѝам, пракладѝа* 'пре-хвърлям, слагам от един съд в друг') у-бакарѝено тивджѝере су-прѝс, су-крѝмит, су-патѝти, зѝлка. Тивджѝерто гу-клавѝа на-пирѝстѝа, му-велиме и-перустѝя. Сѝга гѝре-до-му, цѝли ѝме ашчалѝци (*ашчалѝк* 'кухня').

Амбаро нѝши са-наодва мигѝ чѝрако и-пугрѝмо. Тѝ-е су-дѝе прагрѝди. На-еднѝта прагрѝда клавѝа:ме ѝрш, на-дрѝгѝтата пѝчка илѝ пчинѝца. Ъмбаро долу бѝше пугкрѝнат (*пугкрѝнат* 'повдигнат'), имѝше празно-ме-сто. Таму клавѝа:ме купѝчки, мутѝки, дикѝли, дѝржалѝни (*дѝржалѝние* 'дрѝжка на инструмент'). Амбаро на-чѝрако имѝше калѝци, а-долу имѝше вратѝички (*вратѝичка* 'вратичка') су-лупѝтки. Вратѝичките на-дѝете страни имѝа шѝички (*шѝичка* 'малка дѝска') дѝрвени и-у-нѝ: влегѝва лупѝтките. Ъмбаро ут-трѝте страни бѝше стѝс, суватѝсан (*суватѝсан* 'намазан') су-вар и-пѝсук, за-дѝн-вле-ве глѝфци (*глѝфец* 'мишка'), ѝма пѝ намерѝва нѝчин да-влѝзе. На-странѝа мигѝ-ѝмбаро и-скѝлата жѝнте и-дѝржѝа мѝтлите и-лупѝтта за-метѝйне.

На-замѝничко-време (старо време) душеменишчѝата и-правѝе су-кал и-са-велѝше к'т. К'тѝо гу-мачкѝа на-нидѝлѝта еден-прѝт су-царвена зема. Душѝмето гу-правѝе су-ремениѝри (*ремениѝр* 'дѝлга, гѝнка гредѝ') илѝ су-шѝци. Над-нѝ: удгѝра клавѝа царвена зема, зѝмѝта да-е-топло. ѝма туплѝна нѝ-се знаѝше, заш-удѝлѝе бѝя мѝдогу гулѝми и-тавѝни немѝа. Удѝдолу бѝше к'тѝо, удгѝре чѝтията. Кѝга дуѝше северо и-снѝк влегѝнаше нѝтре. У-стѝратѝа нѝша к'шѝча ѝмбаро бѝше ут-удѝата долу у-кѝрало.

Цѝли-кѝ-шѝци имѝа керѝлиѝ. Тѝмельѝо на-кѝкѝята су-сѝф-сти-с гу-правѝе, а-ѝгаре су-кал и-камейна. На-мѝтро, мѝтро и-пѝл на-стѝсо му-клавѝа бѝкуви пѝси. Кѝките бѝя на-дѝе душеменишѝа и-узѝдолу ѝзба. Сѝки удѝа имѝше пу-трѝ, рѝтко и-чѝтири пивдѝѝери су-скрѝстѝени жилѝа, да-на-мѝжи да-влѝзи чѝпак. Пивдѝѝерките бѝя пу-дѝе крѝлия су-дѝжѝа. У-стѝратѝа к'шѝча едни пивдѝѝери су-вратѝички бѝя. Чѝрачѝ-нѝ-те на-пивдѝѝерте бѝя уд-бѝка повѝке. На-гѝрѝчко-време пѝртите бѝя су-сѝртѝр (*сѝртѝр* 'вид резе') нѝтре. Г'рѝни-го сѝртѝро и-нѝкуй на-мѝжи да-влѝзи. Сѝки удѝа ѝма пу-чѝтири кѝушѝи. Вѝтите к'шѝчи бѝя суватѝсѝни, намазѝни су-кал и-су-бѝла-зе-ма и-мачкѝа. Нѝвите к'шѝчи на-нѝшо-време и-суватѝсѝа-ме су-вар, пѝсук и-пуздѝрка

(*пуздѝрка* 'конопена пѝва'), дрѝбна пѝва ут-кѝнуп. Сѝтне стѝсѝйте и-варѝсѝа жѝнте. Пивдѝѝерте удѝг'тре и-правѝе кемерѝи: (*кемерѝи* 'сводообразен'). Сѝки удѝа имѝше пу-ѝдѝян дѝлап у-стѝсо нѝтре направѝан. Кѝй сѝкаше, си-правѝеше и-масѝндри (*масѝндра* 'ракла, мѝндѝр'). Нѝя немѝа:ме направѝе. Тавѝнте и-правѝе:ме су-шѝциѝи шарѝни. Шѝциѝите и-шкрѝпѝа (*шкрѝпѝам/шкрѝпѝа* 'праѝя орнаменти вѝрху дѝска'), рѝзѝни и-правѝе. На-стрѝде тавѝно и-вѝйка шѝрба имѝше. Нѝшѝо-та-ван гу-нашѝра дѝчо уд-Блѝца. Шѝциѝите и-клавѝа навѝяѝти (*навѝяѝти* 'застѝващи се една с друга дѝски, мѝндѝрме') – мѝндѝрмѝ, дѝ-се дѝйрка. И-на-трѝдите и-закѝваа за-гѝрнѝто душе-мѝ. Па-шѝичѝи клавѝа над-грѝйте. Пѝ-рачѝно нат-шѝциѝите клавѝа кѝл и-к'т му-велѝе. Жѝнте сѝки сабѝта гу-мажѝа су-царвена-зе-ма. У-удѝата влегѝа:ме пу-чѝраѝи, дѝн-го кѝпаме к'тѝо. Душеменишчѝата на-удѝлѝте, шу-се-к'тѝо окул закул, ѝме г'рѝвѝзи ут-чѝмуви сивабѝруви шѝци. Сивѝбѝро (*сивѝбѝр* 'вид бѝл носкосмолѝст бор') е-кату-чѝм, ѝма е-пѝ-бѝл ут-чѝмо и-нѝма тѝлку смѝла. Ду-угнишчѝето навѝло и-надѝсно се-башѝвите. На-башѝвите сеѝя старѝте, навѝлѝни (*навѝлен* 'облегал') на-г'рѝниѝа (*г'рѝниѝа* 'вѝзгланѝница') зѝмѝта си-туплѝе на-дѝно. Дрѝтите сеѝя на-стрѝдѝно-к'тѝо, послѝан су-ругѝзѝна и-чѝрга узгѝра. Оджако ѝма и-бѝре (*бѝре* 'издадена поляца над огнишчѝо'). Бѝрето е-кат-пулѝца, пудѝдѝна нѝдру уд-оджако. Таму е-дѝржѝа гѝзувѝта лѝмба и-дрѝги дрѝбни нѝшѝа. Бѝрето ду-дванѝйста, три-нѝйста гудѝна гу-правѝе су-шѝци, намазѝни су-кал. Сѝтне за-пѝ-сала-м (по-сигѝурно) загурѝцките майстѝри фѝтия да-и-правѝе су-кирѝмѝи и-алѝчѝна (вид варѝник, камѝк).

К'шѝците и-правѝе майстѝри арѝнѝти уд-Елѝвуо на-тѝ-вре-ме. Пѝ-се-тѝне излегѝа майстѝри и-нѝши бугѝри ут-Стрѝбрано и-Загурѝчѝни. Нѝшѝа нѝва к'шѝча чѝтирѝнѝста гудѝна елевѝри а-на-правѝя. Нѝвата плѝмена трѝесе и-трѝета гудѝна а-направѝя стре-брѝщи.

К'ѝ и-правѝе к'шѝците?

Тѝмельѝе и-купѝа мѝдогу дѝлѝбѝки, нѝкуй усѝмдѝсе понти. И-правѝе су-сѝф-сти-с. Стѝсѝйте и-правѝе су-кал и-камейна. Вар клавѝа сѝму на-кѝшѝѝите и-на-пивдѝѝерте. На-стѝсѝите на-мѝтро и-пѝл му-клавѝа пѝси уд-дѝп илѝ бѝка, на-нѝ: ремениѝри (*ремениѝр* 'дѝлга' дебел прѝт, който се използва като пояс при строеж на стена с кал') му-кажѝаме. Поясо гу-крѝпи стѝсо. Чѝтѝе и-правѝе уд-бѝка. Дѝбо е-пѝ-здѝра-ф, ѝма немѝа:ме мѝдогу дѝп. Над-грѝйте му-клавѝа пѝтѝври (*пѝтѝвѝра* 'груба дѝска') бѝкови илѝ купѝни чѝмови шѝци. Чѝм у-нѝшѝа планиѝа, у-Вѝчо нѝма. Нат-пѝтѝвѝрите му-клавѝа кѝл да-стѝе кирѝмѝите и-зѝмѝата да-бѝ пѝ-то-плю. Кѝлта сѝкаше дѝс-исѝши, да-се-рѝни долу и-да-правѝи гѝт. Варѝта ѝм скѝпа бѝше, ѝм

трудно са-нуоеше. Немаше патийшча. Съму Сидувта къшча бeше правeна су-вър и-песук и-нема умриватъе. Сидувта къшча е-правeна су-фрeнци кирмиди. Тия са-вързе и-вeтър на-мoжи да-и-крeни, ниту глущитe мoже да-и-пракутнe (*пракутнoвам/пракутнa* 'прeобръщам').

Гoрe грeдитe влeгe у-стисo. За-стрeдa клaвe плoчи. Миги-чa-тията и-стисo на-крайшчaтa му-вeлине мyтли. Мyтлигe и-пълиниe су-камeйна и-кaл, дън-сe дзиркa (да нe прозира) и-да-нe-влeчтвa вeтър, снeк. Балкoни на-къшчигe малo лyгъгa правeя. Съму Чубa-бийкувтa кyкa имашe балкoни. Тa бeше на-трй душeмeйншчa, блйзу ду-нaшчa. Бeше направeна идниaстa гудйна. А-напрaй Миттo Чубa-бийкуф и-нaзa са-върна у-Амeрикa. Пoвникe у-сeлтo нe-стъчнa, зaшчo бeше фанaтик бyгърa.

Стaртe къшчигe пу-удайтe имaа камaри (*камaра* 'иззидaно дoлaнчe в стeнaтa бeз врaтa'). Камaритe бeя кaту-мaлки дулaпчйнa у-стисo направeни. Кoй сaкaшe, су-пeрдe и-пукривaшe. Къшчигe нa-чaтиятa имaа бaджa (*бaджa* 'врaтичкa нa пoкривa'). Бaджaтa е-кaту-врaтичкa, направeнa у-тшчйци, зa-дa-излeгнa чoвaк нa-чaтиятa дa-и-прaрдeднa кирмидигe.

Пут-сoбaтa уздлa имашe йзбa. У-нeя са-влeгвaшe уд-глaнaиятa (*глaнaия* 'дъсчeн oтвoр с врaтичкa нa пoдa'), шу бeше у-сoбтa нa-душeмeтo. У-йзбигe зймaтa пaгaти клaвaмe.

Сикигe къшчa имашe и-кeрaл зa-ядувийшчe (*ядувийшчe* 'хрaнитeлни прoдукти'). У-стaрo-врeмe нeтрe у-къшчaтa и-имaа и-пъндийлeтe (*пъндийлa* 'oбoр') зa-живoтнигe – зa-крaйни, кoни, мaгaринa и-зa-oфици, тия, шу-имaа трo. Си-и-имaа прeд-oчигe. Тугa: стрaшнo-бeшe ут-крaдeйнe. И-нaшчe вулoй ду-трeсe и-трeтa гудйна спнeя у-кeрaлo, и-мъскaтa (*мъскa* 'кaтър'). Лeтнo-врeмe цeлaтa къшчa мучувиинa (*мучувиинa* 'миризмa oт шкoч') мирисaшe. Кa-сe-върнa йс уд Арeнтинa, напрaй плeмнa су-пъндийлa и-прaвдaтa (*прaвдo* 'eдър дoбитък') пoвникe дoмa нe-спнeя. У-oднaшчa у-нeкeлкy къшчигe oшe и-държe прaвдaтa у-къшчaтa.

Нa-пoртaтa нa-нaдвурeжнaтa (*нaдвурeжeн*, -жeнa 'външeн') стрaнa имашe чукaлo уд-жилeзo. Чукaлтa и-купвaмe ут-Кoстур. Чукaлтo-e уд-двa-кyмaчигe (*кoмaт* 'пapчe, чaст'). Дoлнo кoмaт e-тaркa-вaлeст и-плъкaт (*плъкaт* 'плoсък'). Сa-зaкyвyвa зa-пoртaтa. Гoрнo-кoмaт e кaту-ръкa су-пърст, сa-зaкyвyвa нeд-дoлнo и-e-напрaвaн дa-сa-крeвa (вдигa), дa-сa-мърдa нaгoрe, нaддoлy, зa-дa-чyкa. Имa и-двe ръчкигe нaдpy нa-двeтe-пoчигe, зa-дaс-търгa (*търгaн* 'дърпaм') и-дaз-зaтвoрвa пoртaтa. Aкo кaтиятa (*кaтиянa* 'брaвa') e-рaсплaнa, уднaдpy клaвaмe кaтинaр, су-синджир гу-фaтвaмe зa-двeтe ръчкигe. Удигтeрe нoшнo-врeмe су-жилeзa a-зaтвoрвaмe пoртaтa. И-

двeтe пoли ут-крaо имaа дългигe жилeзa, искривeни нa-крaо, шу-сe-пикaвa у-другo жилeзo, нaпрaвeнo су-дyпкa. Стaртe-къшчигe бeя пpaвeни су-сиртър и-бeя пy-сaлaм.

Нa-стaрo-врeмe трo (мaлкo) лyгъгa имaа aшчaлъци (*aшчaлък* 'кyхия'). Гутвeя нa-сoбaтa o-oджaкo. У-нoвaтa къшчa aшчaлъкo бeшe мaлa пaйткa (*пaйткa* 'мaлкa cхлyпeнa пoстрoйкa') уднaдpy, зaлeпeнa ду-къшчaтa. Си-имашe oджaк и-угнйшчe. Нeкyй имaа удeлнo ут-къшчaтa – кoй кък имашe мeстo и-вaзмoжнoстe. У-aшчaлъкo имашe нoшвa, зa-дa-мeсe жeнтe лeп. Пoлицигe си-имашe, зa-дa-клaвe рaзни нeшчa. Лeтнo-врeмe свe (*свe* 'пoстoяннo') нa-aшчaлъкo сe-гутвeшe. Угнйшчeтo бeшe ширoкo, зa-дa-пeчe пити и-вoдa дa-тoплe у-гулeни кoтли. У-aшчaлъкo у-сeндук си-гу-държe лyгъгaтa лeбo. Eдни у-нoшвигe гy-държeя. Гу-пукривaа су-шчйци, клaдeни нa-дълж нa-нoшвигe и-цидйлo удзoрa, дън-сe пpaдeвa. Ситгa, рaшeтгa бeя зaбeсeни пу-стисoбитe. Пирустиятa, мaшaтa, кaциятa (*кaция* 'жeлeзнa лoпaткa зa прeнaснe нa жaр') стyeя нaстрaнa нa-угнйшчeтo. У-aшчaлъкo нa-стисo сe-убeсвaнa крънкo (*крънк* 'кръглa дъскa зa oбрaбoткa нa тeстo и тeстeни издeлийa') и-снйятa. Нa-снйятa му-вeлине и-сoфрa. Имaмe и-дългa синий зa-свaлбигe. Нa-нeя a-клaвaмe нa-грeдитe ит-чaрaдaкo. Бeшe дългa игд-двa мeтрa. Стулoвигe нeмaмe, нa-пърници нa-зeмaтa сeдeя свaд-бaритe, сeднaти пу-търци. У-aшчaлъкo имашe стулчинийшчa или стулoвигe, нaпрaвeни уд-бyкa, зa-дa-нe-сeдe нa-зeмaтa жeнтe. Тия, шу-бeя пpaвeни дoмa, му-вeлeмe стулoвигe, тия, шу-и-купвaмe нa-гърци кaрeкли (*кaрeклa* – гр. 'стoл'). Тaмy пърници нe-сe-клaвaмe. Нa-пyлицaтa сa-клaдeни мисyри, тинджиринa, тaвигe. У-кeрaлo и-държeмe кaчигe су-сирeйнe, су-мaс, су-урдa (*урдa* 'извaрa'), су-мeсo пyстърмa. У-други кaчигe зймaтa клaвaмe пипeрки тpyшчигe, прeсaл (*прeсaл* 'кисeлo зeлe'). И-крoмит вeнци зaбeсвaмe у-кeрaлo. И-лyкaнцигe тaмy и-клaвaмe нa-дрънгoвигe (*дрънк* 'дълг прът') дa-сa-сyшe.

Нa-стaрo-врeмe крeвaти нeмaмe, нити мaси и-кaрeкли. Спигe мe нaрeдeни нa-душeци су-слaмa. Сa-пукривaмe су-лужийци (*лoджик* 'oдeжлo зa спaнe') – вaлини и-кyзинaвигe. Имaмe и-юргaни, дyнeceни ут-чужинa. Сa-пукривaмe и-су-вeлeнцигe. Нa-пукрoвитe (*пoкрoф* 'пoкривaлo') нe-мy клaвaмe чaршaфигe. Глaвигe си-и-клaвaмe нa-вaлнeни пaрнийци. Нa-пaрнийчигe и-зглaвигe (*зглaвигe* 'възглaвицa') му-вeлимe. Спигe мe пу-дoлнигe плъчкигe, пу-гaшчигe и-фaнeли. Сeгa лyгъгaтa спигe нa-крeвaти и-су-чaршaфигe. Лeтнo-врeмe сeгa спигe су-кyвeрти (*кyвeртa* 'гoрнa кyпeнa пoкривкa'). Пy-дoбритe дeнa (*дoбритe дeнa* 'пpaзишничe') сoбaтa и-гoрнaтa удa и-пyстeлaтe мe су-вaлини вeлeнцигa и-oкyл зaкyл пу-стисoбитe клaвaмe вaлини, шaрeни пaрнийци. У-дивaнтa клaвaмe мaсa нa-стрeдe и-кaрeкли.

Гутвѐ:ме у-бакарѐни тевджерѐни и-су-земнѐни гарненѐишча. Питте и-пѐче у-цѐрѐшни (*цѐрѐнна* 'глинена тава') и-у-тѐщи. Питулѐйките (*питулѐйка* 'вид дебела палачинка') и-правѐ:ме у-питулѐйка (*питулѐйка* 'глинен кръгъл съд, в който се пекат дебелите палачинки'). Питулѐйката е-кату-мѐла цѐрѐшна, ѐма бѐз-вѐтки (*вѐтка* 'извѐшка'), рѐмна удзѐра, за-да мѐже да-са-правариѐве питулѐйките. Пурѐчно мисурте бѐа земнѐни. Дълбѐжките бѐа за-чѐрба саркѐна (*съркам/съркна* 'сърбом', саркѐна 'за сърбане'). Плитките мисури за-макѐна (*макам/макна* 'топвам', макѐна 'за топене') чѐрба. Цѐли ут-ѐден гѐлым мисур или ут-тава ядѐме. Кѐй бѐше страмлиф, уставише глѐдѐн. Тавите бѐа земнѐни и-бакарѐни. Пурѐчно ядѐ:ме су-дървѐни лажѐци. Не-пѐмна да-имѐше дървѐни чатленѐишча (*чатле* 'вилница'). На-гулѐмата лажѐца, шу-клавѐ:ме мѐнджа, цѐрпѐчка (*цѐрпѐчка* 'черпак') му-велѐ:ме. А-на-таѐ, шо-е-буравѐ:ме мѐнджата, буравѐчка (*буравѐчка* 'бъркалка') му-велѐ:ме. Солѐ за-гутвѐйне държѐ:ме у-дървѐна паница. Питсѐро у-кутѐже гу-клавѐ:ме, а-мѐслуто у-масалѐник (*масалѐник* 'съд за съхранение на олио'). Сѐлутѐ уд-бѐишките у-тенекенѐишча гу-държѐ:ме. Масалѐнѐко ѐ ут-тенежѐишча направѐн су-цифѐнче (*цифѐнче* 'чучурче') и-канѐче на-цифѐнчетѐ. Мѐже да-бѐй уд-ѐка или двѐ-ѐки. Имѐ:ме и-кѐтле (*кѐтле* 'хаванче') дървѐно, шу-тѐлѐ:ме у-нѐго лѐк су-тѐлѐчак (*тѐлѐчак* и *тѐлѐчало* 'дървен предмет, с който се чукал чѐсѐн и друго в хаванче'), му-велѐме и-тѐлѐчѐло. Дѐу-ти Кѐльѐ гу-имѐше правѐно четарѐнѐста гудѐна. Сѐм гу-исѐцѐрни (*исѐцѐрва/исѐцѐрна* 'издѐлвам дървен предмет') су-цѐрпѐло (*цѐрпѐло* 'вид нож за дѐлбаене в дърво'). Тѐ-с сѐвен дѐлу нѐш. Сѐ-имѐ:ме тѐган, тѐганѐче, тѐщиѐ, тѐщиѐчки, тѐви, тѐвиѐчки, паница земнѐна за-солѐи, кулѐнѐишча су-рѐчка (*рѐчка* 'дрѐжка') за-мѐнджа да-зѐваме на-пѐвната, кѐгле и-кулѐнѐишча. Прастѐтки (*прастѐтка* 'съд') за-вода бѐа : стѐмна и-бърдачѐвна (*бърдаѐче* 'бърдуче') земнѐни, гѐумѐй бакарѐни, бѐкла (*бѐкло* 'бѐкел') и-буکلѐнѐишча (*бѐкле* 'малък бѐкел') за-вода. Стѐмната имѐше сѐму ѐдна ѐста, а-бърдачѐто сѐ-имѐше ѐста и-цифѐнка (*цифѐнка* 'чучурка'). Мѐлите дѐца пѐяѐ ут-цифѐнката. Имѐ:ме ѐше рѐжан, дѐлан (*дѐлан* 'вид ламаринен съд за печене на кафе') за-кафе да-пѐчѐме, бакарѐна вудниѐца за-кафе да-мѐлиме, дѐжѐве, чайлѐк (*чайлѐк* 'чайник'), чѐши кафедрѐжѐцки, чѐши за-чай, канѐти земнѐни и-ут-скѐло (*скѐло* 'стъкло'). Пурѐчно су-пагѐрѐчѐ рѐкѐйя пѐ:ме. Вѐнѐто гу-пѐ:ме ут-канѐтта земнѐна. Ке-пѐше ѐдѐйно, пу-нѐго дрѐгѐто. Чѐши немѐ:ме. Уд-ѐста на-ѐста варѐше па-гѐрѐчетѐ су-рѐкѐйя и-канѐтта су-вѐно. Сѐга са-угулѐми работѐта. Сѐму су-чѐши са-пѐе и-вѐнѐто и-рѐкѐйята.

Мѐнѐгу прасѐтки държѐ:ме у-кѐрало. Забесѐни на-стѐсо стѐяѐ крѐнѐк, сукаѐла (*сукаѐло* 'точилка') иѐт-крѐнѐго, сѐта, рѐшѐта, дър-мѐни. Рѐшѐтта бѐа разлѐични. Имѐше дърман су-пѐ-гулѐ:ме дѐпки за-пѐчка да-цѐйме, надѐвна плѐва и-дрѐга гѐт. Имѐше дрѐк дърман су-пѐ-маѐли дѐпки за-ѐриѐта. Ъриѐта са-дърмуниѐвѐше, надѐвѐше дѐлу на-гѐмнуѐто, а-у-дърмано уставише гулѐмата плѐва и-класѐта. Разлѐични бѐа и-сѐтта. Имѐше купринѐно сѐто за-цѐйне на-бращѐнуѐто за-пугѐчи и-пѐти. Уд-нѐго нѐ-падиѐваѐа цѐлите трѐци. Су-рѐткуѐто сѐто цѐяѐ жѐнѐте бращѐно за-лѐп да-мѐсе. У-кѐрало стѐяѐ бѐчки за-вѐно, кѐци за-тѐрѐчко сирѐйне (битѐ обѐзмаслено сирене) за-мѐсо пустрѐрма, за-пѐпѐрки трушѐя, за-прѐсал, кѐче су-зѐмно-млѐ:ко (*зѐмно-млѐко* 'мляко, приготвено предимно на парна баня в средата на есента, което се запечатва с овче масло и се консумира през зимата'), гаванѐни пѐ су-млѐко, тѐникѐнѐишча су-сѐнѐчко сирѐйне (*сѐнѐчко сирѐйне* 'саламурено бяло сирене') за-прудѐвѐйне. У-кѐрало стѐяѐне и-мѐтката (*мѐтка* 'буталка') су-чурѐлуѐто (*чурѐло* 'бутало'). Зѐмната у-кѐрало и-забесѐ:ме и-гулѐмите кѐлѐкѐшки, шу-му-и-клавѐ:ме на-ѐгѐните (*ѐгѐч* 'скопен овен') лѐтѐно и-камбѐните, шу-му-и-клавѐ:ме на-ѐрѐците (*ѐрѐц* 'скопен козел') – скупѐците (*скѐпѐк* 'скопен козел') лѐтно-врѐме. Камбѐни са-вѐле гулѐмите двѐнѐци. У-кѐрало гу-държѐ:ме и-тѐлѐчѐко (*тѐлѐчак* 'дрѐвѐник') за-мѐсо. Тѐлѐчѐко бѐше направѐн уд-гѐзар (*гѐзар* 'дѐнер') уд-бѐка. Бѐкувѐто дърво уд-гѐзар е-нѐй-здравѐно. Тѐлѐчѐко е-търкавалѐст. Дѐвѐлиѐната завѐси уд-дѐбилиѐната на-бѐката. Сѐтарѐ за-сѐчѐйне на-мѐсо гу-забесѐ:ме на-стѐсо у-кѐрало. Таму и-забесѐ:ме и-бѐлтѐите (*бѐлтѐя* 'брадва') и-скѐпарѐ (*скѐпар* 'тѐста'). Кѐсите и-клавѐ:ме на-чѐрдако на-грѐйте. Аранѐ-те (*аранѐя* 'голям котел с държики отстранѐи') и-кѐтлите пѐ у-кѐрало и-клавѐ:ме на-забесѐлка (*забесѐлка* 'закачалка') зѐмно-врѐме и-вѐнѐци крѐмѐнт забесѐ:ме. У-кѐрало имѐше и-дървѐно сендѐче за-лѐп. Имѐше и-камѐри, дрѐбни нѐшча клавѐ:ме у-нѐй : – на-кѐй сѐндѐжѐр, на-кѐй кѐркѐлѐй (*кѐркѐлѐй* 'халка, която се слага на зурлата на прасѐто'), на-кѐй рѐзѐя (*рѐзѐя* 'рѐзе'), на-кѐй кѐлѐч расѐпѐн, на-кѐй ѐлка ут-кѐсте, на-кѐй чѐкан (*чѐкан* 'чук'), на-кѐй мѐстриѐта и-дрѐги нѐшча. Таму държѐ:ме у-вѐтку мисур шѐйки (*шѐйка* 'гвоздей') и-перѐйѐна. Таму и-държѐ:ме и-нужѐйте. Имѐше нѐш за-лѐп, касѐпѐцки-нѐш, чѐки-, лепѐтиѐна (*лепѐтиѐна* 'нож без дърѐжка'). Лепѐтиѐна е-нѐш бес-чѐклен (*чѐклен* 'дрѐжка за нож'). Ножѐвите имѐ сѐк (*сѐк* 'острие') и-нѐр.

На-стáро-време цели пльáчки жéнтé и-правéа дóма. За-дóлните пльáчки ткаея плáтно. Съму за-мъшките гáшчи плáтнута бéше димитно – су-четири пийщи ткаею. Тò бéше здравó и-дибéло. И-яе им нусéно таквйя гáшчи. Кòга бé яс дéте, стáрите бáби не-нусéя гáшчи. Ублеквáа дълга кушóли ду-пéтте. Къ фатйя жéнтé да-нóсе фустáни, нусéя и-гáшчи. Рóфето (*рóфе* 'облекó') се-смéна пу-вастáйнето трéта гудйна. Тéта Свйа ко-са-мъжи у-Олишчя за-Кузо Саладрóф, бéше су-фóстан ублечéна. Тò бéше каму-дэвéтта, дэсéтта гудйна.

Къ-се ублеквáа мъжите на-тò-време? Гáшчите бéа димитни, шалвáрте бéа уд-думáшен шáк. Ут-кулéнта на-óдулу клáшни (*клáшни* 'навушчя') клавáа, валиéни. Клáшните бéа дълги утпут-кулéнта дýра глвúзните (*глвúзен* 'глезен'). Су-кòпци (*копци* 'телен кончетя') са-закупчвáа. Дóлу учрédи бéа мáлко пуптушéни (отпуснати). За-прецòта (*прецòта* 'красотя') клáшните и-гайтáни имáа. Лéто и-зйма валиéни чурáли нусéя. Нékýй нусéя и-гурáй: (*гурáй* 'дулама без ръкави'). Уздóра ублеквáа фанéла валиéна, нат-нэя кушóлыа ут-плáтно. Плáтнута жéнтé гу-ткаея дóма уд-вътук памбóчен (*памбóчен* 'памучен'). Вътóку гу-купвáа уд-еврéите у-Кòстур. Нат-кушóлыата ублеквáа интерйя, или éлек. Интерйята е-кúса кату-éлек, áма су-ракáви. Стáрите съму пийщи (*пийщи* 'цървули') нусéя ут-кòжа. Фáши (*фáша* 'специално обработена кожа за цървули от гърба на прасе или вол') купвáа ут-Кòстур, или дóма си-правéя ут-кòжата на-гърбо на-бише или вол. Едни купвáа пийщи ут-киселé (*киселé* 'гъон') су-прòки – клинци уздóла. Пийщите са-правéа óкул зáкул су-упúти (*упúти* 'рэмък, приспособен към цървулите, за връзване на връвта'). Упúта-е рэмче у-дúпките на-крáо на-пийците. Пупúтте са-върве върците.

Къ-се ублеквáа жéнтé? Пу-вастáйнето са-мéна и-жéнцукто рúво (*рúво* 'облекло'). Млáдите фатйя да-правéа фустáни су-ърки (*ърка* 'ръкав тип буфан на рамото') и-ракáви. Стáрите староврéнцко нусéя: кушóлыа дълга ду-пéтте, бéла кату-млéко. Удгòра ублеквáа гурáйя валиéна су-гайтáни царвéни, нашарéна. Зймó-време над-гурáйите клавáа ласаници (*ласаник* 'домашно вълнено палто без ръкави'). Тйя бéа валиéни су-мнóгу шарáнила (*шарáнило* 'шарка') уд-гайтáни. Бáбите нусéя бéли кърни и-зйма, и-лéто. Млáнте лéто нусéя дулйбéни (*дулйбен* 'вид бяла гънка забрадка') су-муниста óкул зáкул. Накòй бáби нусéя и-шмий: валиéни. Шмийте за-бáбите бéа църни, а-за-млáдите – царнадики су-вэйки. Пú-се-мтие на-кърштите му-пумйна мòгата и-стáрите нусéя съму църни шмий. Кòга бéме дéца, бáба

Малйна Шкémбува, бáба Лекувйца Джóджува, Кòчувте бáби, Петревйцките и-дрúги бáби нусéя бéли кърни. Нáшчя бáба Шòфка нусéше съму църня шмий, зáш жайлвáше за-чúпата-му Султáна. Стáрите жéни зймата нусéя и-интерй: су-бъбек (*бъбек* 'памук') пувастéни и-кусалиня (*кусáлийе* 'вид елек с ръкави'). Кусáлийето е-су-ракáви, кúсо кату-éлек. Млáдите ублеквáа пòлки (*пòлка* 'вид елече'). Пòдките нéме ракáви. Тйя са-шнэя уд-алскáто купéно валиéно бáсмо. Удйтрé му-клавáа áстар. Удйáдру бéше везáна су-гайтáни. Пòдката е-ду-пулвинáта, затò му-вéле пòлка. Едни жéни нусéя и-табáре (*табáре* 'вид женско дълго палто, подплатено с кожа'). Табáрето е-дълго жéнцко пáлте, пувастéно су-кòжа. Пú-буга-мтие нусéя и-пальúш (*пальúш* 'астрaганено палто'). Жéнтé нусéя дълги валиéни чурáни, стáрите църни, млáдите шнвéсти бéли, на-глэзните на-върó на-пéтте су-царвéни, зелéни, жълти и-сини клéтки (*клéтка* 'бримка') кату-вэйки плетéни. Жéнтé на-работáта удéя су-пийщи. На-дòбрите днóви су-скарпийня (*скарпийня* 'вид обувки'). Скарпийнята бéа купéни или пурачáни на-мéра чéли. Дóма клавáа пòдфóли, или калéнци (*калéнци* 'пальми'). У-Блáца на-калэндците валиéни (*валéни* 'пальми') му-велéя. Жéнтé, кòга рабугáа дóма или на-нйята, си-клавáа бéли прапáшици (*прапáшик* 'вид дълга и широка престилка за работа'). Прапáшиците за-месéние лéп бéя су-гарлэшкя (*гарлэшкя* 'огърлие'), преку-тйло са-клавáа и-са-варзвáа уздáди су-върци. Прегáчите бéа царнадики, валиéни ут-пулвинáта надóлу, и-нусéя стáрите жéни. Чúпите млáди, шнвэстите клавáа прустéли (*прустéла* 'празнична престилка от купен плат или кадифе') и-прапáшици бéли, шарéни. Прустéлите са-правéа ут-купéно бáсмо, или ут-кадифе за-дòбрите дéна. Пу-празниците жéнтé на-глávата клавáа влáшски шмий: Тйя бéа валиéни, църни су-рэси (*рэса* 'ресна') и-су-жълта-шарба (*шарба* 'шарка'). Чúпите прес-пулвинáта клавáа бéли ставáлки (*ставáлка* 'вид колан от басма, който се връзва'). Нар-рэти за-прецòта нусéя пърстéни и-билицидйт, на-úшите убéтки (*убéтка* 'обица'). На-чупенийшчята óше мáли му-и-дупéя úшите, му-пунинвáа царвéно, купринéно конче. Гу-държéя дурда-му пáдни стрóпу. На-гúшгта клавáа нйза парúльки – ниватйки или флурйни. Клавáа и-бисйри. Чúпите, дурде-се мòмй, нé-клавéе флурйни на-гúшта. Клавé съму бисйри и-игльчки за-прецòта.

Къ-се ублеквáше шнвэстата? Кòсата е-правéше буфáнта (*бухнала* нагоре, фр.) Засúкан тéлий клавáше на-глávата. Си-е-плаварунувáше кòста нът-те-льó Ушрédи ставáше буфáнта, уздáди туфка (*туфка* 'китка') растресéна. Нйт-те-льó клавáше бéл-вечнчд сургúчи (*сургúч* 'вид украшение, булчинско перо'). Утегáнтне пá сургúчи су-рáзни цвётóви. На-úште убéтки. Нáй-уздо-лу ублеквáше

бѣла кушѣља платѣна. Нѣт-кушу*лѣта царѣвна фѣста. Нѣт-фустата си-гу-ублѣкѣнаше нивистинѣцко фѣстѣн ут-купринѣна щѣфа (*щѣфа* 'плат'). Фѣстано на-цвѣт бѣше утворѣно сѣн су-вѣйки, пѣ сѣни. Прѣгачо бѣше пѣ ут-тѣ-щѣфа, су-шириѣйна и-тѣнѣли, и-рѣси направѣн. Чурѣште бѣа бѣли, валѣни су-шарѣни вѣйки на-глѣзните, на-вѣро и-пѣтѣ. На-нѣште убавѣше скарпѣйна аласѣти. На-пулу-винѣта клавѣше бѣла ставѣлка. На-кѣро си-клавѣше тѣловѣн на-глѣвата и-дѣлга цѣпа (*цѣпа* 'було'). Пѣд-рѣщи дѣржѣше шарѣна шимѣя. На-гѣшта си-клавѣше гѣрдѣн ут-флурѣни и-бисѣри.

Народен обичай, изгълняван от девойки в деня на Свети Дух и Света Троица

Разказва майка ми:

Пѣрв-Ду: (*Пѣрв-Ду*: 'Свети Дух') бѣше тѣжук прѣзник. Нѣту урѣме, нѣту дупѣме (шѣхеме), нѣту за-дѣрна удѣме. Имѣше адѣт нѣя чѣпите да-носѣме царѣвна зѣма уд-Вѣрбата и-Вирѣвѣята за-церѣпни (*церѣпна* 'крѣгъл глинен сѣд във форма на тѣпсия'). Е-носѣме на-Гѣља, му-тѣрватѣ вода и-буравѣме (*бурава* 'бѣркам') су-мутѣки. Сѣтне е-газѣме су-нѣште да-са-страбѣта ѣрно, да не-пѣке церѣпните. Нѣя горномѣлките а-газѣме царѣвѣта зѣма у-Гѣља, а-долномѣлките на-Пѣцѣво:то гѣмно ду-рѣката. Едѣн кѣп газѣме сѣдум, ѣсум чѣни су-бѣси нѣдѣи. Скукѣме су-рѣт су-еднѣта нѣга. Гу-берѣме на-кѣп и-пѣ скукѣме. Царѣвѣта зѣма сѣка многу газѣвѣе, за-да-нѣ пѣка. И-дѣругѣо дѣн пѣ а-газѣме. На-ситнѣнѣта су-замизѣни ѣчи нусѣме вода у-ѣстата ут-трѣ-чѣжми и-су-ѣстата а-пѣрскѣме царѣвѣта зѣма и-пѣ а-газѣме ме скѣкни – клѣкни. И-ѣдна и-вудѣше на-чѣпите су-упулѣни ѣчи. Дѣцѣта на-фатѣва да-ни-ѣ-утѣвѣре ѣчите. И-ѣко нѣ-ѣ утѣврѣна, пѣ са-варнѣва:ме за-вода. Дѣругѣо-дѣчн бѣше Сѣти Тройѣца. Пѣ нѣ-рабѣута:ме, пѣ удѣме да-а-газѣме царѣвѣта зѣма за-церѣпни. А-делѣме прѣд-да-се трѣси сѣчѣто да-зѣидѣи. Прѣд-да-а-раздѣлиме царѣвѣта зѣма, двѣ-трѣ валѣки (*валѣка* 'крѣгъл кѣс от нещѣ, косто се подава на такава обработка – кѣлѣцано месо, глина и др.') и-фаргѣ:ме висѣко наѣгаре, ѣко паднѣващѣум на-зѣмата испукѣва, трѣбѣше ѣше да-а-газѣме зѣмата. А-ѣко нѣ-испукѣва, а-делѣме нарѣмно за-пу-двѣ – трѣ церѣпни на-чѣпа. Церѣпните дѣма и-правѣ:ме, и-мазнѣ:ме (*мазна* 'обработѣвам нещѣ така, че да придѣбие гладка форма') и-му-правѣ:ме вѣтки (*вѣтка* 'изѣвитата част на нещѣ'). Церѣпната е-катѣ типѣя, сѣму уд-зѣма шо-ѣ. Питѣи, пугѣчи печѣме у-нѣи. Пѣйке пѣсни и-печѣме. Церѣпните и-клавѣ:ме да-са-

сѣше пу-удѣйте на-сѣнка пѣйке уд-мѣсец. Церѣпната ставѣше здѣрава кату-камѣни. Кѣга печѣме пѣта у-нѣа или пугѣча, а-нагурѣва:ме на-пирѣштѣи над-ѣгно дѣр-да-се зацарѣвени. Церѣпната а-завартѣва:ме на-зѣмата су-мѣша и-су-трѣпка. Питѣта а-слизѣнува:ме уд-бѣљѣдо (*бѣљѣт*, -до 'крѣгѣла дѣска за кухненски нужди') у-церѣпната). Удѣгѣра му-клавѣ:ме нагѣрдѣн сѣч (*сѣч* 'вѣршинѣ'). За-дѣсет – петнѣйше минѣти пѣтѣта бѣше гутѣва. Ут-церѣпната пѣ-на бѣљѣдо а-клавѣ:ме. Су-блѣдо а-клавѣ:ме на-синѣята и-дѣ:ме.

Кѣга нусѣме зѣма, вода и-газѣ:ме, свѣ бугѣрѣчки пѣсни пѣе:ме. Най-мно-чу е-пѣе:ме пѣ-пѣсна :

Да-пѣкѣши, мѣйко, да-трѣсѣши,
зѣшто ма-рѣди калѣша.
На-мѣжа да-ѣда за-вода
ут-тѣя пѣсти бѣкѣари.
На-мѣмур плѣча сѣдѣ,
ѣйко, рѣкѣя пѣѣа.
Прѣд-нѣи: си-мѣзе немѣя,
уд-мѣне мѣзе сѣкѣя,
да-ми-гѣ целѣѣе лицѣто,
лицѣто бѣло, царѣвѣо.

Разказва Лефтера Ристовска, с начално гръцко образование, родена през 1923 г., починала през 2000 г. Записът е направен на 10 август 1999 г. в с. Черешница:

[За-мѣйка шѣ знаѣш? Кѣ-избѣга:те ут сѣлѣто?]

Кѣ избѣга:ме ут-сѣлѣто? [Сѣдни-де!] Сѣтне дѣка ке-ма-нѣсѣш-де?: Дѣка ке-и-нѣсѣш нѣя? [Дѣма, за-слѣмен при-мѣне сѣкам да-и-ѣмѣм за-мѣйка.] У: нѣ-са*кам да-и-нѣсѣш дѣуждѣе (дѣругѣде). [Дѣка дѣуждѣе ке-та-нѣса!] Пули, су-мѣйка-ти избѣга:ме утѣу. Имѣше андѣри (партизани). Кѣлку са-наѣчи, шу-ѣскер ке-дѣйди и-ѣдна имѣше, Цвѣта а-велѣя. Тѣ нѣ-знаѣш, малѣчко бѣше. Дѣйде и-ни-вѣли : „Бѣгайте дѣругѣрки, ѣскеро ке-влѣзи, ке-ва-кѣли, ке-на-бѣси“. Рѣзбра? И-шѣ-вѣлиш, ѣдни нѣ-избѣга*я. Кѣй нѣ-избѣга:я – двѣ, трѣ старѣи. Бѣба-тѣ Кѣча нѣ-избѣга, вѣ Дѣнка Пѣпуна нѣ-избѣга. Кѣй-дѣрук, тѣта-Лѣѣна Шѣмува, на-Фѣна мѣйка-му, избѣга. Мѣйка-ти избѣга, зѣдно су-нѣс бѣше и-дѣу-ти Кѣљѣо. И-Плѣѣстѣувите избѣга. Стѣрко пѣно избѣга. Иѣнѣцѣ Шкѣмѣбува си-утѣде у-Кѣстѣр. И-Бурайѣца Шкѣмѣбува у-Кѣстѣр. Сѣтне, шу-вѣлѣши, си-и-звѣме правѣдѣта. Дѣйна бѣше, спѣ:ме у-Изѣрѣцѣто, гѣре на-Вѣчо. Сѣтне утѣму на-зѣва, на-дунѣсѣя у-Бѣпчѣр. Сѣтне у-Жѣљѣво, уд-Жѣљѣво у-Гѣрман.

У-Герман и-у-Жельува седо:ме два, три мисѣци. [Оѣците шѡ-и правѣше дѣдо Кольо?] Андѣрите и-заверѣя (*заверѣям/заверѣя* 'закарвам'), и-кулѣ, и-ядѣ. И-вулѡйте, шу-и-имѣ-ме нѣя, крѣвите пѣ-и-субрѣя. Кольто Пѣндуф сѣнки ки-и-дунѣсе у-Алабѣна, гѣд (*гѣд <гѣдмѣти 'уж'*) кѡга ки-си-дѡйме, да ни-ѣ-дѣди. Така уйдѡи. Той и-зѣла, и-изѣде. Му-вѣли на-пѣрвото мѡйѡ мѡмче (*мѡмче 'сѣпруг'*) сѣла уд-брѣт : „Ѧбре, нѣя имѣ-ме думѣзѣт тѣка уд-Блѣца, му-вѣли. Ѧбре, на-Цѣльо вѡло да-гу-закѡллиш“. Едѣйно вѡл бѣше мнѡгу голѣм, едѣйно пѣ-базамѣк (*базамѣк 'дребен - за чѡвек и животно'*) „Е, ѡко гу-закѡлиме, ѣс ке-му-гѡ плѣта.“ Маматинѣ. Уттѣму, шу-вѣлиш, мѣйка-ти и-тѣта-Лѣдпа, ка-уйдѡ:ме на-Вѣчо, дѣка са-слѣгна за-Бѣпчур ѣли за-у-Вѣшини, ми-сѣ-мни. Вѣя сѣкаѣ за-да-си-дѡйде у-сѣлто, Лѡйна и-мѣйка-ти. И-тарнѣя да-си грѣде, и-звѣя вулѡйте, ѡѣците нѣ. И-нѣйде Кѡлѣто Пѣндуф на-Рѣмна, тѣа на-Вѣчо : „Дѣ-оѣйте мѣри кѣчки фѣшиѣски?“ Су-стѣно стѣгнѣ-удри на-мѣйка-ти, на-тѣта-Лѣйна и-на-Гѣливиѣца Мѣнгува. И-и-вѣрна. И-вѣрна, дѣуйѡ нѣза при-нѣска. Сѣтне на-заверѣя. Тѣя кѣжна кѣ направѣя, па-имѣше андѣри шу-ти-кажѣа демѣк бѣгѣте или сѣйте, рѣзѡра? Вѣя му-казѣа пулѣка (тихо) и-са-звѣя тѣта-Лѣйна и-мѣйка-ти, и-Гѣливиѣца, пре-фарлѣя Вѣшини. И-тѣму застанѣя ми-сѣ-мни. Нѣя немѣ:ме такѣя пузѣнѣти демѣк и-на-заверѣя на-нѣска и-на-дунѣсѣя у-Жельуво пѣрво ѣли у-Герман пѣрво, не-ѣма (ѣма 'помня') и-седѡ:ме. Нѣя имѣ:ме изварѣше кѣту-сѣга. Ѧма, имѣ:ме изварѣше, жѣтто гѡтуво, кѣлку-шо изварѣши:ме. Жѣтто гу-субрѣ-ме, андѣрте гу-звѣя су-мѣскѣите. Жѣни, чѣпи тѡварѣа, гу-звѣя. И-шу-вѣлиш, на-звѣя у-Герман, у-Жельуво. Сѣтне ѣс, Фѣна Пѣрпува, а-знѣеш? [А-зиѣм.], ѣс и-Фѣна Пѣрпува и-на-Слѣви Пльѣстѡф жѣнта-му. Имѣше ѣска едѣн на-пѣрвото мѡмче пѣрф брачѣт уд-Загурѣчѣни. Ми-вѣли : „Чѣни-сѣ болѣна, за-дѣн-те зѣве да-ти-дѣде пѣшка, ѣли да-та-клѣде травматофѡрка (трафматофѡрка, гр. 'санитарка за носене на ранѣни'). Така ке-и-утѣкиши (*утѣкивам/утѣкина* 'отѣрѡвам се, спасаѡам се'). Ѧма ѣска тѣка-си, нѣ-та-устѣвам“. Нѣ-бе-ше андѣрин, стѣр-бѣше, Ѧма бѣше нѣшѣо тѣму у-андѣрте. Сѣтне дѡйде ѣдна дѣтаѣг (заповѣд), нѣя су-Фѣна Пѣрпува сѣ лѣжи у-лукинѣйте (*лѡжѣник 'трубѡ одеяло'*) и-мѣчкаѣ се су-киниѡ (*киниѡ 'хѣнини'*) ѡпче, жѣлѣто, за-да-сѣ-знѣйме болѣни. Сѣга ке-мѣ-скѡстѣве (гр. преглѣждѣт) лѣкарѣи. Шу-лѣкарѣи кѣту-тѣбе, кѣ да-ти-кѣжа. На-дунѣсѣя у-Пѣпѣли (Пѣпли), ми-сѣ-ми преку-изѣро. [Ду-изѣро.] Ни-вѣли пѣ ѣдѣн андѣрин, нѡти (*нѡти 'нежели'*) цѣли сѣкаѣ да-бѡйде андѣри. Ѧма дѡйте, дѣка ва-скѡстѣва лѣкарѡ, ке-на-стѣйсѣни тѣа на-ѡчѣте и-нѣя ѡва-лѣйте-се. (*са-увѣлѣвам/са-увѣлѣм* 'тѣркалѣм се; припадам'). Нѣ-и-зѣне на-такѣяѣ да-му-дѣде пѣшки, трафматофѡрки. И-уйдѡ:ме нѣя. И-дрѣти жѣни, мнѡгу.

Нѣя су-Фѣна, су-Фѣна дѣте са-намѣчка:ме киѣниѡ. На-виѣя ѣме пу-ѣме. Ни-и-стѣйсѣя ѡчѣте, нѣя су-Фѣна са-увѣлѣ-ме такаѣка, гѣд болѣни. Да-нѣ-дѣй гѡспо тѣа лѡшѣта болѣа, кѣ-са-ве-ли (става дума за епилѣпсиѣ). Седѡ:ме дѣр прѣт-Нѡва гѡдина (1948). И-сѣтне дѡйде ѣдна дѣтаѣг (гр. зарѡвед). Мѣйка-ти избѣга, дѡйде сѣтне у-сѣлто, гу-устѣй на-дѣ-ти. Уттѣму и-занѣкѡ у-Олишѣа и-сѣтне у-Гѡрниѣци и-Кѡстур. И-дѡйде ѣдна дѣтаѣг : „Тѣя, шу-са-болѣни и-сѣке да-си-ѡде, нѣка дѡйде да-са-путиѣше тѣа и-кѣ-и-дунѣсе нѣя дѡма“. Аскѣро пѣ гу-ѣма уварѣтѣно цѣло-ме-сто. И-на-дунѣсѣя Иѡти Бѡшѣкуф и-ѣдѣн загурѣчѣнаѣ и-ѣдна уд-Олишѣа, ѣа-авѣлѣ. И-тѣ-бѣше андѣрка су-кѣжна кѣлку дѣца и-тѣ бѣше катафѣт (гр. ѡвриѣа, приближѣна). На-дунѣсѣа, пу-дѣка на-нуѣсѣя, Блѣжо, снѣк дур-тѣка. Сѣга зашѡ ма-болѣ нѡдѣте? Са-качѣ:ме у-снегѡвите. Спѣ-ме ѣдѣаш у-ѣдно сѣло. Сѣтне на-дунѣсѣа у-Кѡтури, Гѡрно Кѡтури, Гѡрно Кѡтури?. Немѣше лѣгѣга. Сѣпѣа (гр. метла) лѣгѣга. Спѣ-ме тѣму. Сѣтне уттѣму Вѣрѣнѣца, уд-Вѣрѣнѣца на-слѣгѡ право такадѡлу у-Олишѣа. И-тѣму са-найдѡ:ме су-мѣйка-ти, у-Олишѣа. И-пѣши Лѣѡбето Мѣнгуф : „Да-дѡйте, ке-ва-прѣчѣкаме на-Бѣмбуѣки, да-не-пѣдѣнте на-локадѣжѣчки рѣѣци (*локадѣжѣ 'член на наказѣтелна рѡта'*). Ке-ва-прѣчѣкаме нѣя, да-дѡйте у-Гѡрниѣци“. И-ѣдна су-ѣдна си-казѣ:ме, и-излѣгѡ:ме. На-вѡй, шу-грѣй, Кѣрѣко – тѣтку-му, на-Кѣзо да-му рѡбѡта и-на-Нѣсто, сѣ рѡдинѣа, бѣше и-тѣтку-му и-ѣдѣн дрѣк пѣ. Па-тѣя бѣя у-мѣне. Мѣйка бѣше жѣва. И-мѣйка бѣше дѡкрай мѣне. Дѣлѣо гу-вѣлѣше едѣйно, на-вѡ шу-рѡбѡта – Пѣтре гу-вѣлѣ. „Тѣка и-тѣка пѣши Лѣѡбето, му-вѣлѣа. Сѣа бѣрте, да-ѡйме дѡрна Бѣмбуѣки, да-са-парѡдѡсаме (гр. предаѣем.), да-нѣ пѣдѣниме на-локадѣжѣчки-рѣчи“. „Мѣре, гѣргѣте нѣя нѣпре, нѣя пу-вѣска“. Нѣя тарнѣ:ме нѣпре, на-прѣчѣка Лѣѡбето Мѣнгуф ут-нѣшѣо-сѣло, шу-рабѡтѣше су-ѣскѣро. Тѣя устанѣа удѣдѣи, дѣвѣа и-прѣчѣка лѡкадѣжѣцѣте рѣѣци, и-заклѣа. Сѣтне на-крѣнѣя ут-Олишѣа, на-дунѣсѣа у-Гѡрниѣци. Дѡйде дѣтаѣг сѣга, на-удѣрѡвѣя кѡй-сѣ демѣк су-андѣрте, сѣк ке-на-пуше ескѡриѣя (*екскѡриѣя, гр. 'зѡточѣние'*). Дѣвѣ уд-Бѣмбуѣки, шу-бѣя сѣнтѣзѣми (гр. курѣнерѣи) на-андѣрте, еднѡ, шу-вѣйку-ме бѣше прѣдрѡ, на-мѣйка-му на-тѣни дѣвѣа. Той едѣйно а-имѣше Бѣтѡкувѣта чѣпа уд-Блѣца. Кѣ-му-вѣлѣа на-нѣго ма? Той гѡльмаѡ гу-вѣлѣя Дѣне, на-дрѣтѣо, шѡ-ѡ-имѣше Бѣтѡкувѣта, Хрѣсто гу-вѣлѣя. На-сѣбрѣа цѣли-сѣла – бѣшка Олишѣа кѣпче, Загурѣчѣни кѣпче бѣшка. Сѣкѣ-сѣло бѣшка на-плѣтѣѣга (*плѣтѣѣя, гр. 'площѣд'*). Тѣму имѣше пѣрѣва, изгѡрѣна, шу-сѣ бѡвѣа андѣрте и-ѣскѣро. И-ни-виѣя. Па-мѣйка дѣрѣж-ме за-рѣцѣте, за-нѡдѣте, за-да-нѣ ма-зѣве и-кѣчѣто ма-зѣя. Па-ѡма мѣйка-ти. Сѣга рѡдинѣа бѣте су-нѣг, ѣли пузѣнѣти, нѣ-знѣм кѣк. Му-вѣли на-гѡлемѡ (*гѡлем 'ѡфиѣер'*) мѣйка-ти, ѣма : „Ѧбре Дѣни, тѣ не-знѣеш, ѣс шу-нѣ-сѣ-ме-шѣам на-нишѣо?“ Тѣя су-

камчици, бувай на-масте, викай лъгъгата. Кажвай-му на-мйрархото (*мйрархо*, гр. 'началник на жандармерийско отделение'), на-гу-лѐмците „филан жена, филан“. Ай, уделия, пикни-а у-църквата. Пѐт-дучици уд-Загуричини су-Гъдно и-уделия уд-накса, на-нас за-Триксили. На-ни: и-пикнаа у-алтаро, и-утепяа. Гъдно и-чѐгъри жени. Кужна (кой знае) дѐка и-утепяа. На-нас на-дунесоя у-Кѐстур су-дѐмсовѐте (джипове). На-кладѐа на-рйдо у-Кѐстур, на-Гурйщата, сп-дѐме. Нѐли имѐше ѐден рѐт, сѐга къшчи са-иснаправяя. Нѐли спѐ-ме ѐдна вичѐра, на-ранто оше у-зѐрата дуйдѐа, на-крѐнѐа. Кѐ-на нусяя, нусяя, нусяя кужна дур-дѐка. Дѐйде дѐгата нѐза да-на-вѐрна. Еднѐте рѐчи : „Ке-на-спѐре сапуи кату ирѐйте“. Другѐте рѐчи „ке-на-мѐне у-мѐрѐето“. Плѐчи, врѐскай, „пусти, ѐрми“ (*ѐрми*, гр. 'пусти'). Сѐтне нѐза дѐгата и-наисѐто (*нисй*, гр. 'остров'). Ут-памидрте (*пѐлмур* 'параход') на-клавѐа на-кайкито и-кайкито на-изваивѐше на-нисѐто. Тѐ текнѐва? Таму направяя кату кога грѐдѐ гъпците, не-пѐмниш тѐ, шу-правѐа андѐшкина, чадѐри – зъ-ч (*чѐдър* 'палатка'). У-чадъри спѐше-ме. Си-имѐ-ме пу-сидѐ вилѐнце. Сѐа мѐйто вилѐнце гу-пустельѐа-ме, су-на-мѐйка-ти са-пукривѐа-ме. Така правѐ-ме, такѐви работѐи, Блаже. [Таму имѐше ут-Цѐла Гърця жени?.] Ут-цѐла Еднй жени, шу-бѐе катафѐт куманѐйсти, на-тѐя бѐшка и-имѐа. Нѐ-на уставиѐа да-са-блѐжкѐме дукрѐй-ниѐ. На-тѐя нѐ-му-бе-ше стрѐа, тѐя куманѐйсти, ѐдно су-андѐрте. Му-грѐдѐа дѐми (*дѐма* 'колет') уд-дѐма, пльѐчки, рѐна, работѐи. Ама сѐки-гъ-т, шу-удѐ-ме да-лѐй-ме вода, нѐ-на уставиѐа да-са-блѐжкѐме. Ёдни курфилаци лѐши шу-имѐше, немѐше да-нѐ набѐвѐе еднѐ или двѐ уд-ниѐ. Да-и-плѐкоѐе (нахъ-рѐлят се) да-и-буѐе. На-нас нѐ-на буваа. [Таму сѐво мѐсто бѐше, таму пѐйте вѐр лѐке.] Зъ-ч, сѐво-мѐсто, ама якул ѐкол мѐрѐе. [Дъ-рѐа имѐше?] Маслини-дъ-рѐа имѐше. Вѐдѐта нѐ-се пиѐше, имѐше су-тулѐмба (помпа) вода. Ут-морѐето бѐше сулѐна. Бѐме да-прай-ме бѐня и-сулѐна вѐдѐта. [Тѐ, шѐ-е пиѐ-те], нѐ-уба-ѐва. Нѐ-се пиѐше. [Шѐ-ни давѐа да-жѐйте?] Шѐ-ни давѐа? На-първото лѐпча царвусѐна. Дъ-н-ми бѐре лафѐйте (да не стане достояние). Сѐтне и-ранѐя. Яс и-Фѐна Кѐтува трѐ месѐци на-здрѐаа и-на-пушяя. Мѐйка-ти, тѐта-Лѐйна, тѐта-Мѐра, Дѐгѐта Бѐ-лѐува, Панаѐтѐка Пърпува пу-шѐе месѐци и-здрѐаа на-ниѐ. [Ва-бу-вай таму?] Нѐ-на буваа на-нас, нѐ-на буваа, на-тѐя, шу бѐя куманѐйсти, на-тѐя и-буваа. [Къ-се вариѐте?] Дѐйде дѐгата и-на-пушяя, на-вѐкнѐа. У-сѐлѐто са-вариѐ-ме пѐндѐсе и-първа гудѐна. Запустѐно бѐше, нѐ-е за-збуравѐше. Мѐйка-ти ти-ѐма казѐно свѐчѐко. Пѐк ѐсѐка, кога са-пѐши ут-апѐцѐнта първото мѐмче, са-раз-бѐле, влѐзе на-на-сокомѐйото (*насокомѐйо*, гр. 'болница'), ѐс бѐ у-Гѐрници, ка-си-дѐйду, ма-звѐея у-Гѐрници, двѐ месѐци жѐви и-ѐмре у-Гѐрници. Таму гу-закупѐ-ме, у-Гѐрници, фѐторѐто тѐка, у-Блаѐца. [Утиѐ ѐмре фѐторѐ-

то мѐмче?] Гу-прабѐле ѐден дѐн, двѐ тѐа сърѐето и-бѐше на-дѐкстуро. Му-дѐде трѐ (*трѐ* 'малко') апѐчнѐшѐа. Ёрно, ама нѐ-го куртулѐса. Пудѐр ѐдна иѐдѐльѐа гу-нѐйду ѐмре пуг-ложнѐко ут-сърѐето. Бѐше и-той у-апѐцѐна, нѐту-зѐгъ-м кѐлку врѐме бѐше. Той бѐше андѐрин и-гу-дикѐсаа (гр. осъдѐха) ѐднѐш за-исѐва (доживѐот), ѐднѐш на-смърт. Дѐде царѐцѐта амѐйѐа и-тѐка гу-пушяя. И-тѐтку-му дѐде пѐри на-прѐдрѐото уд-Блаѐца Мѐнѐо Кулѐгуф. На-вѐй, шу бѐри скупѐйѐа (смет), дѐду-му, Кулѐгуви и-вѐле.

[Шѐ-ке-ми рѐчиш за-ваглѐйната?] А:, нѐ, нѐ, нѐ са-ка-жѐва, нѐ-ким-се фѐтѐве на-мѐне. Сѐга ми-са-фѐтѐва. Тѐя-се Рѐстѐсуви работѐи. Демѐк, шу-пѐцѐлиш на-църквата, и-тѐ-тѐ велѐни и-на-ваглѐйната. Ки-и-пракърѐшѐти трѐ-гъ-ти. Трѐ, трѐ ке-ти-кажа. Ако пѐдни вѐглѐно у-чѐшѐата су-вѐда, нѐма нѐшѐо, ако уставиѐа уздѐра демѐк нѐ е ѐрно. [Мѐйѐви къ-правѐсѐя тѐка?] Мѐйѐви (*мѐйѐво*, мн., *магѐя*, 'магѐи') правѐа, нѐ-зѐгъ-м ѐсѐка. На-мѐне знѐшѐ кѐ-ми-рѐчѐе ѐдна у-Лѐрѐни, шу-збуравѐше су-свѐтѐците? Сѐм (<сѐкам) да-ти-кажа, шу-вѐлиш тѐ за-мѐловѐте На-вѐй скупѐйѐрино (метѐч) тѐтку-му имѐше автѐкѐнто (ѐка коле). Ясѐка су-бѐба-му и-на-Лѐбро Шѐпѐкуф мѐйка-му, ѐдна Дѐмувѐца а-вѐлѐе, са-субрѐа-ме пѐт, шѐс жѐни, сѐ (<сѐга) ке-ѐй-ме на-Лѐрѐни при-тѐа, шу-зѐрѐва су-свѐтѐците. На-звѐ ѐдна пу-ѐдна, ма-звѐ на-мѐне. Яс му-рѐку, шу-нѐ-ми-да-ѐа гѐсно малѐчки, да-ма-прѐшѐни. Вѐли : „Шѐчѐкай вѐка, гѐспо тѐ дѐде да-ѐмаш чѐлет. Ама, вѐли, мѐйка и-кѐрка, кога са-вѐнѐча су-мѐмчѐто, ти-звѐея ут-ламбѐдите фѐс (*фѐс*, гр. 'светлина'), гу-дунесѐа на-грубѐйшѐтата, уд-грубѐйшѐтата гу-закупѐа на-къшѐчѐата, за-да-нѐмаш дѐца“. Така ми-рѐчѐе. [Къ-трѐба тѐ да-са-растѐри?] Кѐ-трѐ-ба-де, нѐ-ми-го рѐчѐе тѐ.

[Къ-са-праѐй пѐтѐта?] Кѐ-си путѐдѐш брашѐно. Нѐ-ти-ка-ѐа Тѐнка? – [Не, неѐ упѐта. Таму имѐше гѐсти, грѐде...] – Ке-си-гѐ путѐдѐш брашѐнѐто, су-нѐй-уба-ѐво сѐто, купрѐнѐшо. Тѐлку-тѐка брашѐнѐце, на-кѐ: ѐдно кѐло работѐа. И-ке-мо-ѐ тѐриш вѐдѐта. Нѐ-многу гурѐшѐца, млѐчка. И-ке-си-гѐ зафѐтиш тѐстѐнѐцѐто, ки-си-гѐ измѐсѐши, нѐ-на-многу сѐво, стрѐдно. Ке-си-гѐ исѐчиш. Ама ке-си-здрѐбѐш зѐлѐйѐе, шѐ-зѐлѐйѐе ке-му-кларѐш? Нѐя тѐнка ке-сѐварѐме, ке-му-кларѐме ут-тѐкѐвата, ке-а-излѐпѐнѐме, ке-а-измѐсѐнѐме, ке-му-кларѐме ѐйѐе, млѐко, солѐчѐе у-тѐкѐвата. Ут-тѐстѐто ки-си-скѐишѐш двѐ пупѐчинѐшѐа, ки-гу-скѐишѐш тѐстѐто. Сѐтне ке-гу-фѐтиш да-гу-сѐчиш, ке-гу-исѐсѐчиш гу-сукѐлѐто и-кѐ-го пустѐлиш на-типѐцѐята, ке-му-гѐ тѐриш зѐлѐйѐето и-кѐ-а пукрѐшѐ су-нѐвата кѐра, шу-кѐ-а исѐчиш. Ке-си-кларѐ салѐ, ако ѐмаш, мѐс, мѐсло ки-му клѐш узгѐре. И-ке-гу-кларѐш сѐчо да-са-гѐри. Вѐя ѐмѐте машинѐи, ама пѐ-уба-ѐво-е су-сѐчо, пѐ-сла-тѐка-е. Ке-кларѐ ѐдна кѐра уздѐла, сѐтне ке-му-гу-кларѐш зѐлѐйѐето. Сѐтне ке-а-кларѐш дѐгѐтата кѐра. [У-тѐстѐто клѐватѐ квѐс?] Ако сѐкаш, клѐваш, ако нѐ-

са•каш, нѣ-кла•ваш. Къ-са•кате. Та, шо-а-вѣлиме бѣс-ква•с, прѣсна а-вѣле. Та су-квѣс демѣк су-квѣс-пича, другата прѣсна-пича. Майка-ти правѣше убави пѣти. Се-печѣше су-сѣчо. Сакѣш да-си-ѧ пулиш. Жѣр да-клѣш удгѣре нат-сѣчо, уздѣла сакѣш да-му-устѣвиш жѣр уздѣла, дѣлу пут-тищѣята. Кѣ-си-ѧ пукрѣваш су-чѣтѣ (вилаца), су-шѣ-и-маш, су-нѣш, ке-си-ѧ вѣршиш, да-са-испѣчи и-уздѣла. [Кѣга е-гѣтува шѣ-е праѣте?] Ке-си-ѧ-изваѣш, ке-си-ѧ пукрѣш су-крѣнк, шѣ-има•ш, су-тѣ, шу-гу-сѣчиш или су-щидѣлѣ. Ке-устѣши. Ама-е пѣсна, а-пѣрѣкаш су-вѣда. Има сѣло или-мѣс, нѣ-а-пѣрѣкаш су-вѣда. [Пѣсни кѣга праѣте?] Ето кату-сѣа, шѣ-се бугурдѣчнини пѣшни. А-пѣрѣкаш су-вѣда. Нѣма та ни-мѣсло, ни-нишчо. Уздѣла брашню и-катѣци (орехи) уздѣла. Ако имѣше сѣво-зе-лѣйве – кисѣлѣц, сакѣше да си-гѣ пуларѣш кисѣлѣц и-да-му-гѣ клѣш бѣс-ни•шчѣ, сѣму трѣ сѣлѣве.

[Бурѣците кѣ-и праѣте?] Ке-а-исѣчѣши пѣрво кѣрата, гулѣма, мѣгу гулѣма, ке-а-намѣчкаш су-сѣло или су-мѣсло и-нѣза ке-а-здѣплиш. Ке-се-вѣриши и-уттѣму ке-а-здѣплиш и-уттѣка, ке-а-напраш нѣза кату-пѣпче. И-сѣтне нѣза ке-а-исѣчѣши. Сѣтне ки-а-пустѣлиш. Кѣ ке-а-исѣчѣши, ке-а-бѣриш на-сукалѣтуто и-ке-а-кѣлѣши на-тищѣята. Яс нѣ-а-бе-ре на-сукалѣтуто. Ке-си-ѧ здѣлѣша така и-уттѣму, и-уттѣму. Ке-си-ѧ крѣна уттѣка су-рѣците и-ке-а-пѣща у-тищѣята, да-а-здѣлѣша така. Кнѣчки (*кнѣчук, кнѣчка* "тъгък") бѣа, су-квѣсо е-дѣбѣла. Узгѣра пѣ-на•за ки-му-кѣлѣш сѣло или мѣсло. Една кѣра удѣлоу, ѣдна удгѣре, нѣ-ста-ва дѣбѣла, кѣлку ке-бѣ тѣстуто. Шѣ-да-те керѣсам, брѣ Блѣжо, страмѣта-е, ке-рѣчѣши бѣ у-Лифтѣра Ристѣчка, нѣ-ма керѣса нишчо. [Ти дѣма си-гѣтвиш?] Ъ-ѣ дѣма си-гѣтва. Фѣра ми-дунѣсѣ, шу-даваѣ за-дѣша [и-ѣ бѣ тѣму – вѣмъкам се], пѣпѣрки пѣлни ѣм за-вѣйден (*вѣйден* "днес"). Прѣди два-три дѣна ѣме пѣ пѣлни пѣпѣрки. Сѣтне Тинка ми-дѣдѣ пѣчи (*пѣчи* "зелен фасул"). Ялу два-дѣсна пѣчи су... Ми-се-ѣдѣ мѣгу. И-изѣду. Си-гѣтѣва на-петрогѣзо (течна газ) на-трѣмо. Зимата тѣка. Ами дѣ-да-о•да дружѣже? Керѣло нѣ-ми-е напраѣн тѣлку. [Кѣлку пѣнѣс зѣваш?] Пѣти (*пѣти* "нѣма") мѣгу, трѣдѣсе (става дума за тридесет хиляди драхми.) Сѣа пѣт му-дѣду на-Тѣшко за-да-мѣ шѣуиѣса (*шѣуиѣсам/шѣуиѣсам* – гр. "пазарувам хранителни продукти"). Шѣ-устанѣя, даѣвѣс и-пѣт! Ами дѣрѣвата, ѣми брашню шу-сѣка! Мѣсе лѣт, сѣга нѣ-мѣжа. Сѣга ми-гу-мѣси атѣрѣва-ми у-Блѣца. [Кѣлку гудѣни ѣмаш живѣно у-Блѣца?] Трѣдѣсе. [Кату-нѣс зѣборве?] Дѣп, дѣп кату-нѣс. Тѣя млѣйтѣ пѣйке зѣборве гѣрѣци. Тѣка пѣйке зѣборве пу-нѣшо, бугѣрѣци. Тѣму пѣ-не-зѣор•ве. Пѣв:ке гѣрѣци зѣборве. И-мѣята иликѣя (гр. възраст) пѣв:ке гѣрѣци. Кѣшто збурѣяя тѣя и-ѣс така зѣборве, шѣ-да-пра•ва? Трѣвѣсе гудѣни живѣ тѣму. Трѣ гудѣни гу-жѣлѣве на-пѣрѣво.

Мѣйта живѣт така пумѣна, Блѣжо! [ѣмаш мѣуци у-Блѣца?] ѣмам и-ут-пѣрѣво, и-ут-фѣрѣто. Ала тѣя ут-пѣрѣво нѣ-ма-ба•ре ѣче. И-ѣс нѣ-и-ба•рам (тѣрѣс). Кѣга бѣше жѣф дѣвер-ми и-атѣрѣва-ми, ма-барѣя. И-дѣвер-ми ма-барѣше. Умре дѣвер-ми сѣа ѣма двѣ, трѣ гудѣни и-атѣрѣва-ми. Сѣа дѣцата нѣ-ма-ба•ре. Сѣа ма-ба•ре вѣя ут-фѣрѣо. Яс имѣйтѣ ѣме тѣму, имѣйтѣмо сѣа тѣя гу-рабѣте, вѣя ут-фѣрѣо. Кѣшча, плѣмна, другѣ-плѣ•мна, фѣрна, ѣми ашчалѣж (кухня). Тѣи сѣга и-рабѣте. Е., така Блѣжо. Брѣ, страмѣто дѣн-те керѣсам. Чѣк, ки-ти-дѣм ѣдна другѣ пѣйчка. [Фѣра на-кѣй му-даваѣ чѣтѣрдѣсе дѣна?] На-Стѣфо Джѣджѣф, шу-гу-имѣше Дѣнка Пѣпуна. Нѣкѣи бѣа удѣни гѣре на-грубѣшчѣта жѣнте да-му-запѣлѣ свѣшѣца. Гу-редѣя. Яс нѣ-бѣ. Не-ѣда ѣс. Афѣ (гр. тѣй кату) пѣя апѣви за-сѣрѣцѣто. [Кѣга гу-редѣ шѣ-му-ве•ле?] Шѣ-му-ве•ле : „Дойдѣ-ме да-та-вѣме кѣ-си пумѣна су-нѣя лѣгѣва (става дума за покойниците). Кѣй та-прачѣка, кѣй-ти-застѣна на-тѣваро. Утре да-стѣниш да-си-дѣйдиш, та-чѣкема, убѣава гѣзба ти-напраѣ-ме“. Така са-нѣшло ут-стѣро-ирѣ-ме. Нѣ-ѣдѣш не-два-пѣ-ти, трѣ-пѣ-ти и-пумѣна ѣс вѣя рабѣти. И-нѣѣш каѣва бѣе, нѣ да-ти-сѣ пуфѣла, на-вѣшчѣкуто нѣшчо ми-грѣдѣше уд-рѣка. Имѣ-ме краѣни, ура-ме. Млѣкуто ут-краѣнтѣ гу-щѣца тѣлѣцата и-зѣвѣ-ме за-да-ѣйме. Бува-ме мѣтка. Сакѣше да-субѣриме млѣко у-гѣрѣе, да-дѣйди (ферментира) гѣрѣсто, да-фѣти шѣпка узгѣра. Пунарѣно да-бѣ, чѣсто, на-лѣдно. Мѣтка имѣ-ме. Сакѣше да-мо-ѧ изѣвѣше шѣпката, мѣс-бѣше. Да-гу-кѣлѣме на-ѣдно кѣтѣле и-ѣше трѣдѣ (малко) млѣко, да-гу-кѣлѣме на-ѣгано, да-гу-стѣплиме млѣчко, пѣрѣсто да-влѣгѣва. Нѣ и-да-ти гѣри на-пѣрѣсто. Сѣтне гу-турѣа-ме у-мѣтката, гу-бува-ме су-чурѣлѣто и-са-субѣрѣше мѣста кату-тѣпка, гѣртѣка. Гу-бува-ме дѣрѣсна са субѣри. Му-турѣа-ме студѣна-во•да да-са-субѣри дѣп. Сѣтне а-изва-ѣ-ме. Кѣж-да-се изѣм: (сѣркам/сѣрѣка "сѣрѣм") байниѣца. Ако сакѣше, а-варѣше за-ѣрѣла. Нѣя байниѣца си-а-ядѣ-ме. Мѣста да-а-измѣсѣши на-вѣата студѣна и-сакѣш да-си-ѧ клѣш на-ѣдно тинѣжѣре, да-му-тѣрѣваш во•да, да-мо-ѧ мѣнѣваш во•ата. И-кѣга сакѣше, си-изва-ѣше и-си-ядѣше. Си-а-мѣчѣше и-фѣлѣката за-да-си ѣш. Двѣ-кра•ви, вѣл и-кѣи имѣ-ме. На-кѣно му-велѣ-ме Рѣно, цѣрн-бѣше. Рѣса бѣше ѣднѣта, Рѣса му-велѣ-ме. Другѣта бѣше трѣ белѣята и-пу-накѣ: цѣрна вѣла имѣше, Шѣрка му-велѣ-ме. Нѣ-дава-ѣя тѣта: млѣко, друг-да-мар бѣа. А-сѣга, ка-дѣйѣе тѣка, ѧ ѣма дѣветѣнайсе гудѣни, шу-дунѣсу ѣдна краѣва уттѣму, а-имѣ-ме тѣриѣто краѣвата су-на-Сѣдо уд-Вѣшнини бѣко и-мѣлѣше пу-лѣт кѣла млѣко. Сѣка да-а-рѣниш – сѣно, прѣбуѣй, жѣто. Ура-ше ѣс нѣя. Ми-мелѣше Кѣзо прѣбуѣй. Прѣбуѣй (*прѣбуѣй* "ѣдро смѣяна царевица") и-сѣно. Тѣтко-ѣцо Стѣсин а-пасѣше. Му-рабу-

таше, сѐно му-берѣше, му-правѣше (*праша* 'прескопам'), му-пльнѣше 'слагам прѣст около корените на картофи, царевича и др.', патати берѣше, липушките и-метѣше. Мойте-мъ-ки нѣ-се-кажѣве. И-на-Фана липушките му-и-метѣше. Сѐа нѣ-гре-ѣ да-рѣчи : „Шу-праш, тѣто Лифтѣро“. Тинка ма-имаше видѣно на-гървото, кога дойде. Никуй нѣ-го припузнава, така да-зидѣш. Да-дѣй да-ми-рѣчи : „Шу-праш, тѣто Лифтѣро“, тѣта. Нѣ-е така? Добруто са-забурава. Гуяйови зимийци (*зимийци* 'покрита постройка за овце и кози') двѣ метра. Су-тѣга-Пѣтра, на-Күзо майка-му и-на-Кѣлито Пърнуф майка-му, Лѣуба а-велѣа, на-стрико попо кѣрка, да-изваваме. Яс да-копѣм, яс пѣ-мла-да бѣ, тия пѣ-ста-ри. Яс пѣ-юч-нак, да-копѣм судѣкельо, тия да-гу-мѣве су-карпалѣдзите (*карпалѣк*, -го 'желязна вила'). „Тѣто Лифтѣро, ка-му-каза на-Йорги, литна ут-радус“. Тутѣ: арна-бе, сѐа нѣ-си-арна. Абре, Блажо, мойте мѣки нѣ-са-кажѣве. Тѣку (*тѣку* 'дано') да-ма-зѣва гѣспо, да-куртулисам, да-пучина. Да-ма-зѣва, нѣ-ма-зѣва. Са-мѣча, на-мѣжа да-истрѣса убаво, на-мѣжа да-смѣта убаво. [Чѣсто е-тѣка.] Запустѣно е, нѣ-е чѣсто, на-мѣжа, ма-вѣршам, шу-на-мѣжа!

[Ти гу-имаш ткаѣно вѣ велѣнце?] Яска нѣ. Вѣ-е на фтѣрѣно-мъ-ш, шу-гѣ имаше ружѣйне (*ружѣйне* 'рожба') стрѣна-му. Яс им ткаѣно дрѣти, ѣше пѣ-уба-чи. [Ти можш да-ткѣш?] Ъ-ъ. [Сѣга мѣжи да-ткѣе нѣкуй?] Сѣга ич-ни-куй. На-Гирувица му-им суткаѣно у-Блаца двѣ-фустѣ, прапашийци (*прапашийци* 'вид дѣлга и широка работна престилка') и-тѣрба. На-Тинка Дѣспина, шу-бѣше у-Мангувте, двѣ-фустѣ, прапашийци и-тѣрби. Чѣрапи и-на-Тинка, и-на-вѣа. И-у-Блаца и-на-атѣрна-ми, и-на-зѣлва-ми. [Какви шарки, кату-тия?] Ёше пѣ-гуле-ми вѣйки. Ёдна сѣна, ёдна зилѣна, ёдна ѣлца (алена). Пѣ майката цѣрна. Майката са-велѣа, вѣа-е майката (показва основния цвет). Вѣ са-велѣа вѣйка (*вѣйка* 'орнамент с форма на клонка'), вѣа е-майката. Вѣа -е дрѣга-ма-чѣка, вѣйката зилѣна, вѣ-е майката цѣрна, сѣму цѣрна. [Су-пърдѣно или су-шѣ?] Су-пърдѣно. Пърдѣнто гу-снувѣ-ме, купѣ-ме усѣноа и-на-кѣнцѣте гу-варѣше пърдѣнто. Каж-да-го пѣкна вѣ пърдѣно у-вѣ-ко-нац Тѣ пърдѣно у-тѣй-ко-нац. Сѣтне сакѣше да-чѣкна у-вѣ бѣрдѣто. Нѣза сѣтне сакѣше да-клѣда су-рѣката, нѣ су-сувалѣката. Су-сувалѣката тия, шу-се-шкѣти (*шкѣт*, -та, от гр. диос). Е., кату-вѣ, шѣ-е шкѣто, су-сувалѣката ѣма ѣна вѣйки, су-рѣката-е. Яс ёдна вѣйка правѣ на-дѣно. Чѣрапите ёдна ницѣлѣа ёдно рѣло (*рѣло* 'цифт'). [ѣма нѣ цѣлде-и?] Нѣ цѣлде-и и-работте си-и-правѣше, ъ-ъ. [Шѣ-чѣрапи правѣше, су-лимби?] И-су-лимби (*лимба* 'различни шарки вѣрху обѣрнатата горна част на чорапа') правѣ. Загнѣа лимбите уткѣ дѣдо-ме нѣза у-сѣнто (1951), кѣ-са вариѣ-ме. Пу-на-пре правѣ-ме лимби. Лимбите бѣа кату-вѣйки.

Сакѣше да-гу-суплѣтиш чѣрапо дур-тѣка (показва под коляното) и-сѣтне да-гу-правѣриши (*правѣришам/правѣрна* 'обръщам') чѣрапо уд-наупѣкуто, за-да-а-напрѣш лимбата. [Шѣ-бѣше нѣй-мъ-чѣно, жѣйтѣйто?] Жѣйтѣто бѣше нѣй-мъ-чѣно. Мѣре и-сѣнто. Сѣа нѣ-се-мъ-чѣни. Сѣа на-пѣрата пѣка право. Пѣра сѣа. Пѣрта, пѣрта. И-дѣрвата пѣ су-пѣрта. [ѣма нѣгуо са-мачѣ-те су-дѣрвата, су-мѣйка удѣ-те.] Кѣ-не удѣ-ме. Пу-на-мужѣ-ше да-бѣри майка-ти. И-бѣлна, сѣка да-му-гѣ зидѣш чѣламо, рѣзбра? Берѣше, тѣку (*тѣку* 'но')... Нѣя пѣ-мла-дѣи бѣме. А-клавѣ-ме да-тѣра (*тѣрам* 'карам'). Нѣя му-берѣ-ме сѣтне. Шу-сакѣ-ше да-затѣра, да-му-субѣриме дѣрва. [Дѣка берѣ-те?] На-Пракупѣнцѣко, у-Вѣчо удѣ-ме, ут-Ширѣката ливѣа налѣв-та страна карши Вишѣно и-тѣму удѣ-ме, и-на-Пракупѣнцѣко. Рѣнго бѣше, Мангувте бѣа, Кимѣли, Тѣмто Джѣджѣф, Пѣнчо. ѣма нѣя ёдни-пѣ-ти са-делѣ-ме уд-мѣж-те. Сѣму пу-нѣс гредѣше Тѣшко Бѣруф. [Дѣка-е Тѣшко Бѣруф сѣга?] ѣма у-Астрѣла. Нѣя су-Тѣшко, мѣлѣйно. Олга Пѣрпува су-нѣка, майка-ти. Нѣза а-звѣа стрѣнка Йѣтка ексорѣя, двѣ-пѣ-ти. [Зѣпчо?] Зѣпчо-де! [Кѣй а-надѣпи (наклеветѣ) ?] Кѣй а-надѣпи-де! Нѣза а-звѣа, сѣтне Олга гредѣше. [Олга дѣка-е сѣга?] Андрѣа Джѣйкуф гу-ѣма у-Блаца. Сакѣш-да-бѣи на-Күзо, ѣма нѣ-зѣм-м ка-стѣна работта. А-сакѣше и-тетко-Йѣцо. За-Күзо нѣ-зѣм-м тѣлку сигѣруо. А-тетко-Йѣцо а-сакѣше. ѣма нѣ-зѣм-м кѣ-са напѣри анематѣкѣи (гр. по между им). [Сѣга тетко-Йѣцо нѣ-е нѣгуо добѣр.] ѣми стѣр-чѣ-вак. [Нѣгуо забурава.] И-ѣс забуравам. И-ѣс нѣ.

[Шѣ-кѣ-лѣти лѣши велѣ-те тѣка, сѣкам да-и-запѣша.] Клѣтѣи? Нѣ-кѣ-лѣна яс. А-сѣа, шу-ми-ѣ-крѣнѣа лѣни дѣрвата, дѣду нѣгуо-ло-ши клѣтѣи. Му-велѣа : „тѣй, шу-ми-ѣ-звѣ мойте дѣрва, да-изгѣри су-свѣ-дѣрва и-да-гу-сѣгни мойто“. Излѣгу на-пѣто. Зидѣш, двѣ-то-на дѣрва прасѣчѣни кату-тици. И-пусѣче Тѣшко Пѣрпуф.

Разказва Панайот (Йоти) Божков, роден през 1923 г., с грѣцко прогимназиално образование, преселил се заедно със съпругатата си Цана през 1971 г. от Полиша. Запистѣ е направен през 1981 г.:

Погребални обреди и вярвания

Дѣду-ми са-кажѣше Димитри Бѣшѣф, ѣма му-велѣа Бѣшко. [Кѣ умре дѣу-ти Бѣшко?] Са-ужѣни пѣрво сѣстра-ми Прѣша за-Стѣрето Джѣджѣф. Стѣврето замѣна за-Афстрѣла, тѣтку-му гу-тѣрна за-

Афстралѝа. Са-рѝди Гѝчо. Ка-са-рѝди Гѝчо, стѝна Гѝчо на-двѝ гудѝни. Тутѝ: и-дѝду-ми са-разбѝло нѝшчо. У-нашѝю край велѝа са-правѝрна на-дрѝгата стрѝна. Гѝспо да-чѝва, велѝа, дѝяуло и-ѝуку са-фѝти (парализира се). Тѝ знаеѝ нѝшче, нѝ-уде*я на-лѝкар. Пу-пѝоните и-лѝкѝва. Да-и-пѝале. Са-фѝга, лѝгна на-пустѝле. И-яѝ ѝдно врѝме пу-лѝа дѝши, дѝши тѝшко и-нѝя сѝйме ѝкулу нѝго цѝли. Тѝй имѝше ѝдна патарѝца. Гѝчо ка-бѝше мѝл, утѝде, а-звѝ тѝ патарѝцата – „Дѝдо, дѝдо, нѝ!“. Тѝй са-испу-ти тѝка, гу-вѝде, гу-пу-гѝли пу-глѝвата : „А., мѝлуто на-дѝдо, нѝм-да-се рѝдавѝм ѝе су-тѝбе!“ Пу-трѝо врѝме зѝпре да-дѝши. Жѝните минѝтно станѝа, нѝя излѝго-ме. Гу-слѝкѝа, гу-измѝя, гу-стѝруѝя, гу-избирѝчи. Му-направѝя свѝ, гу-кладѝо пѝк лѝгнат, пу-рѝнат, свѝ. И-са-субрѝя цѝли жѝни ут-сѝлто, шу-бѝа тѝму. Пучнѝя тѝму да-гу-рѝде : „Тѝ таквѝй стѝлгѝн си-бѝл, тѝ си-ѝмѝл, тѝвоѝ сѝн тѝлку гудѝни у-Астрѝлѝа са-мѝчи, са-чѝни. Тѝ са-радѝваше су-мѝѝчи. Гу-лѝма бѝше тѝвоѝта рѝдѝс, ѝма гѝспо тѝка са-каше да-стѝни. И-бѝг-да-го прѝсти, бѝг-да-го прѝсти.“ А., пред-да-ѝмри, тѝй ка-за. Жѝнте гу-имѝя табѝет у-сѝлто да-дѝй пѝпо да-гу-кѝмѝка. Дѝйде пѝпо су-кумѝалищѝата и нѝя пу-лѝме цѝли. Гу-кѝмѝка пѝпо и-вѝли : „Ай, Димѝтри, ай на-зрѝвайте“. Тѝй му-ка-жа : „А., мѝѝтѝо зрѝвайте!“, рѝз-бра? Тѝй знаеѝше, шу-ке-ѝмри. Жѝнте кѝ-са субрѝа да-гу-рѝде, да-гу-чѝне, а-дрѝги замѝнаѝ да-Мѝвруѝа. При-мѝртѝоѝац са-правѝше сѝму рѝбина мѝндѝжа, мѝсо нѝ, пѝсна-ма-ндѝжа. Замѝнаѝ за-Мѝвруѝа, купѝя рѝби, дѝнесѝа. Ут-Кѝстѝур дѝнесѝа бѝл-лѝв уд-Дѝнчѝто. Дѝду-ми кажѝше : „Ут-фѝрнѝата на-Дѝнчѝто да-кѝните лѝп“. Купѝя любѝви уттѝму, да-прѝве пу-лѝчинѝца уд-дѝма. Направѝя пѝчинѝца, дрѝги работѝи, шу-требѝше. И-мѝртѝоѝеѝо ублѝчен. Ако-ѝмри вѝчѝрно-врѝме, на-дрѝго-дѝчи кѝму двѝнайсе сѝаго да-гу-закѝпе. И-ѝше на-рѝнто стѝна ѝдно мѝлодо дѝте и-а-бѝе камбѝнга жѝльѝвно на-сѝки пѝт минѝти „да:нг, да:нг“, спѝра, „да:нг, да:нг“, спѝра. Грѝде четѝри мѝжи бѝлѝзни, зѝве лѝпатѝта, купѝчка, шу-требѝа и-ѝде да-гу-кѝпе грѝбо, са-ка-жѝне грубѝарѝте. ѝде да-гѝ искѝпе грѝбо, да-гѝ прѝгѝтѝе. Грѝди чѝвак, гу-измѝрѝва мѝртѝоѝаѝо кѝлку дѝлк-с, кѝлку шѝрук, зѝва шѝциѝи да-гу-правѝ сѝндуко. Сѝндуко бѝше дѝе шѝциѝи ут-стрѝнѝта, уздѝло трѝ рѝминѝри и-узгѝра ѝден кѝпак. Ами тѝ свѝчко е-гѝтуѝа, грубѝарѝте грѝде и-ка-жѝве, ѝти грѝбо е-гѝтуѝф. Му-дѝве на-грубѝарѝте да-рѝче. Сѝтне гу-крѝве мѝртѝоѝаѝо, уттѝм тѝрге. Утпрѝт трѝ дѝца, ѝден носѝ Рѝстѝс, дрѝк носѝ Бу-гурѝца, трѝтѝо Арѝангѝл, свѝтѝйцѝте. А-пѝпо су-тѝмѝлѝщѝата и-пу-нѝго мѝртѝоѝаѝо. И-пу-нѝго нѝй-блѝзѝните и-пу-нѝя: цѝлото сѝло. Пѝрѝво у-цѝркѝвата, тѝму пѝпо ке-гу-пѝе. У-цѝркѝвата нѝ-го-ре-де, сѝму пѝпо пѝали. У-цѝркѝвата сѝти бѝлѝзни, силѝниѝа са-прушѝѝае, а-цѝлуѝе свѝтѝйцѝата и-на-глѝвата, на-чѝлото на-умрѝнѝю. Тѝ-е пу-слѝдно. Са-зѝтѝврѝва кѝпако и-са-носѝи на-грѝбо. Гу-кѝлаѝе на-

стрѝна, пѝпо зѝва ѝдна кирмѝйтѝка. На тѝя кирмѝйтѝка тѝй забѝлѝжа ѝден кѝ-рѝст су-дрѝк кѝмѝн, мо-а-кѝлаѝа над-глѝвата на-сѝндуко. А-тѝ бѝло зѝно? Ами нѝго-лу-лѝгѝа ставѝле нампѝри. За-дѝ-не-стѝачѝи вѝмшѝр, тѝй си-ѝма пѝшапѝрт при-гѝспо да-ѝди, нѝма да-стѝни вѝмшѝр. Сѝтне гу-пѝшѝе у-грѝбо, гу-закѝпѝе, гу-изрѝмѝнѝе грѝбо, ѝден кѝмѝн му-кѝлаѝе над-глѝвата. Сѝки ѝден си-и-имѝше нѝйните грѝбовѝи. Ако имѝше дрѝк чѝвак тѝму ѝмрѝн, грубѝарѝте и-зѝваѝа кѝскѝте, и-берѝа у-ѝдна бѝла тѝрѝба, и-и-кѝлаѝе тѝму мѝгѝу-сѝндуко. Уттѝму са-варнѝве дѝма да-рѝче. Рѝче, чѝне, гу-спѝмѝнѝе. Сѝга грѝде трѝте дѝна. Са бѝре пѝк жѝнте, ѝде на-грѝбо, тѝрѝве мѝлко мѝно удгѝра и-свѝшѝчи пѝле тѝму и-пѝ гу-рѝде. Грѝде дѝвѝстѝе дѝна, пѝ сѝщѝто правѝе. Сѝтне на-шѝсте видѝли са-правѝи пѝчинѝца, пу-лѝчинѝшѝа, раздѝве пу-лѝгѝтата, гу-рѝде. Пу-шѝсте видѝли на шѝсте мѝсеѝи. Пѝ сѝщѝто. Сѝтне гудѝяѝа. След пѝрѝвата гудѝна правѝе на-трѝте гудѝни. И-на-ѝсѝмѝте гудѝни ѝде гу-искѝпѝе, и-изѝваѝе кѝскѝтите, и-измѝйе. Нѝсе ѝдно мѝлко сѝндѝче и-нарѝдеѝе кѝскѝтите сѝти. Глѝвата настрѝна, му-кѝлаѝе кѝпа, ѝко-е мѝш, (ѝко-с жѝна, шѝмѝя му-кѝлаѝе – дѝбѝва сѝпругѝата му). Гу-носѝе у-цѝркѝвата. Сѝди тѝму дѝвайсе и-четѝри сѝати. Дрѝго-дѝи ке-се-сѝбрѝе бѝлѝзѝните, пѝ за-бѝг-да-прѝстѝи да-дѝве. Катѝ-фѝтѝро пу-грибѝеѝе. Пѝпо нѝпре, ѝде, гу-пѝшѝе пѝ на-гѝ-мѝсто. Сѝтне, ѝко ѝмри дрѝк чѝвак, ѝма правѝо да-гу-закѝпе у-сѝщѝо грѝп. Сѝтне стѝва трѝ-пѝти гудѝшѝо, шо-а-вѝле тѝка за-душѝниѝа. Нѝя а-вѝлѝме мѝртѝа – Мѝртѝва за-Бѝжѝк, мѝртѝва за-Вѝлѝгдѝн и мѝртѝва за-Мѝна-кѝшѝи (Мѝна-кѝшѝи ‘Архѝангѝлова задушѝниѝа’). Тѝ бѝше нѝй-на-жѝнѝата. Пу-дрѝгѝте мѝртѝви удѝя лѝгѝтата су-мѝлафѝнтѝе пѝли, шу-имѝше – пѝчинѝца, пу-лѝчинѝшѝа, бѝлѝги. И-пѝпо пѝминѝваше пу-сѝти и-пѝеѝше, пѝеѝше и-спѝменѝваше сѝти умрѝни ут-фѝмѝлѝте, му-дѝваѝа кѝнѝга су-имѝниѝшѝата. И-ѝдно дѝе имѝше пѝпо пу-нѝго су-гу-лѝма тѝрѝба. И-сѝти жѝни, шу-имѝше у-мѝлафѝтата, требѝше да-удѝле за-пѝпо. Пѝпо да-си-и-напѝлѝниѝи тѝрѝбите ѝдѝя пѝт, ѝше ѝдѝя пѝт и-ѝйде за-кѝзите. На-Мѝна-кѝшѝи бѝше дрѝго. Сѝте лѝгѝга уд-нѝшчо сѝло са-субрѝѝа на-грубѝиѝшѝата. Имѝше ѝдно мѝсто, пѝзно бѝше, немѝше грубѝовѝи. Сѝдѝнуѝа на-рѝт мѝжи, жѝнте пѝк су-пѝлиѝи мѝлафѝти на-грубѝовѝите. Вѝрѝни пѝпо, пѝ сѝщѝто. И-зѝве жѝнте мѝлафѝнтѝе, мѝжѝте седнѝти, ѝдно шѝмѝче (шѝмѝче ‘носна кѝрна’) пред-нѝе, зѝве жѝнте и-му-пѝшѝе пѝчинѝца, пу-лѝчѝе, ѝдни дѝваѝа бѝрдѝчѝе, дрѝги дѝваѝа чѝша, кѝлѝта, умрѝнте да-си-и-имѝлаѝе тѝму. Шу-устѝана, да-сѝбѝре за-нѝкуѝй бѝ-дѝи, да-му-и-дѝнѝсе, да-му-и-дѝде на-нѝго.

Прѝд-да ѝмри, лѝдо-Бѝшко и-имѝме ѝфѝците у-кушѝрѝята, у-Лѝпѝката. Дѝду-ми сѝки-дѝчи ѝдѝше тѝму да-дѝнесѝи на-уфѝчѝрѝте лѝп. И-ѝдна пѝчѝр забѝва (закѝсья) нѝго-у, вѝна на-кѝно да-са-вѝрни у-сѝлто. Дѝйде дѝрна Пѝпѝвѝта вѝдѝниѝа и-му-излѝзе нѝшно-врѝме

едно яре. И-тој каза : „Е, то яре е-ут-мојта, ут-шарента коза“. И-гу-звёл ярето и-на-коно узгора къточо беше вјанат и-стигна прет-къшчата на-гъмнуто, ама тој кату-фатен улук. Ка-запвё пёлтине, ярето избёга, са-загина. Тој устана на-коно узгора улук. И-коно вёрти пу-гъмнуто, вёрти, майка-ми шчўка, слўша, шу-коно заържи, тўпа. Излёзе на-пиджёрта, пули дёдо сёй на-коно узгора. Гу-звёл дома, лёгна. Дойде попо, гу-пцали, гу-стори. За-трё-време о:п са-упраї. А-друк слўчай имаше. Беше на-Рикитта да-и-паци вулојте. Му-са-прамоча. Утїде, имаше една гулема капина таму, са-измоча у-та капина, са-измоча, па се-фати улук, ѓмо му-са-фати (изгуби съзнание). Гу-звёл на-попо, гу-дупесца на-то-место таму да-пее. Така, така, не прадължи многу. Сетне дома са-фати улук и-ўмре. То, шу-гу-каза пу-го-ре.

*Разказва Цана Божкова, по рождение Търчинова,
с начално гръцко образование, родена през 1923 г.:*

Пули, Блажо, деду-ми беше улук фатан, болван, на-мужеше да-оди. Лёгнат беше дёдо. Вёли : „Яс ке-ўмра“. Утїде майка, гу-вїкна попо, гу-комка на-дёдо. Си-утїде попо. След-два дена или три беше, дёдо вёли : „Шчўкай нївёсто, ке-одиш у-Бёлика, ке-му-зёваш малко вино. И-ки-ми напраш двё яйца да-кўсна“. Утїде майка, звё уд-Бёлика вино и-му-напраї двё яйца и-а-звё чёшата вино. Тој три-пъ-ти лапна ут-яйцата и-звё са-напи вино. Са-напи вино и-му-кажва на-майка-ми. Таму дёка лежеше тој, имаше еден долъп. И-му-вёли на-майка : „Нївёсто, дојде, ётого дојде (става дума за ангела според тамошно-то вярване)“. И-свърши, му-излёзе дўшата. А-су-баба, баба беше слёпа многу гудїни. Удеше на-църква су-стапчето, пулёка, пулёка удеше и-си-грелеше. И-после са-разболё едно време. Майка дёка беше и-му-вїка : „Нївёсто, ой на-низата да-субёрши малко пачи, да-ми-свърши и-да-закóлиш едно пїле, да-ми-напраш рўчук“. Утїде майка, собра пачи, закла едно пїле и-му-напраї рўчук. И-звё тã, кўсна три-пъ-ти. „Повике нївёсто на-мóжа да-яда“. И-лёгна баба. И-баба вёли : „Шчўкай нївёсто, ако ми-дóй ангело, ке-вїкам, ке-вїкам“. Арно, тã ка-лёгна, удвay збуравше. Лёгна, са-субраã цёли. Женте вичёрта а-чўве на-баба. Дойде каму-дванайсе саато или кёлку беше, баба свършва, свършва и-му-излётва дўшата. Са-субраã женте, ке-а-ублётке. Звё майка плъаќи, работи да-а-ублётке. Така са-берёа женте, кога сакаш-да-дойди човак за-умирвayне. Са-субраã цёли кумцay, стари жени при-нёя. Умре баба и-дрўго-дечи а-пугрибйа. Яс бё таму, ка:! Армасани беме двãта. Ко-беше кумитёто

(1943–1944), беме жива оше. Йоти каш-да-трёй у-наска и-баба да-му-речи : „Брёй, шўмкате нёшчо, шó-прайте нйя двãта“. Нõшята нё, дёйната а-редёя. Ка-усуна дёйната и-на-баба а-редёя, ут-цёло-се-мо са-берёя старите жени да-а-изрёде. Така седёя женте ношята ду-нёя, нё-спие-я. Свёшчите гурёя. Дёйната нусёя женте цескяйшчя, работи за-нїнте умрени да-нóсе. Шó-дру-го, другото ти-гу-каза Йоти. Кёлку време и-жалївay? Ка-ўмре Гильвїца Мангува уд-лõно-зърно на-лицето, а-закопãя су-нївестїнцките плъаќи, зãшчо беше многу-млада. На-ченте ми-беше първа бърчёда. И-жалвayа ду-трй гудїни пу-дале-чїните, а-мãйките, татковите ду-крао на-животта. Лўгьата вервay, шу-йма и-дрўга живот и-шó ки-и-вїде на-нїнте умрени. Многу вервay. Кãш да-дóй пётук да-не-мърсе, пòсно, стрёда пòсно. Пётуко баба гу-имаше утказано да-шёя. Цёли пòсти и-пустёя, нё-мърсе-я. Една нїдёлна пред-Вїлїгден нїто мãсло, нїту нїшчо. Сьму фасули варёя бес-мãсло. И-кога запуствayа за-Вїлїгден, мóйта баба три-дечи не-ядеше лёп, триймер пустёше. Удеше на-църква на-трїте дена да-са-комка при-пòпо. Да-си-дóйди дома, да-яди. Яс си-рудёна двayсе и-трёта гудїна у-юни, Йоти пã тã-гудїча, ама пу-на-пре с-рдън, у-юли.

ЗАГОРИЧЕНИ

*Разказва 70-годишният Сотир Долев.
Записът е направен през 1982 г. в София
от Екатерина Шклифова:*

На-вастайнето дёвет стутїни и-трётата гудїна кумитте имãя кладёно казани на-планинката Върбица, шу-сё намёрва на-Загори-чїни. Кã-се яни уздóла ут-Кайнако турцько аскер, казаниите и-установка така. Нёкуй клãде фãрмак (фãрмак 'отрова') на-казаниите. Нёкелку турци ядоа ут-казано и-сё утрупвay. Су-тòва гу-изгурёя цёлото сёло. Турците утїдоа и-на-манастїро Сети-Врãч нãд-О-лишча, мегу-Олишча и-Черёшница, ама нё-влегóя нърте. Игўмено вареше чинїчка (чинїчка 'царевница') и-му-давãше на-сел-лyаните. Една жёна, ка-удёя на-манастїро, кога бегяя, си-гу-фърли дётто. Ка-бегãа, други гу-намеряя. На-чўвачо (чўвач 'пазач') на-църквата Сети-Танас гу-фатяя турците. Църквата а-запартїя и-упетãя еднayсе четници. И-уттãму турците звёя, фатяя каму Преку-пãна и-Вїчо.

На-двайсе и-пѣт мѣрт, ильѡда дѣвет стугѣни и-пѣта гудѣна
гърцките андѣри заклѡя пѡвике ут-шѣйсе дѣши загуричѣни. Рабѡтта
бѣше пригугвѣна уд-гърцкѡ владѣика на-Кѡстур Каратаанѣли. У-
сѣлто икуй ишѡчо нѣ-зае*ше. Имѡ-ме ѣден сѣлѡнина наш на-
Мѡвруво. Мѡврувѣни му-велѣя : „Сѣди брѣ, нѣ-бе*гай на-сѣлото“.
„Кѡ-да-се*да, ма-чѣке дѡма дѣцата“.

И-тѡ вечерѡ спѡ на-Мѡвруво тѡй. Нѡшята гу-завартѡя сѣлто
андѣрите. Едни ут-Стрѣлец, дрѣти ут-Сѣти Илѣя. Главатѡр му бѣше
Вѡрдас. Фатѣя да-пѣке су-пѣшки ут-Стрѣлец, уд-Вѣрбѣца. И-цѣло-
се*ло са-найде на-чѣдо. Пѡндо Митгѡлѣйкуф уд-нашѡ сѣло имѡше
пѣшка. А-звѣ пѣшката и-фѡти да-фѣркуф (стреля). Жѣнта-му а-
утѣпя. Дѡржѣше малѣчко у-рѡците. Му-пѡдна на-зѣмата. Бѣше чѣпе,
са-кажѡше Мѡре. Кѣклатѡ се-запѡли и-тѡй на-мужѣше да-гу-
загѡсни ѡгано. Имѡше вѣно, и-утѡри бѡчките и-су-вѣно да-гѡсни
ѡгано. И-нѡшята дѣрна дванѡйсе сѡто гѡснѣше и-су-сѡко ут-прѣсѡло
(*прѣсѡ* 'кисело зеле'). А-спѡси кѣшчѡта и-тѡй се-спѡси, ѡма жѣнта-
му преку-джѡмо пѡдна, кѡ-шо-го имѡше малѣчѡто урѣлке (*урѣлке*
'бебе'). Малѣчѡто пѡдна на-зѣмата, на-скѡлите. Тѡ ка-фѡти да-вѣика
: „Пѡндо, Пѡндо, ке-га-утѣпе“. А-пѣмѣни ѣден кѣршум нѣя, а-утѣпа.
И-тѡ, малѣчѡто, гу-устѡй уд-нидѣли. Шѣс нидѣли имѡше. Чѣпа бѣше.
Сѣга е-живѡ, на-Вѡрна-е. Дѣрна сѡто дванѡйсе на-рѣчуко са-тарнѡя
андѣрте. Дѣду-му нѣйни бѣше на-Трѣ-дибѣчѡто пѡле. Кѡле Лѡдѣликин
се-велѣше. Дрѣгите бѣя на-Стрѣлец. Гу-барѡя на-брѡт-му Джѡката.
Катѣ нѣ-го намерѣя дѡма-му Джѡката, дѣдо излѣзе и-му-кажѡя : „Нѣ-
е-дѡ*ма“. На-дѣдо гу-зѣдѡя и-гѡ заклѡя на-Трѣ дибѣчки. Тѡму и-дрѣги
заклѡа. Само двѡ дѣши куртулисѡя (отгърнаха се) ут-тѣя, шу-бѣя
дунѣсени на-Трѣ дибѣчки. Кѡми пу-мѣво, пу-свѣкаде кѡми, ѡма
куртулисѡя. Тѣя са-направѣя на-умрѣни. Еднѡ бѣше дѣду-му на-
Тѣпѡя и-Лѡко Брѣзо. Гу-пушѣя дѣдо да-са-плѡчи на-Кѡстур и-Гѡрѓи
Пѣрѡлѡф ѡйде. Вѣле на-тѣрците : „Тѡка и-тѡка стѡна“. Па-тѣрците
вѣле : „Тѡ гу-направѣя гърците, нѣя нѣ-го направѣй*ме“. Гѡрѓи
Пѣрѡлѡф вѣли : „Тѣя су-вѡша-по*муш гу-направѣя, вѣя му-казѣте
да-дѡйде“. Армѡсник (*армѡсник* 'годежник') бѣше тѡй. На-Ендрене
(Одрн) имѡше фѣрна. Си-дѡйде пѡри да-дунѣси. Му-велѣя куестурѣни
„нѣ-ѡй на-сѣлото, чѣдо ке-стѡни ѡтре на-вѡшѡ-се*ло“. Ама тѣя
дуйдѡя. И-мо-ѡ фатѣя кѣшчѡта и-дѡта и-заклѡя. Ём на-сѣно, ём на-
тѡткуто. На-Трѣ дибѣчки, на-Вѣрбѣца и-занѣкѡя. Кѡй на-Стрѣлец,
кѡй на-Сѣти-Илѣя и-заклѡя. Гърците на-лѡшо-ѡко гу-имѡя Загу-
рѣчени. Мѡла Сѡфѣя му-велѣя. И-сѣтне на-мѡчѣя. На-пранудѣя да-
зѣваме пѣшки, кумѣти да-стѡваме четѣрдасе и-трѣта гудѣна, да-
а-чѣкаме Бугѡря. Ама Бугѡря тѣку грѣди, нѣ-грѣдѣно (всѣ идѡа и-всѣ
я нѡма). Кѡга са-варнѡя гърците четѣрдасе и-пѣтта гудѣна, фатѣя да-

не-пѣшке за-тѡ, шу-бѣме кумѣти, шо-ѡ чѣка*ме Бугѡря. Сърѡя пушѣ
партѣзѡни у-Вѣчо, гулѣма прѡпагѡнда направѣя. За-нѡс ѣли зѡтѡур, ѣли
партѣзѡни у-планѣната су-сърбумѡните кумѣнисти. Дрѣк-гѣт
немѡше. И-тѡка пу-пращѣна на-сърпѡтата пулитѣка дѣп са-растѣри
сѣлто, му-гу-направѣя кѣфо на-гърците. Тѡ-лѡ*шо, фѣтѡрто партѣ-
зѡнсѡ сърѡите максѣс (*максѣс* 'нарѡчно') гу-направѣя за-да-нѣма
бугѡри у-Гърцѡка Македѡниа и-тѣя да-мѡже пѣ-лѣсно у-нѣята
Македѡниа уд-бугѡри сѡрбумѡни да-направѣе. Пу-а*рно, ѡко бѣме пу-
зѡтѡворите, пѡ-ке-се варѣуѡме дѡма. Сѣга маджѡрите са-шѣре у-
Загурѣчени. Шѡ-мѣ*ки ѣмаме видѣно. Мѡтакѡсѡа ѣзѣко ни-гѡ пѣсѣче.
Да-нѣ збѡрѡваме бугѡрѣци, а-да-збѡрѡваме гърцѣти. Гърцѣти икуй нѣ-
знае*ше. Сѣтне четѣрдасе и-пѣрѡва гудѣна стѡна бѡй су-Итѡлѡя. Стѡ
и-некѣлко дѣца ут-сѣлто бѣя тѡму. Дуйдѡвѣ гермѡнците, бѡйѡ свѣрши,
ѡма пѡ курфѣлицѣте пувѣлиѡя (*пувѣлиѡя*, пувѣлѡя 'заповѣдам,
разпѡреждам се'). Четѣрдасе и-пѣрѡва гудѣна дѣцѡта си-гѡ празнуѡя
Илѣнден при-Сѣти-Илѣя. Грѣде гермѡнците. Дѣцѡта, кѡй су-вѣно, кѡй
су-куѡшка печѣна, празнуѡе, шо-се варнѡя живѣи и-здѣри уд-бѡйѡ.
Весѣлни пѣсни да-пѣе. Дѡйѡка, Лѣка и-дрѣги а-пѣси пѡ-пѣсна.
(Обѡжда се жѣна му.)

– Кѡра-ме, мѡйѡко, уѡч-ме,

кѣк-да-а зѣма Буйнѡ!

– Нѣпращѣи цѣрка стрѣт-се*ло,

сѣте-си мѡми ке-дѡйде,

бѣлѡки и-Буйнѡ да-дѡйди.

Направѣя цѣрка стрѣт-се*ло,

сѣте-си мѡди дуйдѡа,

кѣчка Буйнѡ а-нѣма.

– Кѡра-ме, мѡйѡко, уѡч-ме,

кѣк-да-а зѣма Буйнѡ,

Буйнѡ бѣла, шарѣна,

Буйнѡ тѣлка, висѡка.

Те-кѡрам брѣ сѣнѡко, те-ѡчѡ,

– Нѣпращѣи чѣжка шарѣна,

Сѣте мѡми ке-дѡйде

и-Буйнѡ ке-дѡйди.

Сѣте-си мѡми дуйдѡа,

сѡко Буйнѡ нѣ-дѡ*йде.

Гърците шпѡдни уйдѡя у-Кѡстур и-му-рекѡя на-гермѡнците :
„Бугѡрите уд-Загурѣчени су-пѣшки фѣрге (стрелят), кумѣнисти-се*.
Стѡня гермѡнците, грѣде на-сѣло и-пѣле – лѣгѣята ѣме пѣсно, са-
спѣнянѣя. Пѣшки нѣма. А-пѣе пѣсѡната :

Нека разбери цела Европа,
бугари гърци не-стае.

*Продължава Димана Долева, съпруга на Сотир Долев,
на неговите години, също от Загоричени:*

Мойта майка нямаше ни партизанин, ни аскерин. Арно, ама заш беше путфатена (*путфатен* 'заможен'), имаше стó улишча (*улишче* 'пчелен кошер'). Офци имаше не-зиг-м келку, фитора (фиторио гр. 'овощна градина'). Имаше две глумци фитора на-Садойте. И-лòзя имаше. Си-напра-ви таму чѐзма, бунар. Маджирите, придуйдени у-Загуричи, сакая да-мо-а-скърше на-народо вѐрата бугарцка. Фашистите а-звѐа на-майка-ми, на-Методи Джидруф жѐнта и-други, и-закляя. И-бу-гò звѐа имайнето. Татко имаше стó и-пòвике улишча. Мѐдо, ка-сакаше да-гу-извай, и-умурвѐше òсите (*òса* 'пчела'). Имаше и-фрѐшци сендучи. Тòй правѐше мнòгу мѐт. Бѐше на-селто пѐрф. Имаше еден друк, Туше Дòлеф гу-велѐа. И-тòй имаше улишча. На-фиториото бѐа улишчата. И-на-лòзята наредѐни скали, скали. Ка-а-утòри вода, напрай еден гòлем пòстъл (*пòстъл* 'чешма с корито от цимент') су-купѐнка (*купѐнка* 'корито'), су-чѐмѐнто и-су-камѐйна. Ут-сѐщото мѐсто вода бѐше. Тамо, на-тò-мѐсто тѐка бѐше – ìско-пай, ìско-пай, ìзлѐ-чи вода. И-сѐтне си-извурѐше сѐма тѐ. Чижмòрката си-тѐчи таму. Имѐа и-вòда да-пѐе. Имѐа лòзя, фитòра. Рѐт лòзя, рѐт лѐпки (*лѐпка* 'збълка'), рѐт круши. Мерикѐнци бѐа лѐпките. Сѐме му-пòши уд-Амѐрика на-майка мнòк. Гу-пòсе, излѐгòя фидѐнки, и-изрѐтна и-сѐтне и-пусѐди.

Кòга са-гърòсве òсите, татко и-умурвѐше, за-да-му-гò зѐва мѐдо. На-Митрòвден, ми-сѐмни са-гърòсве. На-мѐй се-рòе. Кòга са-рòе òсите, кѐше (сакѐше) да-си-клѐй на-лицето мѐска ут-тѐлий и-су-чѐлинук (*чѐлинук* 'маточина') си-и-маже рѐците. Ке-тѐ ìскѐсе (*ìскѐсвам/ìскѐскам* 'ухапвам'), òко-нѐ-го-сторѐши тò. Си-клавѐме бело-платно, су-бѐло се-ублѐкѐваме. Бѐла кушòуля ке-си-клавѐши, бѐло на-лицето ке-сѐ пудбрадѐши и-сѐтне ке-вѐлиши : 'Мѐт-Ма'ро, кòш-Ма'ро, òл-си-до-ма Мѐро!' На-пòй единаш (посочва мѐжа-си) сакѐа да-гò ìскѐсе òсите. И-тѐия, òсите да-се-бѐре. Вòй, стрѐку-ти, бѐга да-му-пумòжи на-татко. Трѐй-пѐ-та му-се-гòе. Имаше жүд хѐдено, кѐ-го-фатѐя, нѐ-му-устанѐя здравò-мѐсто. На-кòш и-фатѐваме òсите. Нарѐката гу-зѐваш кòшо и-рòво си-влѐгѐа нѐтре. Нѐй-на-пре влѐгѐа царѐцата и-сѐтне ке-влѐзе цѐли-òси. Са-рòе на-дужòвна гудѐна двѐ, трѐй-пѐ-та. Ако нѐ-е дужòвна, еден пѐт. Има гудѐни и-чѐтири пѐта се-рòе. Мнòгу му-сѐ руѐя на-татко, заш бѐа таму дòлу, имаше вода.

Татко и-нусѐше дòма пѐтте. И-си-извадѐваше пòсук, вушчѐни (*вушчѐни* 'прополис'). Вòсуко гу-прудавѐше на-цѐркѐвата за-свѐпчи. Вушчѐниите мнòгу илѐчлѐй-се, зѐп да-ти-сѐ пугѐчи, вòгѐта да-те-бòли. Гушата да-те-бòли, пòпари-и су-вѐно вушчѐниите, слѐдо-сай-се и-тò-бѐ-ше. Татко имаше направѐно уд-вѐрби кушòви су-лпунѐшки (*лпунѐшка* 'изпражнение от говедо') измазѐни. Имаше направѐно трò пòвике су-шчѐщи. Си-и-вѐпца сѐни. На-некòе слѐбо улишче сакѐше да-му-клавѐи лѐп су-шѐкер и-немаше гѐйле. Прудавѐше на-Кòстур мѐт. На-сѐлѐните нѐши ке-му-дѐй мѐт, да-му-й изòре нѐвѐята. Дѐй-му мѐт, ìзо-рай нѐвѐята

И-ò-Òлишгча имаше мнòгу улишча, заш имаше мнòгу вòда. Черѐшица пò-бѐдно бѐше, немѐа вòда. Патѐти, бѐш садѐа, пукѐбе улишче имѐа. Прѐкупѐна òше пò-бѐдно бѐше. Уд-ѐршѐта на-Прѐкупѐна уд-ѐдното зѐрно пѐта правѐа. На-нѐшчо-сѐло уд-ѐрш пѐта нѐ-правѐме. Нѐя на-Загурѐчѐни клавѐме зѐрш на-Бѐла-во'да, на-Дѐпчуна рѐка, на-Сѐмуви нѐвѐя. Тѐя нѐвѐя едина гудѐна да-стòе угѐра и-другата гудѐна да-и-сѐдѐме, да-се-угѐре и-рòдѐе пòвике. Кѐ-ке зафѐти да-вѐрни дòш, òй ìзо-рай-я. Пѐ ке-зафѐти дòш, òй ìзо-рай-я, та-зѐва влѐга. Едина нѐва а-сѐ-е-ме, на-пòлийето бѐше. Дòйде сѐ-заслѐби, нѐ-рò-два. Рòдѐна тѐка клѐшче, таму клѐшче, пòвике гѐ-рѐна. И-вòй (сочи мѐжа си) едина гудѐна вѐли : 'Ай, ке-я угѐра'. Кѐ-я изу-гѐри, на-мужѐ-ме жѐтто до-гу-крѐниеме. Садѐмдѐсе снòя, ама кѐкви – шѐник! Шѐник и-снòп, шѐник и-снòп! На-мòжиш да-и-крѐниш. И-ѐ-ìспѐси:ме рѐно пролетѐта. И-клавѐме òфрѐците да-а-пѐсе, заш òко нѐ-я пасѐа, гѐста бѐше и-да-пѐдни на-зѐмата жѐтто, гнòй да-стѐни. И-пѐ-бѐше лѐгнѐта. Да-ти-бѐше дрѐго да-а-пòлиши.

Пу-сѐлата правѐа тòрѐко сѐрѐне (*тòрѐко* сѐрѐне 'бѐго обезмѐслено сирене'), бѐчѐва. Ёркой (*ѐркой* 'който и да е') нѐ-прай тòрѐко сѐрѐне. Татко и-майка гу-правѐа. И-сѐнѐко сѐрѐне (*сѐнѐко* сѐрѐне 'саламурено сирене') правѐа. Урдѐта ут-сѐнѐцукто сѐрѐне излѐгѐа. Да-а свѐриме, да-излѐзи. Нѐя пòвике на-рѐнто си-гò-правѐме сѐрѐнето. На-вѐчѐрата млѐкуто гу-клавѐме на-гѐрне, заш немѐме вѐреме. Уд-нѐвѐята сакѐ:ме да-дòйдемѐ, да-и-мѐзлѐзѐме крѐвѐние, кòзѐте. Млѐкото си-гò-клавѐме у-гѐрѐниешча, немѐме вѐреме да-гò-работѐме вѐчѐрта, да-гу-чѐкаме дас-цѐди. За-рѐнто гу-устанѐваме. Свѐки-де-и мѐтки (*мѐтка* 'буталка') бувѐме. На-гѐрнето сѐ-пугѐриѐше. Тòгѐ сакѐше да-му-гò клѐдиш пѐрѐвото, да-стѐни – да-здѐбѐли, да-са-прасѐчи. Тѐри-го другòто и-другòто са-прасѐкѐваш. Нѐ-го бурѐш (бъркаш). А-ступлѐжѐваш мѐтката су-гурѐшча вòда и-гу-клавѐш у-мѐтката. Ке-бѐваш, ке-бѐваш, ке-бѐваш и-кѐ-ке излѐзи угòре мѐста, ке-а-измѐш. Уд-байнѐцата (*байнѐца* 'мъленица') мòжиш да-свѐриш ўрѐа. Мѐтка уд-пѐрво а-правѐ. Търкавалѐста-е,

мѣтро и-пѡл-е висѡка. Мѡста а-субѣрваме су-дървѣна лажѣца. Ке-а-пупѡриш лажѣцата на-тѡлпата вѡда и-ке-бѣриш мѡс. На-ѣден мѡсур ке-клатиш вѡда, студѣна вѡда да-а-мѡш мѡста ут-сарѣтката. Ке-я-бѣрѣме, бѣрѣме, бѣрѣме нѣкѡй двѣ, три мѣтки мѡс и-сѣтне а-клатѡме на-фѡрната уткѡ ке-гѡ извѡйме лѣбо. А-клатѡме на-фѡрната да-сѣ растѡпи. А-гѣргам ут-фѡрната и-а-клатѡме нѡза на-тенджѣре да-зѡри. Узгѡра цѡлата мо-а-извѡдѡме, пѣната. Удѡло устѡва мѡло кату сарѣтка. Тѡ гу-мѡваме. Мѡста а-дѣржиме на-гѣрне. Жѣлта-с кату-флѡри. Су-мѡста правѣме пѣти, бурѣци и-гутвѣме су-мѡс. Кайгѡна (*кайгѡна* 'бѣжани яѣца') правѣме су-мѡс. Зѣто гу-гѡсте су-кайгѡна. Кѡга ке-а-зѣва нивѣстата, кайгѡна му-правѣ. Нивѣстата му-правѣ кайгѡна, му-клатѡ и-блѡго иѣтрѣ, да-а-мѡлта на-нивѣстата. На-сѣлѡто се-милѡвѡме. Немѡше жѣна и-мѡш да-сѣ раздѣле. Страмѡта бѣше.

Пѡникѣто фамѣли: уд-Загуриѣнии и-пушиѡ дѣцата на-чужѣна четвѣрдасе и-ѡсма гудѣна. Тяѡ, шу-бѣа су-фашѣистѣ, нѣ-и пушиѡ дѣцата. Дрѡгите и-пушиѡ. Тяѡ, шу-имѡя дѣца на-ѡскеро, пѡ нѣ-пушиѡя. Двѡ-пѣ-та загурѣѣни пушиѡ дѣца. Яс и-прувѡди ду-Жѣльуво. Шѡ-пла-к (*плак* 'плач, рев') стурѣя! Мѡрт-мѣ-сѣц бѣше. Студѣно, замразнѡто. Ни-даѡѡ тѡму пу-ѣдно патѡте (*патѡте* 'картофѣч'). Дѣцата нѣ-сака-я да-сѣде. Чѡпата ми-бѣше мѡла, сѣдум гудѣни ми-бѣше. Ми-вѣли:

- Нѣ-са-кам да-сѣда!
- Ке-ти-дѡде, мѡри мѡло, ке-ти-дѡде кѡкла.
- Пу-тѣбе ке-дѡйѡа, вѣли тѡ, ми-се-ѣй лѣп.

На-лѡша мѡйка (жѣна, отговорна да гледа група дѣца, да заместѡа истѣнските мѡйки) паѡния мѡйте дѣца. На-Шѡлето сѣстра-му бѣше мѡйка. Сѣскоѡ ѣдна си-и-звѣ рудѣнѣцкѣте дѣца да-се-гѣрѣи за ни: кату-мѡйка. Немѡме нѣя рудѣна мѡйка. Тѡя и-имѡше нѣйните двѣ кѣрки, мѡйте дѣца и-на-бравѣѡа-му, на-стрику-му. Ама шѡ-видѡ-ѡ мѡйте дѣца уд-нѣя, кѡчето не-видѣ. Му-и-слѣче пльѡчкѣте уд-рѡ (*рай* 'грѣб'), плетѣни фанѣли, фрѡстанѣна, шѡ-имѡше чѡпата, да-му-ѣ-пѡра (*пѡрам* 'разплитѡм'), да-му-ѣ-плѣти на-нѣйните дѣца. И-лѣп нѣ-му давѡше тѡкму. Такѡа лѡша бѣше. Мѡйка-му нѣ-си я саѣнѣ. Дѡйде мѡйка-му четѣри, пѣт пѣ-та. На-Загуриѣнии ѡмре сѡма мѡйка-му. На-мѡйка-му двѣ-дѣца му-сѣ утѣпѡя и-ѣдна чѡпа. Тѡткѡ-му уд-бѡй ѡмре. Маджѣрте гу-скапѡя уд-бѡй. Лѣза, лѣза, кѡскѣте скарѣнѣи, плѡмѡни имѡше и-ѡмре чѡвѣко. И-кѡкѡята мо-ѡ изгурѣл. Най-мѡл бѣше Мѡшо. Кѡкви дѣца прѣпѣни (*прѣпѣн* 'хубѡв, красѣв'), ѡмни бѣя тѣя, шу-сѣ утѣпѡя у-бѡрбата. ѣдно на-сѣдумѡйше гудѣни бѣше. Уд-бѡй гу-гѡ извѡдѡя ѡкуто, Сѣте дѣца дѡбри му-бѣя. Ама чѡпата Лефтѣра нѣ-бѣше тѡкму. ѡган да-а свѣкѣни (клетѡа – да умре), кѡшѣо а-свѣкѣна.

Лѡши клѣтѡи имѡме у-сѣлто. Вѣле, дѣка нѣ-фѡтѡвѣ, ѡма пу-нѣкогѡш, фѡтѡвѣ. ѡко сѡкаш нѣкѡй лѡш-чѡ-вѣк да-гѡ праѣ-пѣниш да-ѡмри, да-гу-нѣма уд-вѡй-сѡвѣт, ке-му-рѣѣши: кѡришѡ да-та-ѡдри, дѡмлата да-та-ѡдри, грѡмо да-та-ѡдри, наѡѡа чѡма да-та-субѣри, ѡган да-та-свѣкѣни, дѡмла да-та-ѡдри и-да-тѣ субѣри!

Стѡйѣто Джѣдрѡф лѡш-чѡ-вѣк бѣше, сѡмо гу-калѣме. ѣден ѡфѣр ѡфѣри пасѣше. Кѡчето пѡмѣна пу-лѡйѣто-му. Зѡшѣо да-пѡмѣни кѡчето пу-лѡйѣто, на-сѣт гу-дѡде. Тѡй палѣше, тѡй гасѣше. Куджа-башѣя бѣше. Тѡй нѣ-бѣше ут-сѣлто, дѡмазѣт бѣше. Жѣнта-му бѣше уд-Мѡнчуѡи.

Обработка на лѣн

Кѡк гу-сѡдиме лѣно? Дѣвет-пѣ-та гу-вѡдиме (*вѡда* 'поливѡм'). Свѣѣки нѣдѣла, свѣѣки нѣдѣла. Сѣтне а-папѡѡваме (*папѡѡвам/папѡа* – от гр. 'спѣрам да вѣрша нешѡ') вѡата. Ке-дѡй, ки-исѣѡти, фѡтѡа сѣме уздѡра. Тѡгѡ: гу-бѣрѣме, гу-кѡбѣме и-на-гарѣнѣци (*гарѣнѣца* 'мѡлѣк сѡно'), гу-рѣдиме. Гарѣнѣцѣте ке-сѣ исѡше дѡбро. И-рѣдиме кату-жѣтѣто шу-гу-рѣдиме на-пѡлѣйѣто. След-дѡ-дѣ-на ѡдиме тѡмо, зѣваме гулѣма чѣрга, пѡ-уд-лѣчи, а-пустѣляѡме на-нѣва бѣло, гарѡина бѣло, бѣло, шу-бѣло. Зѣваме мѣч (*мѣч* 'парѡал, поставѣн на дървѣна дърѣжа, с кѡйто се чѡка лѣноѡто семе') и-гѡ главѡчѣме (*глаѡчѣа* 'чѡкам класѡве от лѣн или жѣто, за да му излѣзе сѣмето'), му-гѡ извѡваме сѣмето. Ке-чѡкаме, ке-чѡкаме и-дѣп убѡво ке-излѣзи. Сѣтне гу-извѡваме тѡмо на-чѣргата, гу-чѣниме, гу-субѣрваме сѣмето. А-па-лѣно ке-гу-вѣрзиме на-гарѣнѣци и-на-ѣдна гулѣма дѡпка, пѣлна су-вѡда, гу-нарѣѡваме. Дѡпката тѡпило а-кѡжавѣме. Тѡмо лѣно гу-дърѣжиме четвѣрдасе дѣна на-вѡда. Уд-ѣдѡната стрѡна грѣди вѡдата, уд-дрѡгата да-тѣчи. Четвѣрдасе дѣна ке-сѣди на-вѡдата, нѣ-гѣнѣ, зѡш са-тѡчи вѡдата. Гу-зѣваме утѡта, сѣтне ка-ке-бѣ гарѣнѣца варѣзна и-ке-гѡ клѡдиме на-сѣнѣ да-са-испѣѣни, да-са-исѣди вѡата. Ке-гѡ занѣсиме дѡма. Гулѣми гарѣнѣци и-вѣрѡваме. Су-кѡла гу-нѡсиме дѡма или су-мѣска, су-магѣре. Кѡ ке-ѡйѣме дѡма, гу-клатѡме на-сѣнѣ да-са-пѣчи. И-а-зѣваме гарѣнѣцѣта да-а-чѡкаме су-кѡпан (*кѡпан* 'дървѣно чѡкало'). На-рѣката клѡваме ѣдно шамѣче (*шамѣче* 'кѣрѣчка') дѣн-ни-я дрѡска. Чѡкаѡ, чѡкаѡ, чѡкаѡ. Истрѣсѣ-я прѣдѣлка (*прѣдѣлка* 'рѣкѡйка'). Па-трѣй-пѣ-та да-гѡ ишѣѡкаме. Сѣтне зѣваме гѡзиме. Клатѡме стѡялѣка (*стѡялѣка* 'поставка) уд-дърѡво тѡка и-су-дрѡго дърѡво чѡкаме да-пѡдни пузѣрката (*пузѣрѣка* 'ѣина пливѡ'). И-тѡка тѡ стѡва пуѡвѣсѡ (*пуѡвѣсѡ* 'кѣдѣла от лѣн'). Праѣме ѣднаш пѡвѣсѡа тѡка. И-извѡдѡваме калѣнѣцѣта на-стрѡна и-зѣваме идѣнѣчно грѣбе (вид ѣдинѣчен грѣбен за влѡченѣ на лѣн и